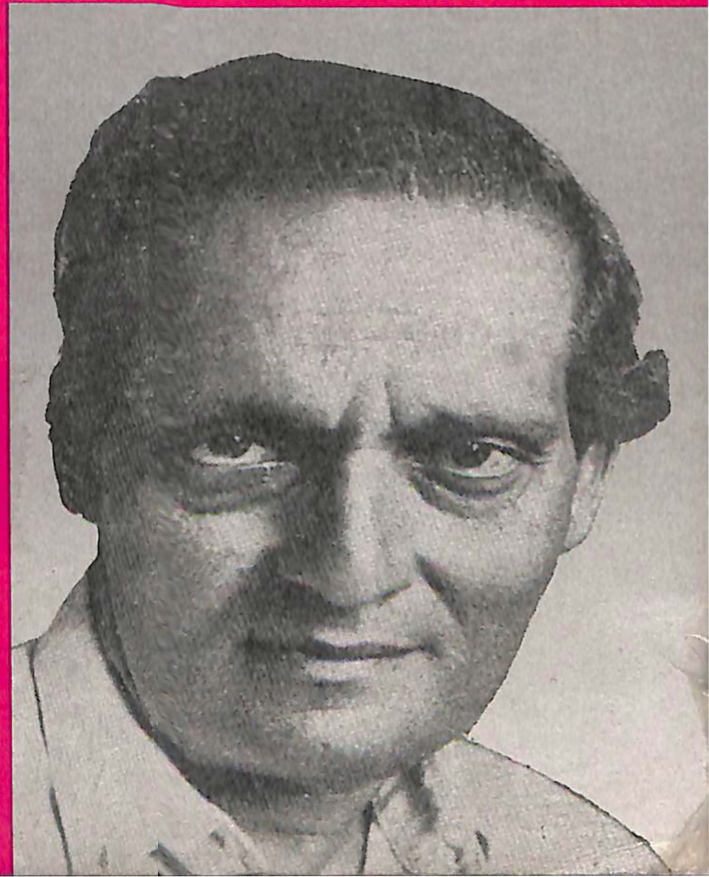

चा. फ्रा. देकोस्ता

जे. बि. मोरायस

KO

891.467 209 2

M 791 C

भारतीय

भासांचे साहित्य

पुस्तकालय

KO

891.467

2092

M 791 C

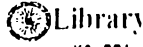
पुस्तकाचे फाटले वटेन एक शिल्पकृती दिल्या. शिल्पांत तीन जोतिशी वुद्धभगवानाची आवय गणी महाभाया हिका पडिल्ल्या सपनाचो अर्थ राजा शुद्धोधनाक सांगतात अशें दाखयलां. शिल्पाचे मकयले वटेन एक वगेवपी तें सांगप वगेवन वेता. भागतांतल्या लेखनकलेची ही अशे तरेची सगळ्यांत पुर्विल्ली नोंद आमूंये. नागार्जुनकोंडा, दुसरे शेकडो, इमवी. नॅशनल म्युझियम, नवी दिल्ली हांच्या वरंपणान.

भारतीय भासांचे साहित्य घडोवपी
चा. फ्रा. देकोस्ता

बरोवपी
जे. बि. मोरायस

साहित्य अकादेमी

Library

IAS, Shimla

KO 891.467 209 2 M 791 C

00115765

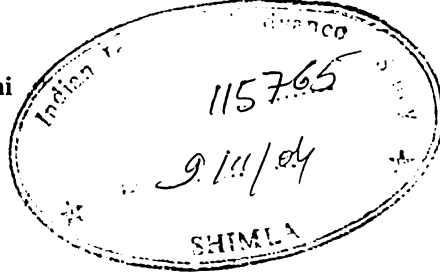
Cha. Fra. DeCosta (चा. फ्रा. देकोस्ता)

Monograph on Konkani poet and Playwright by J. B. Moraes

Sahitya Akademi, New Delhi (2001) Rs. Twenty Five

© Sahitya Akademi

First Edition : 2001

Published by :
Sahitya Akademi**Head Office :**

Rabindra Bhavan, 35, Ferozeshah Road, New Delhi 110 001

Sales Department :

Basement in 'Swati' Mandir Marg, New Delhi 110 001

Regional Offices :

172, M.M.G.S. Marg, Dadar (East), Mumbai 400 014

Jeevan Tara, 23A/44X, Diamond Harbour Road, Calcutta 700 053

C.I.T. Campus, TTTI Post, Taramani, Chennai 600 113

Central College Campus, Dr. Ambedkar Veedhi, Bangalore 560 001

ISBN 81-260-1041-X

KO
891.467 209 2
M 791 C

मोल : 25.00 रुपया

Typeset by :

J. B. Moraes, 13/Ritz, Convent View CHS, Chembur, Mumbai 400 071

Printed at :

New Age Printing Press, Prabhadevi, Mumbai 400 025

मांडावळ

अध्याय 1	ल्हानपणाले प्रभाव आनी साधन	1
अध्याय 2	मुंवयंतलीं सुर्विलीं वरसां	7
अध्याय 3	संगीतात्मक कवी	14
अध्याय 4	वेगळीच वाट आपणायल्लो नाटककार	24
अध्याय 5	विंचणार नाटक	35
अध्याय 6	प्रगतिशील पत्रकार	39
अध्याय 7	पदांचीं 'मोतियां'	58
अध्याय 8	लेखक सम्मेलनाचो अध्यक्ष	63
अध्याय 9	हेर कोंकणी वावर	68
अध्याय 10	सनमान-पुरस्कार	70
अध्याय 11	निमाणे दीस आनी मरण	74
अध्याय 12	समारोप	77
	आधारावळ	78

अध्याय 1

ल्हानपणाले प्रभाव आनी साधन

लगभग सत्तर वरसां आदीं जेदना चार्ल्स फ्रान्सिस देकोस्तान ह्या संसारांत जल्म घेतलो, तो काळ कोंकणिच्या जागृणेचो आनी वाडावळीचो म्हण दुवावाविणे सांगयेत. गोंयांत, मंगळूरांत तशें वोंवयांत कोंकणी साहित्य धाराळ मापान निर्माण जावन आसल्लें तरयी कोंकणी भाशेक साहित्य अकादमिची जांव, भारत सरकाराची जांव, मान्यता लाभोंक आनी सवार वरसांचो काळ राकोंक आसल्लें. भारत ब्रिटिशांखाल कथातालें जाल्यार गोंय पुडतुगेजांच्या मुटींत आसल्लें. पूण गुलांपणांत कथोंच्या वेळार लोकाथंय स्वातंत्र्याची तान व्हाडोन येताना तांच्या संस्कृतेची, तांच्या अस्मितायेची जाग तांकां चड जाता. आपल्या मायभाशेंत आपली अभिव्यक्ती उचारूंक भारतवासी चडपडले. कोंकणी लोकयी हाका अपवाद न्हंय. सरकाराथावन कांय प्रोत्साव मेळानातल्लो तरयी - मुख्य जावन गोंय सरकाराथावन - कोंकणी वरयणार आपल्या भाशेंत विविध थरांचें साहित्य रचून तें कोंकणी वाचप्यांथंय पावयताले. कविता, कादंबरी, लघु कथा, नाटक, प्रवास वृत्तांत, व्यक्ति-चित्रण ह्या आनी हेर साहित्य प्रकारांनी कोंकणी वरयणार आपलें नांव गाजवंक लागले. मंगळूरांत 'कोंकणी दिव' सातोळ्यान मंगळूरी कोंकणी लोकाक साहित्याचें थरावळ पकवान चाकोंक दिल्लो काळ तो. लुविस मस्करेज, आलेस पायस, पेद्रू जुवांव सोज, जुवांव जुजे रेग, सिल्वेस्तर मिनेज आदी वरयणार 'कोंकणी दिव्यांच्या' पानांनी प्रजळल्लो काळ तो. मंगळूरच्या उत्तरांत आसच्या गोंयांत शेणय गोंय वावान कोंकणी भाशेचेर आनी साहित्याचेर विशेस प्रभाव फांकल्लो काळ तो. शेणय गोंयवाव मुंवयांत आसोनयी गोंयकारांचेर आपलें व्यक्तित्व आनी वर्चस्व भोव उंचल्या मट्टार घालूंक सकलो. कोंकणी लोकाक आनी तांच्या भाशेक एक असलो फुडारी मेळ्ळो जो आपल्या एकत्र सक्तेन कोंकणी भाशेक उज्वल भविश्याचें सपाण दाकवंक पावलो.

चा.फ्रा. देकोस्ता भुरग्यापणाथावन तर्नाटपणाच्या हुंवार पावताना, म्हणजे, साधारण 50 वरसां आदलो काळ, मंगळूरांत कवितेचो काळ म्हणयेत. एम्पिणसाच्या शेकड्याच्या निमाण्या आनी विसाव्या शतमानाच्या मुर्विल्या दशकांनी धार्मिक कविता अधिक मापान वाचूंक मेळटाली जाल्या, पन्नामाव्या दशकाथावन सामाजिक जागृणेची, भोगाची, निमर्गाची, भावनात्मक कविता चड आनी चड निर्माण जावन आयली. लुविस मस्करेजान आपल्यो ल्हान व्हड कविता 'कोंकणी दिव्यांचेर

छापून उण्या शिकपाच्या लोकाक पामून कविते थंय आर्काशित केलें. ताचो काव्य नाटक 'आत्रांवाचें यज्ञदान' जेदना प्रगटलो तेदना कोंकणी साहित्य मंगारांत एक रसात्मक वादाळ उटलें. साहित्य प्रेमी तशें विमर्शक ह्या कृतियेची प्रशंसा करूंक लागले. वाप पावल लुविम वातेल, वाप मिल्वेन्गर मिनेज, फेलिक्स पावल नोरेज, वाप आंतोन जुवांव सोज (मग्दिम), जुवांव जुजे रंग, हे त्या काळाचे हेर प्रसिद्ध कवी. पन्नासाव्या दशकांत ह्या कविंची नांवां लोकाच्या जिवें गोलटालीं.

पन्नासाव्या दशकांत तेग महाकवी गोंयच्या साहित्य दिगंतार प्रजळोंक लागले. कोंकणीच्या काव्य भंडाराक ताणी अपरिमित योगदान दिलें. ते जावनासल्ले वाकिवाव वोरकर, मनोहरराय सरदेसाय आनी र.वी. पंडित. ह्या तेगांयनी धाराळ कविता वरयल्यो आनी आपापल्या खासगी शैलेन कोंकणी साहित्य गिरेस्त केलें.

पन्नासाव्या दशकांतल्या हेर साहित्य प्रकारांचेर एक सुकण्या नदर भारची जाल्यार, कादंबरी (नवलकथा) आनी लघुकथा ह्या साहित्य प्रकारांचो प्रभाव चड पडल्लो दिसता. कोंकणींत समाचार पत्रां आनी नेमाळीं व्हाडोन आयिल्ल्या प्रमाणे नवलकथा आनी लघुकथा वरयतेल्यांचो संको व्हाडोन आयलो. मंगळूरांत वी.जे.पी. सालदाज ('खडाप') ए.टी. लोव आनी जोर्की संतान आल्वरिस - हांच्यो नवलकथा कोंकणी समाजांत गाजल्यो. गाब्रियेल डिसोजा (श्री गव्वू) आनी एडविन डिसोजा ('वासू वालेन्सिया') हे कादंबरिकार सत्तराव्या दशकाथावन कोंकणी साहित्यांत आपलें नांव थिर करूंक पावले. गोंयांत रेजिनाल्ड फेर्नांडीसाच्यो रोमान्स नवलकथा ह्या काळार लोकामोगाळ जाल्यो. वाप आंतोनियो पिरैरान कोंकणी साहित्याच्या विविध प्रकारांनी आपली लेखणी घुंवडायली आनी तें गिरेस्त केलें.

कोच्ची थावन मुंबय पर्यांतल्या करावळी प्रदेशांत विविध जातिंचो कोंकणी लोक सवार शेकड्यांथावन वसती कर्न आसात. गोंयांत ते अधीक संक्यान आसात तर, गोंयच्या दक्षिणाक लागोन आसच्या कर्नाटकांत गोंयच्या परस चड कोंकणी लोक आसात, प्रमुख जावन कगवळीर आसच्या उत्तर आनी दक्षिण कन्नड जिल्ल्यांनी. उत्तर कन्नडांत कारवार, कुमटा, होन्नावर, भटकळ, शिरसी आनी दक्षिण कन्नडांत कुंदापुर, उडुपी आनी मंगळूर शागं कोंकणी लोकांची प्रमुख ठाणीं जावनासात. कर्नाटकांत उत्तर आनी दक्षिण कन्नडा शिवाय, वेंगळूर, मैसूर तसल्या शारांनीय वन्याच संक्यान कोंकणी लोक वसती कर्न आसात. हांचे मधें मंगळूर शाराक मात्र कोंकणिचें एक प्रमुख केंद्र म्हण आदींथावन प्रसिद्धी मेळ्ळ्या.

देकोस्ताचो जल्म

ह्या मंगळूर शागांतल्या रुजाय फिर्गजेंत 'मार्नमिकाटें' म्हळ्ळ्या गांवांत 1931 ओक्टोबर 10 तारिकेन चार्ल्स फ्रान्सिस देकोस्ता जलमालो. 'मार्नमिकाटें'

नांव आदीं 'महानवमिकड्डा' आमल्लें तें कालक्रमेण मारुनिकाटें जालें म्हण जेगल अभिप्राय आसा. देकोस्ताच्या घग्थावन डेड किलोमीटर पैम वोळार म्हळ्ळेंकडे मंगळादेवी दीवळ आसा. त्याच दिवळाच्या आंगणांत दिवळांत पुजा करूंक येतल्यांक विश्रांत घेवच्या खातीर वांधल्लें काटें तें आमल्लें जावयेत. तें कितेंय जांव, वोळारच्या दिवळाथावन देकोस्ताच्या घग्लागीं पर्यांत महानवमी वेळार तेर (ग्थ) वोडचो दवाजो आसल्लो. व्हडलो जात्रोय जमतालो. हो दवाजो पळेंवक जात-धर्माचो भेद-भाव नासतां हजागें लोक जमो जातालो. भुरग्यांक भागी संतोमाचे दीस ते. चार्ली फ्रान्सिस आनी ताचीं भांवडांय ह्या दवाज्यांत पात्र घेतलीं म्हणच्यांत दुवाव ना.

दुवळें कुटाम तें. वापय मार्सेल डिकोस्ता वृत्तेन सुतारी. वोंवय टेलिफोन कंपनींत मुत्ताच्याचें काम करतालो. आवय मारुा पायस. तिच्या वापायन धुवेक काजर कर्न दिताना मारुनिकाट्यार ताका आसल्लो घर-जागो दोत म्हण दिल्लो खंय. ल्हानशें एक नळ्याचें घर आनी पाटल्यान एक ल्हान कुळार आसल्लें. तांतूं सात-आट नारला-माड आनी थोडे आंव्या रूक मात्र आसल्ले. घरांत एका वेगळ्याच कुडांत मारुाचो भाव तोमास पायस आनी तांची आवय रावतालीं. मार्सेलाच्या चोवगां भुरग्यांपयकी चार्ल्स फ्रान्सिस मालघडो. ताच्ये पाटल्यो दोगी भयणी, आग्नेस आनी वेनेदिक्ता (आतां देवाधीन) आनी निमाणो एक भाव विक्टर.

चार्ली तीन वर्सांचो आसताना एक पावटी व्हड पिडेंत सांपडोन कशालो. खंच्याय वयजाचें वकात केल्यारयी कांय वरेंपण जालेंना. त्या काळार दाक्तेर कास्मिर मोती मंगळुरांत आपल्या आल्या-पाल्यांच्या वक्तांक चड प्रसिद्ध जाल्लो, प्रतेक जावन भुरग्यांच्या पिडेंक ताचें वकात वरें चलतालें. ताच्या वक्तान भुरग्यां चार्लीची पिडा संपूर्ण गूण जाली.

दुर्वळकायेची जीण

चोवगांय भुरगीं भोव दुर्वळकार्येंत व्हड जाल्लीं. वापायन कुटमाच्या खर्चाक धाडचे पयशे 'पायांक वोडल्यार मात्याक ना, मात्याक वोडल्यार पायांक ना' म्हळ्ळेंवरी जावन तें कुटाम कशालें. मंगळुरांत त्या काळार भोव थोडीं कुटमां अनकूलवंतां आसल्लीं. वापायचे थोडेंच पयशे दोन-तीन म्हयन्यांत एक पावटी येताले. दुसरी कितेंय वाट नासतां मागा सावकारांथावन सुतांच्यो व्हडल्यो मोवळ्यो हाडून चर्खांमुखांतर मागांच्या फिरकेंक त्यो रेवडावन मागांसावकारांक पाटीं दिवच्यो आसल्ल्यो. एक फिरकी पुगती रेवडावन दिल्ल्याक एक आणो मेळटालो (एका रुपयाक तेदाळा 16 आणे आसल्ले) घरांत दोन चर्खां आसल्ले आनी तांचेर चार्ली, ताची भैण आग्नेस आनी तांची आवय काम करतालीं.

चार्ली पांचवी दर्जा पर्यांत थंयच लाग्मार आसल्ल्या कस्मिया सां जुवांव प्राथमिक इस्कोलांत शिकलो. तांच्या घरांत एक शिक्षकी रावताली. ती पयशिल्या गांवची जाल्ल्यान डिकोस्तागेल्यानी तिका घरांत आमगे दिल्लो. ती मदांय

चार्लीक हाताक धर्न शाळेक व्हरताली. सत्तर वर्सां आदीं मंगळूरांत उंचल्या शिकपाक व्हेचें उणे आसल्लें. गिरेस्त कुटुमांतले मात्र उंचलें शिकाप जोडूंक कॉलेजीक व्हेताले. चार्लीन आपलें मुळावें शिकाप संपवन मिलाग हायस्कूलांत आपलें मेट्रिक शिक्षण 1947 वर्सा संपयलें. ताचे ल्हानपणाचे सांगाती जावनासल्ले स्टेनी, वाल्लू, रिच्ची, हेरी आनी जेगेम (प्रसिद्ध संगीतकार जेगेम डिमोजा). चार्ली शिकपांत चड हुशार आसल्लो. क्लासींत पयलें व दुसरें स्थान ताका चुकानातल्लें. पयलें स्थान लाभल्यार ताका खोमसाक शिरकांवक एक पदक मेळटालें. विविध थरांचीं पुस्तकां वाची विशेम आसक्त ताका आसल्ली. हायस्कूलाच्या लायब्रेरींतलीं सवार पुस्तकां ताणे वाचून काडलीं.

ह्याच वेळार कोंकणींत वरंवची उर्वा तांचेथंय उवजाली. पयलें नाटकाथंय ताचें मन वोडलें. ल्हानपणार तुळू भाशेंतले 'यक्षगान' खेळ जे रातिचें शेतांनी करताले, तांचो प्रभाव ताचेर पडलो जावयेत. थोडे कन्नड नाटकथी ताणे पळेले जावयेत. पूण कोंकणी नाटक तवळ भोव अपरूप आसल्ले. नाटकांथंय ताचें आकर्शण उवजोंक प्रतेक कारण कितें जावयेत म्हळें सांगोंक कट. ताचो मावळो तोमास पायस ताचो सदांचो सांगाती आसोन आपल्या फुरसते वेळार ताका मार्वाजनिक मधेंक आनी हेर कारयावळींक आपवन व्हरतालो. तांचे मधें विविध विषयांच्यार संवाद चलतालो. चार्लीच्या कोंकणी साहित्याच्या वोडणेक तोमासाचो प्रभावयी कारण आमांक पुगे. पूण साधारण ताच्या चोवदा-पंद्रा वर्सां प्रायेर कोंकणी साहित्याथंय चार्लीची यळण रूपित जावन आयली म्हणयेत.

त्या काळार मंगळूरांत चडावत लोक, प्रमुख जावन क्रिस्तांव लोक, दुवळे आसल्ले. ह्या वातावरणांत व्हाडल्ल्या चार्लीक कमुनिस्माचें वारें आदाळें आनी तें ताका वरें लागलें. ताच्या घरा लागींच दो. राम होळ्ळाचें घर आसल्लें. तिसाव्या आनी चाळिसाव्या दशकांत जेदना चार्ली इस्कोलांत शिकतालो त्या दिसांनी भारताची स्वातंत्र चळवळ भोव ज्योरान चलताली. राम होळ्ळा त्या वटारांतलो एक कमुनिस्त फुडारी जावनासोन भारताच्या स्वातंत्र चळवळेंत वुडोन गेल्लो. तो एक वरो भाषणकरपीय जावनासल्लो. चार्लीय मुखल्या वरसांनी कोंकणी, तुळू आनी कन्नडांत एक वरो भाषणकरपी म्हण वळकालो जाल्यार दो. राम होळ्ळाचो प्रभावच ताका कारण म्हण ओपता तो. तशेंच आनयेक कमुनिस्त फुडारी वी.वी. कक्किल्लाय म्हळ्ळ्यान चार्लीचेर प्रभाव घालो. हांच्यो दोगांयच्यो जमाती मंगळूरांत चलताना चार्ली तांतूं हाजर जातालो. ताचो मावळो तोमास पायस चार्लीक ह्या जमातीक चुकानासतां आपवन व्हरतालो. मागा कामेलिंच्या संघटनांत मुडमुडीत आसल्ल्या तोमास पायसाक कमुनिस्त फुडाऱ्यांचें दाव्या पंगतिचें चिंताप रुचतालें आनी तांचो प्रभाव ताचेर आनी ताचो भाचो जावनासच्या चार्लीचेरगी पडलो. तांची दुवळीकाय असल्या चिंतपाक ईट जांवक पावली. दाव्या पंथाचें चिंतप चार्लीच्या तन्या काळजांत गेंवोन व्हेताना आनयेका वाटेन ताचें साहित्य-माधनयी वोंगेवन आयलें. कमुनिस्तांचें मुख-पत्र 'जनयुग' तां

सराग वाचतालो.

पयलो नाटक

पंद्रा वरसां प्रायेर चार्लीन आपलो पयलो नाटक वरयलो - 'निष्टूर वोल्स'. आपल्या समाजेंत चड दुर्ग्वळकाय आसोनयी आमाल पियोण्याचें वायट व्हाडोन येवचें आनी ताचेवर्गीं कितलिशीं कुटमां देस्वाट जांवचीं ताणे पळेलीं आनी ताच्या पयल्या नाटकाचो विषय सहज जावन ताणे आमाल पियोण्याचो विंचलो.

नाटक वरवन जालो, पूण तो मांचियेर हाडचो कसो? खंच्याय सालांत मांचियेर हाडची शायी ताका नातल्ली. ताचे मदांचे सांगाती जावनासल्ल्या स्टेनीक आनी वाल्लूक ताणे एक दीस आपली समस्या सांगली. सवार विचार अदल-वदल जातच चार्लीन एक सूचन दिलें - आमच्याच उगत्या सोप्यार (वोल्कावांत) कित्याक करूंक नजो? हें सूचन सगळ्यांक वरें दिसलें आनी तक्षण तयाराय सुरू जाली. नाटकाची तर्वेती एका वाटेन चलताना, मांचियेर गरज पडच्यो वस्तू तलास करूंक हेर थोडे धांवले. शेजारच्या स्टॉनीन आपल्या आवयची साडी आनी पांगरची बोल पडद्यांखातीर हाडली. एका सांजेर नाटक उबो जालोच. शेजारच्या सात-आट घरचीं साधारण 50 जणां नाटक पळेंवक आयिल्लीं. तांकां वसोंक आंगणांत मांद-यो घाल्ल्यो. चार्लीनयी नाटकांत पात्र घेतल्लो. नाटक सगळ्यांक वरो रुचलो. उपरांत सात-आट म्हयन्यांनी चार्लीन आनयेक नाटक वरवन स्टेनिच्या घराच्या सोप्यार खेळोन दाकयलो. तांतूं देव, देंवचार, आज भोडवे, पादरी, ब्रदर, इत्यादी आसल्ले. स्टेनी देंवचाराचो पात्र आनी चार्ली ब्रदराचो पात्र खेळ्ळे. चार्लीची भैण आग्नेस, आपणाक आज भोडव्याचो पात्र मेळ्ळो म्हण संतोसान नाचलें. स्टेनिच्या आवयन कंतारां शिकयलीं. तांतलें एक कंतरा 'देव ना, देंवचार ना' आसपासच्या भुरग्यांमधें भोव लोकामोगाळ जालें आनी मार्गार व्हेताना भुर्गे हें कंतरा व्हडल्यान गायताले. हो नाटकयी पळेल्ल्यांक वरो लागलो. ह्या नाटकाचें नांव उपलब्ध ना. 'वेळ्याचो गूण वियाचेरच कळटा' म्हळ्ळे सांगणेवरी चार्लीची उपरांतली साहितीक शायी आतांच कळोन आयल्ली.

आपल्या दुर्ग्वळकायेंत तरयी विनोद देखोन हासोंक तो शिकल्लो. एक पावटी तांच्या सयन्यांगेर भुरग्याक वाप्तीज्म (नामकरण) दिंवचो समारंभ आसल्लो. चार्लीच्या आवयन चार्लीक आपवन "पुता चार्ली वयल्याघरा वासिज्माचो संभ्रम आसा. म्हाका येवक जग्यना. भुरग्याक काणीक म्हण एक रुपय दितां तो वाळशाक दी आनी ताका वेसांव दीवन ये." म्हणोन धाडलो.

चार्ली सयन्यांगेर पावताना घरभर सयरीं भरल्यांत. तांच्या हातांनी भुरग्याक काणीक दींवक व्हडल्यो व्हडल्यो पोटल्यो आसल्ल्यो. त्या घरचीं आनी आयल्लीं सयरीं आस्पतदार मनशां. तांचे मुखार चार्लीक एक रुपय वाळशाक दींवक लज दिसली. वाळशाक पाळण्यांत दवगिल्लें. त्या पाळण्याच्या भंवतीं ताणे भोंवाडे काडले. हेगांची टीट आपणाचेर ना म्हळ्ळें खचित कर्न ताणे आपल्या हातांत

आसल्लो रुपय पाळण्याभितर एका कांनशाक लांब गळयलां आनी घरा आयलां. ही गजाल ताच्या भुग्या-मतीक भारीच विनींदाची दिमली. घरा येवन आवयकडे आनी भांवडांकडे आपणे एक रुपय पाळण्यांत कसो घालो म्हण हामोन हामोन सांगताना तांकांय भगपूर हासो आयल्यो.

अध्याय 2

मुंबयंतलीं सुर्विलीं वरसां

मुंबयंत टेलिफोन कंपेनित सुतान्याची नौकरी कर्न आसल्ल्या मार्सेल डिकोस्ताक मंगळूरंत चोवगां भुरगीं आसल्लें व्हडलें कुटाम सांवाळूंक कष्ट मारले. पोट भग्चे कष्टांचें जालें. मुंबयांत तशें मंगळूरंत दोन घगंची जवावदारी सांवाळचें वोजें ताका जड जालें. जायतें चिंतून, आटवन आनी लागशिल्यांची मल्ला घेतल्या उपरांत मार्सेल डिकोस्तान मंगळूरंतलें आपलें घरदार सगळें विकून मुंबय वस्ती करचो निर्धार घेतलो. त्या प्रमाणे, ताणे वायलेक चीट वरयली. तांकांय तें मारकें दिसलें. 1948 माय म्हयन्याच्या 1 तारिकेर, सवार दशकांथावन आपल्या मायगांवांत वस्ती कर्न थंयच्या ग्रामीण वातावरणांत व्हाडोन आयल्लें ते कुटाम आपलीं पाळां तुटवन मुंबयच्या अनवळकी थळार आपलो वगो फुडार सोधून आयलें. पूण डिकोस्तान आदेश दिल्ल्या प्रकार घरदार ताणीं विकलेंना. चार्लीची आजी म्हणाली की एकादावेळा वोंवयथावन पाटीं घेंवक पडलें तर हांगाय विडार आसचेंना म्हण तिणे जागवण सांगली. 'सावर्मती' तारवार वसोन आवय मार्या आनी तिचीं चोवगां भुरगीं 'वोंवय सगार' आपलो फुडार रुता करूंक मजगांव डोकांत घेवन पावलीं. थंयसर तांका एक आघात राकोन आसल्लो. मार्सेल डिकोस्ता तांकां मुखार काणघेंवक आयल्लो खरें पूण आपल्या कुटमाच्या वस्तेचो टिकाणो ताणे तयार करूंक नातल्लो. घोवाचेर भर्वसो दवर्न आयल्ल्या मार्याक आनी ताच्या भुरग्यांक मळाव कोमाळ्ळेल्यावरी जालें. मार्सेलाक तेदना वायकालालागीं 'सात रस्त्यार' (मुंबयंत सात मारोग सांगता मेळचो एक जागो) आसच्या एका इष्टाचो उडास आयलो आनी वायले भुरग्यांक काणघेवन तो थंय धांवलो आनी मुंबयांतली पयली रात त्या कुटमान अनिशित्त भविश्याक तोंड दीवन पाशार केली. दुसरे दिसा तांका माहिम वटागांत एक कोटरी मेळ्ळी थंयसर तीं एक वरसभर गवतच वांदन्यां गेलीं. थंय स म्हयने गवत्या उपरांत मध्य वोंवयंत 'मदनपुग' म्हळ्ळेकडे खायाम वस्ती करूंक आयलीं.

19व्या शेंकड्याच्या निमाण्या आनी 20व्या शेंकड्याच्या सुर्विल्या दशकांनी मंगळूर आनी गोंयांथावन शिकपी तशें अशिकपी भुरगे पोटाचो ग्राम सोधून मुंबय शागक पावले. थोडे कुटमा ममेत आयलें जाल्यार अधीक संक्यान ते एकमुरे आयले. आयिल्ल्या सगळ्यांनी एकामेकाचो सांगात सोदलो. भाशेच्या एकाच वांधान ते एकवटले. कुटमा ममेत आयिल्लीं आपल्या मयन्यांभितरलीं

एक दोन कुट्यां सोधून तांचे मांगाता एक ल्हान 'कोठरी' कर्न गवलीं तर, एकसुरे तर्नाटे हेगं तर्नाट्यां मांगाता मेळोन 'कुडां' व 'क्लव्दां' घडून गवले. 30-40 जण एकेका कुडांत रावताले. मुंवयच्या, प्रमुख जावन गिरगांव, धोवितलाव, नागपाडा, वायकाला, वांद्यां ह्या वाटागंनी अमलीं कुडां चड आयल्लीं. अमल्या वसतेंनी खर्च उणी आसोन काम नामतां वेकार आयल्यांकयी काम मेळटा पर्यांत दीस सारूंक जातालें.

अमल्या कष्टांच्या परिस्थितींत मार्सेल डिकोस्ताचें कुट्यां मुंवयांत वसती करूंक लागलें. चार्ल्स फ्रान्सिसाक तेदाळा 17 वर्सां पिंगय. एदोळ पर्यांत सुप्त आसल्ली ताची साहितिक तान आतां रूपित जावन दिशा सोधूंक लागली.

एदोळयी परिपिकायेच्या आनी कानूनी पिरायेच्या हंताक पावनातल्या चार्ल्स फ्रान्सिसाक मुलभायेन काम मेळोंकना. सवार म्हयने भोंवल्या उपरांत 1948 वरसाच्या आकेरीक चुनाव आयोग (इलेक्शन कमिशन) कचेरींत ताका 120 रुपय पागाचें काम मेळ्ळें. तचळ भारताक स्वातंत्र मेळोन एक वरस जाल्लें पूण देशाची घडनावळ तयार जांवक नातल्ली. चुनाव्याची तयारी करच्या खातीर फावोती वुन्याद घालूंक रेगो आनी कायदे तयार करूंक आसल्ले; मतदारांची पट्टी तयार करूंक आसल्ली. अमल्या चुनाव आयोगाच्या कचेरींत चार्लीक क्लार्काचें काम मेळ्ळें. लगभग दोन वर्सां थंय काम करतच ताणे ती नोकरी सोडली आनी वी.ई.एस.टी. ('वेस्ट') म्हळ्या मुंवयच्या प्रसिद्ध वीज आनी वस सेवा संस्थाच्या, ग्राहक विभागांत तो कामाक भरती जालो.

ताच्यो भयणी वेनेदिक्ता आनी आग्नेस हाणीय कुट्याच्या आधाराखातीर मुंवयंत ल्हान ल्हान कामां केलीं. 1952 वरसा देकोस्ताची आवय आनी 1971 वरसा ताचो वापय मुंवयंत मरण पावलीं. 1958 इसवेंत ताची भैण आग्नेसाचें काजार जालें आनी ती आपल्या घोवाच्या घरा कोटनग्रीन म्हळेकडे वसती करूंक गेल्ल्या वेळार तोयी तांगेर एक वरसभर रावलो. ताचे उपरांत धा वर्सां (1968 परयांत) आपलो भुरग्यापणाचो मित्र स्टेनी डिसोजा सांगाता मुंवय सायन-कोळीवाडा रावलो. ताचो धाकटो भाव विक्टर तांत्रिक शिक्षणांत हुशार आसल्लो. 1965 वरसा ताका जर्मनीक व्हेचो अवकास लाभलो. थंय उंचलें तांत्रिक शिक्षण जोडतच ताका वरें काम मेळ्ळें आनी जर्मन चलियेलागीं काजार जावन थंयच वसती कर्न आसा. आपल्या व्हडल्या भावाच्या कोंकणी वावराथंय ताका विशेष आसक्त नातल्ली. पूण तो आपली मायभास कोंकणी विसरलोना. केदनांय भारताक आयलो जाल्यार आपुट कोंकणी उलयता.

देकोस्ताची प्रकाशित जाल्ली पयली साहितिक कृती 'मेल्ले' लघू कादंबरी मंगळूरंत 1954 वर्सा प्रकट जाल्ली. एक स्त्री मानसिक पिडेक वली जावन वळवळटाना तिका 'मेल्लें लागलां' म्हण मंत्रवादीकर्ना नाना थगंचे कष्ट दग्द दिवचे - अमल्या फित्प्यांचेर ह्या कृतिचेंत उज्वाड घाला.

1952 वर्सा महागट्ट स्रकागन कोंकणीच्या उदरगतेखातीर एक वळाधीक

मेट काडलें. पुरुशात्तम मंगेश लाड नांवाच्या एका कोंकणी भांगी सरकारी अधिकाऱ्याच्या मतत प्रयतनावरवीं त्या वरसा 'ऑल इंडिया रेडियोंत' (आकाशवाणी) पयलेपावटी कोंकणी कार्यक्रम सुरु जालें. मुंबयांत सुरु जाल्ल्या ह्या कोंकणी विभागाचो पयलो मुखेल जावनासल्लो गोंयचो विष्णु नायक. ताचो सहायक आसल्लो व्रगांजा - हे दोगच जण कोंकणी विभागांत काम करताले पुण तांच्या उम्हेदीन वेगींच कोंकणी कार्यावळी लोकामोगाळ जाल्यो. सवार फुलते साहिती आनी कलाकार आपल्या देण्यांवरवीं उज्वाडाक आयले. दोनच नांवां सांगचीं तर, जेरोम डिसोजा आनी आलफ्रेड रोज आपल्या मधुर संगीताच्या देण्यांनी आकाशवाणिच्या माध्यमाद्वारीं प्रसिद्धी जोडूंक पावले.

रेडियोचेर पयली कविता

'ऑल इंडिया रेडियोचें' दफ्तर चर्चगेट स्टेशनालागीं आसच्या केंद्र सरकारी दफतरांच्या वांदपांत आसल्लें. ह्याच सरकारी दफतरांत देकोस्ताचो मित्र आपोलिन पिंटो काम करतालो. ताका विष्णु नायकाची वळक आसल्ली. पिंटोन ताका देकोस्ताची वळक कर्न दिली. कोंकणी साहित्यांत वरीच आसक्त आसल्ल्या विष्णु नायकाक देकोस्ताच्या शाथेची वळक मेळोंक चड वेळ गेलोना. रेडियोखातीर कविता वरंवक देकोस्ताक ताणे प्रेरण दिलें. ह्या प्रेरणान ताणे 'स्वप्नांतुलें राज' नांवाची कविता वरवन 1952 वरसा रेडियोचेर प्रसारित केली. ती प्रसारित जाल्लीच एक नवें नेकेत्र कोंकणी साहित्याच्या दिगंतार उदेलें म्हण कोंकणी लोकाक भोगलें. कोंकणी लोक केरळ, कर्नाटक, गोंय आनी महाराष्ट्र ह्या राज्यांनी विशेश मापान वसती कर्न आसात आनी कोंकणीची अधिकृत लिपी देवनागरी तरयी चारित्रिक निर्वंधाक लागोन गोंयांत देवनागरी आनी रोमन, कर्नाटकांत कन्नड आनी केरळांत मल्याळम लिपिंनी वरयतात. पूण उलंवच्या भाशेक असली वंदड ना. रेडियो प्रसारण केरळाथावन महाराष्ट्र परयांत सर्व कोंकणी लोक आयकातात आनी ताचें रसग्रहण करतात. अशें, एदोळ परयांत फकत मंगळूरी लोकाक परिचित आसल्लो देकोस्ता आतां रेडियोंत प्रसारित केल्ल्या आपल्या पयल्या कविते मारिफात सगळ्या कोंकणी लोकाक वळकिचो जालो. हें आमी विसरोंक फावो ना की मुंबयांत भारताच्या हरयेक प्रदेशाथावन आयिल्ले कोंकणी लोक वसती कर्न आसात. कोंकणी रेडियो कार्याक्रमां ते चड आसक्तीन आनी अभिमानान आयकाताले कित्याक, हें माध्यम तांकां नवेंच आनी आकर्शक लागलें. मुंबयांत आनी गोंयांत देकोस्ताची ही कविता छापली आनी ताची विशेश तोखणाय केली. तवळ कोंकणी लोकाचो एकमात्र प्रातिनिधिक संस्था जावन मुंबयत कोंकणी भाषा मंडळ आमल्ली आनी तांचें मुखपत्र 'साद', दो. मनोहरगय मग्देसायच्या मंपादकपणाखाल चलतालें. त्याच वरसा ही कविता तांतू छापली. पयशिल्या वर्धांत मैत, जंयमर

कोंकणी फुडागी र्नींद्र केळेकर, 'मीर्ग' नांवाचें नेमाळें चलयतालो - ताणें ह्या प्रतिभावंत नव्या कविची कविता छापली. प्रख्यात कोंकणी-मगठी कवी वाकिवाव वोरकर तेदना पुणेंत 'प्रजेचो आवाज' नेमाळें चलयतालो. ताणेंय ही कविता छापली. उपरांत गोंयच्या 'गोमंत भारती' आनी 'उदेंतिचें नेकेत्र' ह्या नेमाळ्यांनीय ती छापली.

'स्वपणांतुलें राज' ह्या कवितेंत कवी निसर्गाचें वर्णन उंचल्या काव्याळ सव्दांनी करताना ताचीं कल्पनां आनी तळमळे भोव मार्मिक उत्रांनी तो पित्रायता. कवी आपल्या भावनांक सपणांचें रूप दीवन तांकां स्वातंत्र्य दिता. संसागच्या वास्तविक परिस्थितीथावन पैस धावोंक पळेंवच्या कवीक सपणांतली राणी तिरस्कार करता आनी "संसारांतल्या मनशांक पयलें मनशापण शिकय" म्हण ताका पाटीं पृथ्येक लोड्टा. अशें, कविचें सपणांतलें गज कोसाळटा. देकोस्ताच्या उपरांतल्या कवितेंनी उमाळोन येंवक आसल्लें संगीत वन्याच मापान ह्या कवितेंत दिष्टीक पडटा. गोंयांत रूढीर आसचे सवार सव्द ह्या कवितेंत वाचूंक मेळटात. विष्णु नायकान ती कविता वाचून थोडी दुरुस्ती आनी वृद्धी केल्या जावयेत. काव्य-संसारांत ह्या तन्या कवीक उज्वल भविश्य राकोन आसा म्हळ्ळें सगळ्यांक स्पष्ट जालें. 'स्वपणांतुलें राज' कवितेचे पयलेंचे दोन आनी निमाणे दोन वेर्स हांगा दिल्यात:

सावळ्यां शेतां वोळीं, वोडा रुका मुळीं
 कोवळोन आसतां नेत्रावती व्हाळत मुळमुळीं
 सकाळींच्या सुरयान सकाळ चोवूंक नातलो
 निद्रा जागोवक ताची कोंव्यान साद घातलो
 कोनशांतल्या कोगळी वाये पेंत्रें तुजें व्हाज
 मन म्हजें जालां कालुवुलें आज-
 पळान पळ मतीक वेता स्वपणांतुलें राज!
 वाळ किर्णान नेटंवक तें तर्नें तर्नें फांतें
 सुरया तोंड घुंवलें - जसें घुंवत दांतें
 तेदना अंत्रळीक पडल्यो धारी; देवल्यो सुंदर नारी
 झळक न्हेसोन आंगावेरी देवल्यो हारिन हारी
 गाजलो आवाज गाजता जसी दरयांतुली गाज -
 काळीज म्हजें कावजेवन जालें वोलें वोलें आज;
 मती सामकार दिसलें सुंदर स्वपणांतुलें राज
 * * * * *

भोंवतां भोंवतां सुरयो थकोन धरणी उशाग निदलो;
 रुकां इड्यांत तकली काडून चंद्रेम शेतार सोवलो
 राणियेन म्हज्या वोडून म्हाका हाता पायान वेंगलें;
 उवेंत ताच्या कडोन हांवें गाला वोटांक घुंवलें

“ हाय स्वपणांतुलें गज आमी आपलें केलें आज;
 मंतोमाच्या नितळ झरीन म्हळें धुलें आज;
 आनी तुजें आनी म्हजें मोगा स्वपणांतुलें राज!”
 तेदना धरणी हासली; चंद्रेम लजलो रूक वावले
 राणयेन लोटलो भुमीक म्हाका उवारून दावले
 “ थू! स्वार्थी सुण्या! काळीज तूमेंत पिकय;
 भुमी वयल्या मनशा किड्यांक मनशापण शिकय
 मागीर भेटतां मनशा रुपार - तुका नहीं हें राज”
 म्हळें ताणे रडण्यांक म्हज्या - नाश जालें आज,
 स्वपणांतुलें स्वपणांत उरलें “ स्वपणांतुलें राज!”

ह्या पयल्या कविते उपरांत देकोस्तार्चे नांव रेडियोचेर गाजलें. काव्य रसिक ताच्या कविता प्रसारणाक राकोन रावले. पुण ताची सर्ती परतें येजाय जाल्यार उण्यान उणे तीन म्हयने तरयी लागताले.

असलीं संगीतान आनी सव्दांच्या मांत्रिकतेन भरल्लीं ताचीं कावयां आयकोन कितलेशे तरुण कवी प्रेरित जाल्यात. ताचें काव्य-वाचन एक दोन पावटी ह्या वरयणारानयी आयकालां आनी तो मुग्ध जाला. तोयी देकोस्ताथावन प्रेरण जोडून 1961 वरसाथावन रेडियोचेर कोंकणी कार्यक्रमां दीवक लागलो. अशेंच हेर कोंकणी कवी आनी साहितींनी ताचेथावन स्फूर्ती जोडल्या आसयेत. कोंकणी विभागाचो मुखेली जावनासल्ल्या विष्णू नायकान देकोस्ताची सहज प्रतिभा वळकोन ताका चड आनी चड उत्तेजन दिलें तरयी देकोस्ता वेळाकाळाच्या निर्वंधांक सैंवान विरोध जाल्ल्यान नायकान अपेक्षिल्लीं कविता वाचनां तो दीवक सकलोना. सवार पावटी रेडियो कोंट्रेक्ट आयल्या उपरांत तो आपल्यो कविता वरयतालो व कोंट्रेक्ट कोनशांत दवरतालो. तरयी उपरांतल्या वरसांनी देकोस्तान सुमार 15 रेडियो प्रसारणां दिलीं. पन्नासाव्या आनी साटाव्या दशकांत ताणे धाराळ कावयां वरयलीं तरयी तीं पुस्तका रुपार उज्वाडांवचें चिंतप ताच्या मतीक आयलेंना. तो मोरच्या साधारण पांच वरसां आदीं ताचो कविता संग्रह उज्वाडांवच्या विपांत गोंयांत उलवप चलताना ताच्या साहित्याभिमानींनी ताचेलागीं हो प्रस्ताव काडल्ल्या वेळार आपणाच्योच कविता आपणालागीं नांत म्हण देकोस्ता खंत उचारिलागलो. आपलो कविता-संग्रह छापूंक तो कांय आसक्त नातल्ल्यावगी भुजां हालवन म्हण्टालो “आयकाल्लें या वाचल्लें घडयेन विसरोन सोडच्या आमच्या लोकाच्या स्वभावावचीं हांवें कविता जगोवन कितें फायदो?”

लुधिस मस्करेजाचो प्रख्यात काव्य-नाटक ‘आब्रांवेचें यज्ञदान’ आपणे पयले पावटी खंय आनी कसो वाचलो म्हळें तो अशें सांगता:

“ (पन्नासाव्या दशकांतल्या) त्या दिसा सांजेररवींद्र केळेकाराक मेळूंक आनयेक वस्ताद आयल्लो. तो मागीर म्हजो ईष्ट जालो. श्री एवाग्र जोर्ज पुडितुगलाच्या जयलांनी कुसोन जाणां. साहित्य आनी कविता ताका कितली वरगात तें त्या

वेळीं तर हांव नेणांच. रवींद्रवावान गोवेतांतली गुलोवी फोंगची एक ल्हान कडतील भायर काडली.

‘म्हाका हे वाचूंक येना. तुंवें आमकां दोगांकयी वाचून सांगजे’ म्हणालो तो. आनी मागीर ताका हेरांनी दिल्ली लुविस मस्करेजाची तागीप आसातशी सांगालागलो. म्हाका लजयी दिमली. ‘आव्रांवेचें यज्ञदान’ काव्य-नाटकाची भोव पोगनी एक प्रती म्हज्या हातांत आसल्ली. हांव ती एदोळ वाचून नेणा. खरें म्हळ्यार, सोळा वरसांचे पिरायेर वोंवय आयल्लों. कोडियाळच्या जेपूंत जलमलां, मिलार इस्कोलांत शिकाप केलां तरयी लु.म.च्या (लुविस मस्करेज) मल्लिकाट्याक पाय दवरून नेणा आसल्लों. कांदडी लिपीथंय परकी आसल्ल्या त्या दोगांय मनशांक हांवें खरी गजाल सांगली आनी वाचूंक सुरु केलें. साधारण मदें पावताना, आनी आव्रांव आपल्या पुताक कातरूंक कंपताना लु.म.चीं अचरयांनी भरल्लीं उतरां म्हज्या तोंडांतून गाजतालीं. कित्याक कविता वाद्यांत हांव कांय अस्कत न्हय.

*तुंवें ल्हानव्हड केल्लें वोकडेचें पील सैतयी
कातरताना मुटीभितर कांपत कोयती*

लुविस मस्करेज म्हज्या हातांत कांपतालो म्हणू? या त्या क्रूर साक्रिफिसाच्या तळमळ्यांनी म्हजे हात कांपताले म्हणू?

रवींद्रवावाचे दोळे वोले जाल्ले. हांवें वाचप आकेर करताना, पुड्तुगलाच्या दांड्यांक वागवानातल्लो शूरशिपाय, एवाग्र जीर्ज, कडोन मेण जाल्लो.”

‘चा.फ्रा.’ लेखणे-नांव

मराठी साहित्यांत पु.ल. देशपांडेचें ‘पुल’ लिखणे-नांव कितलें प्रसिद्धगी तितलेंच कोंकणी साहित्यांत ‘चाफ्रा’ लिखणे नांव प्रसिद्ध जालां. हें नांव केदाळा थावन रूढीर आयलें तें सांगोंक असाध्य. पुण तें कशें सुरु जालें म्हळें सांगोंक कष्ट नांत. चाफ्राचें पुरतें नांव जावनासा चार्ल्स फ्रान्सिस देकोस्ता. हें पुरतें नांव वरयनास्तां तो आपल्या कृतियांच्या आकेरीक ‘चा. फ्रा. देकोस्ता’ अशें वरयतालो. लोकानयी चा.फ्रा. देकोस्ता म्हण लांवायेन आपंवच्या वदलाक सुलभायेखातीर ताका ‘चाफ्रा’ म्हण आपंवक सुरु केलें. क्रमेण देकोस्ताकयी हें वरें लागलें आनी ताणेंय आपल्या वरपांचो रचणार ‘चाफ्रा’ म्हण वरेंवक सुरु केलें. अशें लोकान दिल्लीं नांव ताणे विशेश अभिरुचीन आपणायलें. थोड्याच तेंपाभितर ‘चाफ्रा’ लिखणेनांव न्हंयींच मंगळूरांत, वगार गोंय, महाराष्ट्र आनी केरळांत पर्यांत लोकामोगाळ जालें. उपरांत मोरता पर्यांत तो सर्व कोंकणी लोकाक ‘चाफ्रा’ जावनच उरलो. ‘चाफ्रा’ लिखणे-नांवा शिवाय तो ‘शानिकुमार’ आनी अपरूप, ‘वळवंत वेळकार’ नांवानयी वरयतालो. तरयी ‘चाफ्रा’ म्हळें नांव कोंकणी साहित्यांत अमर जालां. ह्या पुस्तकांतयी हेंच लिखणे-नांव गरजे प्रमाणे वापरलां. आपलें कुटमा-नांव ‘डिकोस्ता’ आमल्लें ताणे ‘देकोस्ता’ केलें आनी मोगपर्यांत तशेंच वापरलें.

दाव्या पंथाच्या चिंतनाथंय देकांस्ताक आसल्ली अनुभृती ताच्या कृतियानी, मुख्य जावन, ताच्या नाटकांनी झळकाता. दृष्टांताक, ताच्या थोड्या नाटकांतल्या संवादाचे कुडके पळेल्यार कळटा. "सत सांगचें गत आधार नातल्ल्यांनी. सत सांगोंवचें वार कास आसल्ल्यांनी." ('मागिरचें मागीर'). "संसार सगळो चोरता मोटोर्नी. कड्यांतली आंगोवण चोरतात, कुडितली सोवाय चोरतात, मतिंतलें समाधान चोरतात, वेंकांतलें वांगार चोरतात, पेल्याची मर्याद चोरतात, तोंडाची उंडी परयांत चोरतात. पूण ताका कोणयी चोरलें म्हणानांत" ('मागिरचें मागीर'). "भांडवळशाहिच्या फसवणेन कामागारांच्या दोळ्यांक मांडल्ली साय म्हळ्यार मोग." ('तर्ने तर्ने मोर्ने'). "तुजे प्रायेर हांवें मोग केल्लो एक वशी पेजेचो आनी नातल्याच्या आंविलाचो" "हांगा तुमी वोम केल्यात खंय गांव लासूंक. तुमी हांगा कायदे केल्यात दुवळ्यांक तासूंक आनी ग्रेस्तांची पोटां पोसूंक" ('सुणे माजार हासता').

अध्याय 3

संगीतात्मक कवी

1985 वर्गा गोंयच्या कुडचडे गांवांत जाल्ल्या लेखक सम्मेलनांत एक कवी गोश्ट चल्ली, तांतू चाफ्रानयी आपली कविता वाचली. पयली कविता वाचतच दुसरी कविता ताणे वाचूंक धरली. ती कविता जावनासल्ली सगळे आयकोपी रसिक आतुरायेन राकोन गवल्ली 'हाड वेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत / तुजें म्हजें उतार जालां काजच्या मळ्यांत.' तवळच्या वरसांनी सवारशा कवी सम्मेलनांनी वाचून लोकाभोगाळ जाल्ली कविता ती. जशें पन्नास वरसां आदीं हिंदी कवी हरिवंशराय वच्चनाची 'मधुशाला' कविता इतली प्रसिद्ध जाल्ली की हरयेका कवि-सम्मेलनांत ती वाचून दाकवंक आयकोपी ताका वत्ताय करताले. तशेंच गोंयांत व मंगळूरांत, खंयसर कवि-सम्मेलन जालें व चाफ्राक आपयलो, थंयसर ताची 'हाड वेडवा वुडकुलो' कविता वाचिजायीच पडटाली.

कुडचडेंत ह्या वरयणाराकयी ताची ती कविता आयकोंचो सुयोग लाभलो. चाफ्रा तवळ हेत्री वेंजभिन म्हळक्यांन वरयिल्ल्या 'वेटर सायिट विदोंट ग्लासस' पुस्तकाच्या प्रभावांत येवन वोक्लां नासतां दोळ्यांची दीष्ट सुधारयेत म्हण पातयेवन वोक्लां नासतां वाचतालो पुण वाचें कागद दोळ्यां लाग्गीं म्हणजे तीन चार इंचां पैस धरतालो. अशें ताणे लेखक सम्मेलनांत आपली कविता वाचूंक सुरु केल्लीच आयकोपी रसिकांनी ताच्या कवितेच्या संगीताक ताळ जावन ताळयो पेटूंक सुरु केल्यो. सगळें साल चाफ्राच्या कवितेन आनी ताळयांच्या आवाजान भरलें. एका कोंकणी कवीक असली उर्वेभरीत प्रतिक्रिया मेळची भोव अपरूप.

कवी सम्मेलन जालें. चाफ्रा, डॉ. मनोहर सरदेसाय आनी हो वरयणार पार्टी प्रतिनिधींच्या वसतेक चमकताना वाटेर सहज जावन चाफ्राच्या कवितेथंय संभाषण गुंवलें. ताची कविता इतली लोकाभोगाळ जांवक प्रमुख कारण कितें म्हण सरदेसायन चाफ्राकच शीदा विचारलें.

“जावयेत, तांतलें संगीत” संकोच भावान जवाव दिली चाफ्रान.
हें खरें जावनासल्लें.

“तुज्या कवितेंतलें संगीत आयकोप्यांक अयस्कांता वगी वोडटा” म्हणालो मरुदेसाय.

एक प्रतिभावंत कवी म्हण ताचें नांव मगळ्या कोंकणांत गाजोंक लागल्लें.

आकाशवाणिच्या कोंकणी काग्यावलींत ताचें कविता-वाचन तवळ तवळ आमतालें. ताचीं कविता-वाचनां आयकोंक कोंकणी लोकाचीं चड आनी चड मागणी आमल्ली तरयी तांकां जाय तितल्यो कारयावळी दीवक तो सकलोना.

डॉ. चंद्रलेखा डिसोजान वरयल्ल्या 'कोंकणी काव्याची पृष्ठभूमी' ह्या पुस्तकांत गोंयच्या आनी मंगळूरच्या नोव कविंच्या कवितेयंय उज्वाड घाला. हे कवी जावनासात वाकीवाव वोरकर, र.वी. पंडित, चा.फ्रा. देकोस्ता, डॉ. मनोहरराय सरदेसाय, पांडुरंग भांगी, जे.वी. मोरायस, नागेश करमली, रमेश वेळुस्कर आनी प्रकाश पाडगांवकर. चंद्रलेखा विषांत सांगचें तर, तिचें एक अपूर्व व्यक्तित्व जावनासा. ती मुळावी जावनासा गुजराती. तिचें मुळावें शिक्षण गुजराती माध्यमांत मुंवयंत जालें. उपरांत ती गोंयांत वसती करूंक गेली आनी कोंकणी शिकली. तिका हिंदी भाशेंत आवड आसल्ली. हिंदी साहित्य एक विषय म्हण घेवन तिणे एम.ए. केलें. 'धर्मवीर भारती और प्रकाश पाडगांवकरकी कवितांओंका तुलनात्मक अध्ययन' हो तिचो पीएच.डी.चो विषय जावनासल्लो. अशें मुळावी गुजराती जावनासल्ल्या ह्या महिलेन गोंयांत येवन आपल्या स्व-खुशेन कोंकणी भास अध्ययन कर्न तांतल्या विचणार कविंच्या कृतियांचेर हो विमशात्मक ग्रंथ वरयला. चाफ्राच्या काव्यांक तिणे विशेश महत्व दिलां. ताच्या संपूर्ण काव्य-साधना विषांत ती म्हणटा, 'चाफ्रा देकोस्ताच्या साहित्य यात्रांत नांवांची पर्वा करिनासताना, लोकांचे कठोर उतरांचे मार आपणावन, ताणे कोंकणी साहित्यांत क्रांती केल्या म्हण तांकां शावास्केची पाकळी मेळूंक जाय. वहू प्रतिभामुखी चाफ्राची कविता तांचें जग आनी संवेदन तांच्या ज्ञानाच्या खोलायेची रूप दाकैता. कोंकणी कविता आपलें वेगळें रूप हांगा दाकैता. भावना, वेदना, संवेदना इतल्या खोलायेन व्यक्त जाल्ली आसता की ती वाचप्याच्या मनार, कविच्या विचारांचे, वेदनाचे संवेदन जागयता. 'खंय पुरला कवीक' कविता काव्यात्मा कवी खंय आसता हाचें दर्शन भावना संवेदनाचें रूप जावनासा. ताची 'कोडियाळच्या वस्सांनी' कविता उल्लेख करून ती म्हणटा, चाफ्राची कविता आधुनिक काळाची आपाधाती, संघर्षचें वर्णन करता. वता थंय धांव-पळ, मनशांची गीरदी आनी मनीसपणांची तत्वां उणी जायत वता ताजें दर्शन घडयता. अस्तित्ववादी चिंतन हांगा दृश्य जाता. मनीस अस्तित्वांत आसा पूण आमी खऱ्या अर्थान जीयेता. ट्रेनी, वशींनी एक-एकदां आमचें मनीसपणाचें अस्तित्व आमीं दाखंव शक ना. त्याखातीर कोणाक वेळना. येता यो, वता वच, मरता मर। कोणाक कोणाची चिंता ना.'

प्रसिद्ध कादंबरिकार एडवीन डिसोजा म्हणटा, "चाफ्रा तसल्या एका वरवप्यान मुललीत वाचूंक आनी आयकोंक जांवच्या शैलेंत भायर काडटाना त्या चिंतनांक दुसरेंच रूप येता." महिला लेखिका ग्लॉडिस रेगो म्हणटा, "ताच्या कवितेंनी व्यंग्य आसा, हासो आसा आनी आमच्याच व्यक्तित्वाक भायर हाडचें तमलें उत्तेजन आसा."

‘सोंशाचे कान’ - कविता जमां

माधारण 35 वरमांथावन तो संगीतात्मक भावपूगीत. श्रेष्ठ कविता वग्वन, रेडियोर प्रसागीत कर्न आनी कवी सम्मेलनांनी वाचून लोकामोगाळ जाल्लो तरयी ताचो एकयी कविता-जमां एदोळ छापूकनातल्लो. हें उणेपण सगळ्यांक भोगतालें. साहित्य अकादमी पुरस्कार ताका कितलेशा वरमां आदीं मेळाजाय आमल्लो पूण ह्या अभावावरवीं तो सुफळ जांवकनातल्लो. हो ऊण भरती करच्याखातीर गोंयच्या ताच्या अभिमानिनी ताचो पयलो कविता-जमां प्रकट करची उर्वा दाकयली. हांतूं रवींद्र केळेकरान फुडाकार घेतलो. 1985 वरसा हें काम मुरू जालें. खंय खंय शिंपडलल्यो देकोस्ताच्यो कविता एकटाय करूंक लगभग तीन वरसां लागलीं. 1988 वरसा ‘सोंशाचे कान’ नांवाचो ताचो पयलो कविता-जमां उज्वाडाक आयलो. हांतूं ताच्यो 51 कविता आसल्यो आनी डॉ. मनोहरराय सरदेसायचें भावनात्मक, अर्थाभरीत प्रस्तावन आसल्लें. प्रस्तावनेंत तो म्हणटा, “चा.फ्रा. द कोस्ताची कविता वाचताना उतरांचे आनी चित्रांचे नवे सुधींत प्रवेश केल्ले भाशेन दिसता. खरो कवी परमेश्वरान केल्लो सृष्टिचे निर्मितिचो वावर मुखार व्हरता. स्फूर्ती देवते कडल्यान स्फूर्ती घेवन तो वाचप्यांक स्फूर्ती दिता, पोरणे घेवन तो नवें घडयता. मुखार तो म्हणटा ‘सोंशाचे कान’ म्हळ्यार कोंकणी काव्यारुखावेलें तितिकतिकीत नवें पान.”

देकोस्ताच्यो कविता सगळ्यांक समजोन काळजांत भोगच्यो तसल्यो म्हणटा डॉ. सरदेसाय: ‘चाफ्राची कविता जशी जाणकारांची तशीच नेणाऱ्यांची. ती पंडितांची तान पालयता तशीच भौसाची भूक भागयता. ताजी खंयचीय कविता घेतल्यार ती अशी दोन पांवड्यांचेर वाचूं येता, समजू येता.

“चाफ्राच्या कविताक जिविताचीं अगणीत तासां : अणभवाचीं थिकां - लिकलकीत, मोगाचीं चवरां परमळीत, अपमानाचीं किसरां - किसकिसीत. आनी तरीय आपल्या न्हिदसुऱ्या दोळ्यांतल्यान तो आमच्या मनांत स्वपणांतुलें राज जागयता. कोंकणी समाज, ताज्यो चाली रिती, ताजे उत्करके, उभाळे, दुवाव, हीं सगळीं ह्या काव्यांत होलमतात जशो पानांत शिरो आसतात तशो; जशे उशीकाण्यांत कुसां आसतात तशें. झाडां-पेडां, फुलां-फळां, कोम-यो-पानां, कळे-कळयो, सैमाच्या सगळ्या रुपांचें पडविंव ह्या काव्यांत पळेंवचें. कोंकणिचो कवी कोंकणाच्या सैमांत हांगा असो एकरूप जाला.”

ताच्या काव्याचो उंचलो गूण समजाल्ल्या गोंयकारांनी 1962 वरसा ताच्या विंचणार कविता गोंयच्या कोंकणी पाठ पुस्तकांनी छापल्यो. पयलीथावन धावी परयांतल्या पाठ-पुस्तकांनी ताची कविता गोंयच्या भुरग्यांक शिकोंक पडली. असलो मान मेळचो पयलो अन-गोंयकार तो जावनासल्लो.

चाफ्राच्या खासगी जिणयेक आनी ‘हाड चेडवा’ कवितेक लागशिलो संवद आमल्लो. कवितेंतल्या व्हकले नोवऱ्यापरी चाफ्राची सगळ्यांच्या खुशे विरोध मोगार पडोन. कांय दवाजो नासतां काजर जाल्लो. ह्या कवितेचो संपूर्ण पाठ

हांगामर दिला:

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत

तुजें म्हजें उतर जालां काजच्या मळ्यांत.

अमृताची धार गो आमच्या लग्नार वोटुं गो
वऱ्या वायटा रिवाजींची तकली तिणे भेतुं गो
तुजो म्हजो रोस घडों अर्ध्या वळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

पादरी चीट वाचिना, वडील माटव रचीना
म्हज्या तुज्या वऱ्या फाल्यां सोयऱ्यां सावळी येचीना
पादरी सोयरे व्हाळून वचों, व्हाळच्या व्हाळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

करियमणी वांदीना भांगार शिंगार घालीना
आमच्या व्होरा मुखल्यान गो रसमागाडी वेची ना
म्हजें तुजें लग्नीन घडूं मोगरे कळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

धोल घुमट नासताना, गरनाळींचो नाद ना
पेंपाऱ्यांचो साद ना, आपल्या पेल्या वाद ना
काजाराचें गायान गाजों कोंगळी गळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

सात सात जाकिना चोवदा जातीतमू सान्नां
सान्नांचीय पर्वा ना, सोयरे धायरे आसचें ना
आमच्या लग्ना काफये संभ्रम पाव पेळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

वुडकुलो गो आयलो ना, तळ्या उदकांत लकलो ना
दस्तुऱ्यांचे पाजे मुखीं तरनो तकलो ठिकलो ना
आमच्या लग्ना आंवडो गो सुकलो गळ्यांत

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत.

हाड चेडवा वुडकुलो लकय तळ्यांत

आजून तुका राकून रावलां काजच्या मळ्यांत.

चाफ्राच्या कवितेंत गांवच्या जिणयेचो, त्या जिणयेच्या सादेपणाचो, तांच्या मोगाचो दोसो व्हाळटा. माभियेचो मायामोग कितलो निस्वार्थी तें कवी दोंनच उतरांनी दाकयता. माम आनी मामी गोट्यांत दूध काडची सुंदर प्रतिमा आमच्या दोळ्यां मुखार उवी जाता.

माम जेदना गोट्याक येता

अदों तांवयो हाडटा

मामी जेदना गोट्याक येता

तांवयो भरून हाडटा
 माम मिसता आवलेमपणान
 अदों तांवयो गिळटा
 मामी मिसता मायामोगान
 आपलें इल्लें पिळटा

समाजेंत कविचें स्थान कितें? आधुनिक समाजेच्या गोवजे-गोंदोळांत तो कितलो भरसाता? गिरेस्तांच्या, फुडाऱ्यांच्या, धार्मिक व्हडिलांच्या पंगतेर वसोंक तो कितलो सहज? सिमेट्रिंत सैत कवीक हेगं सांगाता निदोंक समा जायना. कवीक स्फूर्त उवजयजे तर तो सोदता एक बोरे-विंगड जागो, एक कोनसो, शांत परिसर. समाजेंत आयोनयी ताचेथावन तो वेगळो म्हण ह्या कवितेंत दाकयलां.

ह्या उवार-थपकट फोंडांमधें
 थंड मर्णा कोंडांमधें
 ह्या जीव नासल्ल्या मुंडांमधें
 सांग, खंय पुरला कवीक?
 जेदवां संध्या मारूत हळू वोळ्ळो
 कोनशा मुखो चिवो धल्लो
 थंय काव्य-जोश मातयेक भुल्लो
 हां, हांगा पुरला कवीक.

(खंय पुरला कवीक)

चाफ्राचें सगळें जिणये तत्व 'काळजांत दवर' ह्या कवितेंत आटापलां तशें दिसता. काव्य तंत्रणाच्या दिश्टीन ही कविता ताची अती श्रेष्ठ कृती म्हणयेत. भावनांच्या परिपिकांयेंत अप्रतिम. जिणयेच्या इभाचाराथावन पैस धांवच्या कवीक आपल्या मर्णा उपरांत आपल्या फोंडाचेरयी व्हडपणाचें कांय प्रदर्शन नाका. आनयेका अर्थान पळेल्हार, चाफ्रा आपल्याच जिणये आनी मर्णा विणांत कविते रुपार उलयतालो म्हळ्ळो भास जाता.

ना एक फुल, ना एक फुल
 उडवं म्हज्या फोंडार
 दुखां गेरे, चिंतना चारे
 नाका हाडूं तोंडार
 वाती कित्याक, वाजपां कित्याक
 कित्याक भांगरा पेटो
 वाोंदेंरां कित्याक, वांदपां कित्याक
 कित्याक लोका खेटो
 मातये कूड मातयेक वचूं
 दाव मातये चेपणें

मळून उतरां-उगडास म्हजो
 काळजांत दवर रुपणें
 गेलीं मातयेक आतां कित्याक
 दुखान माती भिजंव
 खाली करून काळीज तुजें
 कित्याक दुखान शिजंव
 सुरु केल्लें गोडशें गाणें
 उदकांत सोडल्यो धलल्यो पाती
 कर आखेर, सरय फुडें
 तुकाय राकता माती
 सांग पाटल्यांक फुडें सरूंक
 पडटच तुजेर धांपणें
 सांग उतरां-उगडास म्हजो
 काळजांत दवरूंक रुपणें

(काळजांत दवर)

जिणयेच्या पंताटांत आमी सकटां परस मुखार पावोंक वद्दाडटांव. पुण कितलें साधन केल्यारथी आमचे परस किरकोळ आसचो, आमी भेटो म्हण चिल्लुंचो सादो मनीस व किरकोळ रचना कांय त्रास नासतां मुखार पावता. व्हडपण दाकंवचो मनीस नीज जावन सगळ्यां परस पाटीं पडटा. चड महत्वाकांक्षा नासचो मनीस आपली जीण आयिल्ल्येपरी स्वीकार करता आनी अधिकांश तो जिकता. ह्या भावार्थाच्यो 'खरस' शिरोनांवाखाल हेरथी कविता चाफ्रान वरयल्यात. तांतलो एक नमुनो हांगा दिला:

आलभारींत वूक, वुकांत कविता वाचूंक आशेलों
 किरकोळी वाळय वाचून गेली, हांव खरशेलों.
 झाडाचेर ताळी, ताळयेर चिकोळी माळूंक आशेलों
 शेजारची चली माळून गेली, हांव खरशेलों.
 रसमी आंगलें फिंतां न्हेसललें वेंगूंक आशेलों
 न्हवरो तिगेलो वेंगून गेलो, हांव खरशेलों.

(खरस)

चाफ्रा म्हणटा, कोंकणींत एक म्हण्णी आसा: 'नाद जाय कांशाचे, कान जाय सोंशाचे.' मनशाची जात हांचेर इतली मोसराळी जाल्याकी ती त्ये हुशारायेच्या भोऱ्यांक, ल्हान सान सोंशांक कानांनी धर्न उवी करता.

जिवली नाचल्या दांतां पाटीं
 कलवांताच्या पायांभाशेन
 रुधिगोस्ता वाजवो सुटवन
 मस्तेन धांवल्यात धाय दिशेन

कांदे पेंदे मुळे खायल्यात
 पालो मासां व्हडं खुशेन.
 आतां म्हाका जिवली नाका
 ग्गतां मासां तुमीच चाका
 आयकोपाची तान दी
 सोंशासांगडे कान दी.
 भोंवची सकत घोणीक दिली
 नाकांतुली मस्ती मेली
 सोंशासांगडे कान मेळटां
 खुशी मनांत कुस्ती घाली
 आतां लोक कानांक धरता
 सोंशाभाशेन जातां गुळी.
 वावा, वाये, सोडात म्हाका
 कानांक म्हज्या धरूं नाका
 देवा, तुंवें कान दिले
 सोसून व्हरचें त्राण दी.

(सोंशाचे कान)

‘दिवोड आनी दोरी’ ह्या ल्हान कवितेंत कवीन एक अद्भुत प्रतिमा आमच्या दळ्यां मुखार दवरल्या. एक दिवोड आनी एक दोरी एकामेका रेवडोन मोग करतात. आपणे मोग करची वस्त एक निर्जीव दोरी म्हळ्ळें दिवडाक कळना कित्याक? कित्याक म्हळ्यार, दिवोड कुड्डो जाला व दोरी ताका भुल घालता.

खुंट्याक वांदून उमकळची
 सुंवाची एक दोरी
 आनी एक लांघसो दिवोड
 दोगांय मोग करी.
 चिंतून चिंतून विरार
 खोरपीत आसां खड्डो
 खऱ्यान ही दोरी नाडगी
 वा दिवोड दोळ्यान कुड्डो?

(दिवोड आनी दोरी)

मनीस कष्ट-विघ्नांत मात्र देवाचो उडास काडटा, ताचेलागीं आडदोस मागता. मरुत लागे अपेक्षिल्लें देवान मागानासतां दिलें, मागीर ताका देवाचो उडासच ना. देकांग्ता कवी देवाक चत्राय मांगता असली चूक करिना जांवच्याक. ‘सर्गावयली पिरगण’ ह्या कवितेंत देव आनी मनशांमदलो मंवंट हाचेर भोव परिणामकारी जावन कवीन उजवाड घाला. जिणयेंतल्यां गर्जेच्यो वस्तू आमकां चड कर

नासतां मेळ्ळ्यां तर, आमकां त्यो ममार जातात. देवाकच वृध मांगचें धैर घेता कवी.

ज्यून जून जातासरी
 पावस नातलो पोरूं
 फातर जावन मेळ्ळ्यो झगी
 तानेतालें गोरूं
 भुरग्या वाळाचेंय रडणें
 सर्गाक करी विरार
 दिवळांत आसलें सदां मागणें
 खंती तोंडार रजार
 मागीर मुंगा पावस आयलो
 पयस जालीं खर्गा
 रैतान रोकडो रोपो रोयलो
 सर्गीं देवाक अर्गा
 देवा! तुजो हात पोटार
 तूमे हासो, नाका
 धेक खेळटा तुज्या वोंटार
 आयकातालो म्हाका
 ज्यून कांधांत आसतासताना
 अंदूं पावस आयलो
 देव आशेन तिळतासताना
 दिवळांत कोणय नातलो !
 मागणेंय ना, रजार ना
 खंयच्या नराक वर्गाता ?
 अर्गाय ना, कांतार ना
 देव सर्गार करगाता !
 धरणीर हेणे पावसा व्हाळो
 आपता लिपता सुरयो
 मनीस जाला पाकीसाळो
 देवा तोंडार मिरयो
 वेळार पावस धाडलो पळे
 आयकाता खंय तुका
 मनीस जात तशीच पळे
 जायजे. जायजे तुका !

(सर्ग वयली पिरंगण)

'मिटाकण' कवितेंत विविध प्रतिमा दोळ्यां मुकां उल्खो जातात. ल्हानशी

1157.65

9/11/09

मिटाकण दर्यालागीं रावोन दरया तेदी जांवची महत्वाकांक्षा दाकयता. ह्या उद्देशान ती दर्यांत उडटा पूण दरया तेदी जांवच्या वदला ती दरया उदकांत खिरोन व्हेता आनी कविची पेज अळणींच उरता. मिटाकण मिटाकणच जावन कवीक फायद्याची जाती कित्याक ताच्या पेजेक ती रूच दींचक पावती. पूण ज्या वेळा ती दरया एदी जांवची महत्वाकांक्षी जाली, तेदाळा ती त्या महा सागोगंत लिपोन गेली.

पेजे वाटली हातीं घेवन
 दरया वेळेर रावलां
 कोणूय विचारनाकात चोवन
 “तोंड कशें वावलां ?”
 एक आसली मिटाकण
 पिशे बुद्धीन वाडल्या ;
 दरया एदी जातां म्हण
 दरयांत वचून उडल्या !
 दी गा म्हजी मिटाकण
 तुज्या उदकांत खिरल्या
 निरास जाल्या म्हजी जीण
 पेज अळणी उरल्या !

(मिटाकण)

उदकांतले बुडवुडे दोन सांगाता मेळटीत जाल्यार ते दोनयी फुट्टात. हें निसर्गाचें नियम. पुण कविच्या नदरेंत हीं दोगां प्रेमी एकामेकाच्या वेगेंत मोरचीं. रसिकाच्या मतीं दोगां प्रेमींच्या मोगाची अदभुत प्रतिमा रचता.

सावांवाच्या फेणाचे
 उडले दोन बुडवुडे
 तांतलो एक दादलो
 तांतलो एक वायलो
 वळख धरूंक लागले
 मोगान दोगूय फुगले
 खंयगो गाल कं वळे ?
 खंयरे तुजे वावळे ?
 वळख धरच्या नादीं
 वळख मेळच्या आदीं
 वंगून धरूंक उडले
 वंगंत दोगूय फुटले !

(दोन बुडवुडे)

मनशाचें स्थान ऊंचायेक पावल्ल्यातशें भाशेंतयी मरयादिचीं उतरां व्हडटात.

कांग्णाविषांत कितें सांगाजे हें कवीन सकयल्या कवितेंत व्यंग्यार्थां वर्णिलां.

विगार जाल्यार मातियेक पांवचें, सरचें - तोगा मोरना

गोवळी वापाक मरण येना सरचेंय ताका नासता

देवादीन जाल्ल्या ताका निकेपुंचें आसता

पियोनाच्या परन्या खांद्यार मांडुो एदो आसता

दाक्तेराच्या वळवंत भुजार बुदवंत तकली आसता

मंत्री सायवाक मांडुो नांगा तकलीय केदींच नासता

कुडीर आसच्या वोडक्याक ताच्या मस्तक म्हणचें आसता !

(आमची भास)

अध्याय 4

वेगळीच वाट आपणायल्लो नाटककार

मुंबय फोर्ट वाठारांत आसच्या पेटिट लैव्हेरींत चाक्रा सगग व्हर्चोव लागलो. ताणे काम करचें दफतरची लागींच आमल्लें. हायस्कूलांत शिकताना आयकाल्या येरोपी नाटकां थंय ताचें ध्यान आकर्शित जालें. छापल्ले इंग्लिश नाटक वाचून आसतां आसताना ताणे त्या काळाचे थोडे लोकामोगाळ मराठी नाटकची मांचिये पळेले. प्रतेक जावन खंयचे नाटक ताणे पळेले आनी त्या वर्वीं तो कसो प्रभावित जालो म्हळ्यार दाखले मेळांनांत तरची ताणे आपल्या मित्रांकडे तवळ तवळ सांगल्लीं उतरां वरयताना आपल्या स्वताच्या नाटकांचेर हांचो वगोच प्रभाव पडला म्हण तो म्हणटालो. त्या काळार मराठी रंगमंच नाटक कलेंत भोव मुखार पावल्लो. मराठी भाशेंत उंचल्या गुणमट्टाचे नाटक वरयताले आनी रंगमंच्यार आनी रेडियोंत खेळयताले. मराठी कला-प्रेमी नाटकांक वगोच प्रोत्साव दिताले. मराठी सिनेमा परस चड मराठी नाटकांचो प्रभाव अधीक आसल्लो म्हणयेंत. त्या काळाचे सुप्रसिद्ध आनी लोकामोगाळ नाटककार जावन आसल्ले राम गणेश गडकरी, एम.जी. गंगणेकर, आचार्य प्रह्लाद केशव अत्रे, ना. पेंडसे, वी.वी. शिरवाडकर, वसंत कानेटकर, पु.ल. देशपांडे, विजय तेंडुलकर, गंगाधर गाडगील, अनंत काणेकर, रत्नाकर मतकरी, महेश एलकुं चवार, वाळ कोल्हटकर आनी हेर. तवळचे थोडे सुप्रसिद्ध मराठी नाटक जावनासल्ले 'एकच प्याला', 'संशय कल्लोळ' (गडकरी), 'नटसम्राट' (शिरवाडकर), 'शांतता कोर्ट चालू आहे', 'सखाराम वेंडर', 'घाशीराम कोतवाल' (तेंडुलकर), 'गारंवीचा वापू', (पेंडसे) 'प्रेमा तुझा रंग कसा', 'अश्रूंची झाली फुले' (कानेटकर), 'तुझे आहे तुजपाशी', 'ती फुलराणी', 'सुंदर मी होणार', 'एक झुंज वाऱ्याशी' 'तीन पैशांचा तमाशा' (देशपांडे) 'वाडा चिरेवंदी', 'यातनाघर' (एलकुं चवार), 'लग्नाची वेडी', 'जग काय म्हणेल', 'तो मी न्हवंच' (अत्रे) आनी 'दुरितांचे तिमिर जावो' (कोल्हटकर).

वार्थोळट व्हेश्ट, मोलियर, हेन्रीक इवसन असल्या येरोपी नाटककारांच्या नाटका विशीं इस्कोलांत ताणे आयकाल्लें. आतां तांच्यो कृतियो वाच्ची सुमंधी ताका मेळ्ळी. मराठी नाटक पळेवन आनी येरोपी नाटक वाचून मेळल्ल्या अनभोगाथावन कोंकणी रंगमंच्याचें स्वरूप ताणे बदलिलें. मुंबयच्या ताच्या लगभग वीस वर्सांच्या वयतेंत विशेश कल्पनांचे, आधुनिक तंत्रणाचे, आनी मुख्य जावन, अलंकारिक भाशेचे श्रेष्ठ दाखले दिवंचे एका परम एक परिणामकारी

नाटक ताच्या लेखणेथावन उदेलें. सुरुथावन आकेर, तुटानातल्लें चलन आमोन पडदें नामतां एकाच टिकाण्याचेर साद्या सेडिंगाचेर मांडून हाडल्ल्या काणयेंत रसिकांक एक नवाल दिसलें. सवार जणांक चाफ्राची भास, ताची शैली, अलंकार आनी ताचीं कल्पनां कोंकणी नाटकाच्या खऱ्या वाडावळिचो संकेत म्हण भोगताना हेगं सवागंक ताचे नाटक गिळूंक जायनातल्ली उंडी जावन ते मूक प्रेक्षक जाले.

विदेशी नाटकांचो प्रभाव

'ह्यास्लेट', 'म्याकवेथ', 'रोमियो-जूलियेट' तसले अमर नाटक वरयिल्लो विलियम शेक्सपियर, 'मॉन ऑन्ड सूपरमॉन' आनी 'पिगमेलियन' वरयिल्लो वर्नाड शॉ, 'ले वूरज्या', 'तारतुफ', असले जगतप्रसिद्ध नाटक वरयिल्लो मोलियर, 'दि एनिमी ऑफ दि पीपल', 'ए डॉल्स हौज' असले प्रख्यात नाटक वरयिल्लो हेन्रिक इवसन, 'थ्री पेन्नी ऑपेरा' वरयिल्लो वार्टोल्ड व्हेश्ट, 'ऑल मॅ सन्स' आनी 'डैत ऑफ ए सेल्समेन' वरयिल्लो आर्थर मिल्लर, असल्या पाश्चात्य आनी प्रमुख जावन येरोपी नाटककारांथावन तो जायतें शिकलो. ह्या आनी हेर महान नाटककारांच्यो कृतियो ताणे वाचून काडल्यो. सवार वरसां आदीं वरयिल्ले ते नाटक जाल्यारयी तांतलें तंत्रण, भास आनी नाटक कलेची जाणवाय पळेवन तो विजमित पावलो. ह्या विदेशी नाटकांनी ताचेर वरतो प्रभाव घालो म्हणयेत. तितलेंच न्हय, ह्या नाटककारांचे श्रेष्ठ नाटक मराठी नाटककारानी आपल्या भाशेंत रूपांतर व भाशांतर कर्न यशस्वी थरान प्रयोग केल्ले जावनासल्ले. चाफ्राक त्या काळाच्या यशस्वी मराठी नाटकांचेर विशेस आसक्त आसल्ली. अत्रेचे फकत तीन नाटक - 'लग्नाची वेडी', 'जग काय म्हणेल' आनी 'तो मी नव्हेच' - हांचे त्या दशकांनी हजारों प्रयोग जाल्ले. असले नाटक पळेतच चाफ्राक एका नव्याच संसारांत प्रवेस केल्ल्या वरी भोगल्ल्यांत नवाल ना. ताणे हांतले थोडे तरयी नाटक पळले आनी अभ्यास केले म्हणच्यांत दुवाव ना. येरोपी नाटकांचो प्रभाव मराठी नाटकांचेर पडल्ल्याचे तीनच दृशांत दिंवचे जाल्यार, वार्टोल्ड व्हेश्ट हाचो 'थ्री पेन्नी ऑपेरा', 'तीन पैशांच्या तमाशा' नांवार पु.ल. देशपांडेन रूपांतर केलो आनी मोलियरचो 'स्कूल फॉर वॅक्स' नाटक प्रह्लाद केशव अत्रेन 'अशी वायको हवी', आर्थर मिल्लराचो 'ऑल मॅ सन्स' नाटक लीला चिटणीसान 'दोन जगांच्या मध्ये' अशे रूपांतरीत केले आनी हे सगळे नाटक रंगमंच्यार वरेच गाजले.

गोयांत आनी मंगळूरंत कोंकणी नाटकांची परंपरा कांय चड पोरनीय न्हय, नवीय न्हय. 19व्या शेंकड्याच्या निमाण्या वर्सांनी ती फुलोण आयली. गोंयच्या क्रिस्तांवांच्या नाटकांक 'तियात्र' म्हण आपयताना हिंदू भावांच्या खेळांक 'नाटक'च म्हणटाले. पुडतुंगांच्या प्रभावाखाल चड मापान आयिल्ल्या क्रिस्तांवाचें तियात्र, नाटक आनी पटांचें एक मिश्रण जावनामतालें. जायते पावटी हांतूं नाटकापरम पदां व संगीताक चड महत्व आयल्लें. अशें, संगीताच्या व्हाळ्यांत नाटक वुडोण

व्हेतालो. नाटकांत संगीताक महत्व आसोच जाय पूण ताका मीत आसोच जाय. नाटक जर उंचल्या मट्टाचो आसलो तरयी हीं धाराळ पदां नाटकाच्या सुलभ व्हाळ्याक एक आडकळ जातालीं म्हणयेत. आनी जरतर कांतारां व पदां वऱ्या गावप्यान गायल्यांत तर प्रेक्षक पदांनींच तृप्ती पावोन खुशाल जाताले. पूण नाटक आनी पदांक समासम महत्व मेळचें भोव अपरूप आसतालें. आनी नाटक जर वरो ना, तर प्रेक्षक फकत मुखलें पद आयकोक आतुराय दाकयताले शिवाय नाटकाच्या मुखल्या दृश्याक न्हय. थोडे पावटी प्रेक्षकाक पदांमदें नाटक एक आडकळ म्हण भोगल्लेंय आसा. 'तियात्र' म्हळ्यार, नाटक आनी पदांचें एक मिश्रण म्हण लोकांच्या मतींत खंचोन गेल्लें.

मंगळूरांत परिस्थिती कांय वेगळी नातल्ली. थंयसर धार्मिक आनी चारित्रिक नाटकांक चड महत्व दिताले. हांतूं त्या-त्या काळाच्या न्हेसणाक आनी रंगरूपाक चड महत्व आसल्लो. नाटकाची काणी कथानायकाच्या भुग्यापणाथावन तो म्हातारो जाता पर्यांत लांबल्ली आसोच सकताली. सगळो नाटक पळेतच एक लांब कादंबरी वाचल्लो अनभोग प्रेक्षकाक जाल्ल्यांत नवाला ना. नाटकांत पदांय धाराळ आसतालीं. थोडे संगीत-प्रेमी आपल्या मोगाच्या गावप्यांथावन फकत कांतारां गावचीं आयकोक येताले. पडदो वोडटेल्यांक तीन चार वोरं जागरूत रावोच पडटालें; चुकी जाताल्यो. खंयसर पुरतें ध्यान आनी मन नाटकाचेर केंद्रीकृत जायजाय आसल्लें तें जायनातल्लें. अशें जावन, नाटकाचो उद्देश आनी संदेश कोनशांत लिपतालो.

देकोस्ताच्या उण्यान उणे तीन नाटकांनी तरूय आनयेक विशेपण आसल्लें. 'मागीरचें मागीर', 'सुणे माजार हासता' नाटकांनी ताणे संसारा भायल्या अदृश्य व्यक्तींक नाटकाचे सूत्रधार केले. 'मागीरचें मागीर' नाटकांत सर्गवयल्या रागीष्ट पेद्रू आनी समाधानी मिंगेलीक सांगाता हाडून तांकांय मनशांचे गूण-अवगूण दीवन जीवंत पात्र केल्यात. जावयेत, नाटककाराचो उद्देश प्रेक्षकांक हासवचो तरूय नाटक एका खऱ्या पाटभुंयचेर मांचियेर सादर करूंक हाच्ये परस वरें साधन दुसरें नातल्लें म्हणयेत. निमाण्या दृश्यांत मोग-करणार कथानायक मोंग्ताना सां पेद्रू ताका व्हडा मायपासान आपल्या वेंगेंत धरून सर्गाक व्हरता. तशेंच 'सुणे माजार हासता' नाटकांत भोडवो गात्रियेल सूत्रधार जावनच न्हय तरूय मागीरवयल्या आपल्या निवासाथावन मदें मदें मांचियेर प्रत्यक्ष जावन देवाचो संदेश नाटकाच्या कथानायकाक सांगता. 'पयणाऱ्यांचो मित्र' नाटकांत यमकोंडांतला देवचार व सैतान मनशारुपार संसारांत येवन मनशाकुळाची अस्कतकाय उगताडाक हाडटा तशेंच 'जुजे दयाळ' नाटकांत दोन हजार वरसां आदीं जियेल्ल्या सां जुजेक आधुनिक मनशाचें रूप दिलां.

'नवप्रभा' मगठी दैनिकाच्या 1990 जानेर 7 अंक्यांत गोंयचो कोंकणी फुडापी रवींद्र केळेकार म्हणटा "चाफ्रा जशे कवी आसात तशे नाटककारय. तांच्या 'तर्ने तर्ने मोरने', 'सुणे माजार हासता' ह्या नाटकांचें भारतीय

भाशेंनी अनुवाद जावना. जाल्लें जाल्यार देशांतलें एक श्रेष्ठ नाटककार म्हण तांची ख्याती भारतभर पसरती, म्हाका हांतूं दुवावच ना. कोंकणी साहित्य ह्या देशांतल्या साहित्यांत मिसळोन मुखार येव म्हण तळमळ आसल्ल्या मूटभर साहितिकांमदें चाक्राक समावेश करिजायिच पडटेलें.”

देकोस्ताच्या नाटकांनी सैत ताची कविता कशी उमाळोन येता म्हळें प्रसिद्ध कवी दो. मनोहर सरदेसाय ह्या उतरांनी सांगता: “नाटकाच्या मांचियेर जाल्यारयी तो मुळाव्यान एक कवी म्हणयेत. चलन आनी कथावस्तु परस चड तो संभाषणाक महत्व दिता. ताची भास सुंदर काव्याळ गद्य म्हणयेत. साहितिक आनी लोकाची कोंकणी भास तो भोव चतुरायेन एक करता आनी ह्या प्रक्रियेंत आमच्या गादींचे आनी सांगण्यांचें भंडार उघडटा.” (*‘इंडियन लिटररेचर’ माय / जून 1990*)

मुंवयत गोंयकारांचे तियात्रयी जाताले, मंगळूरकारांचे नाटकयी जाताले. अशें खऱ्या नाटक प्रेमीक हे दोनूय प्रकार उपलब्ध आसल्ले. मुंवयांतल्या नाटककाराक एक चडीत सुविधा आसल्ली. मुंवय शहर भारतीय तशें पाश्चात्य कलेचें एक केंद्र जावनासतां, नाटक-कलेंत जावची उदरगत कार्यारूपाक आयिल्ली हांगासर पळेंवक मेळटाली.

पुण आमचे नाटककार परिस्थिती बदलाल्यारयी आपल्या संप्रदायाथांवन भायर येवक आयकालेनांत. मंगळूरांत मड्तीन डेसा आनी वि.जे.पी. सालदांज, मुंवयत ए.टी. लोवो आनी जी.एम.वी. रोड्रिगस तसले आनी हेर वरे नाटककार आसल्ले तरयी सामाजिक परिवर्तनाचीं लक्षणां तांच्या नाटकांनी दिसोन आयिल्लीनांत. आधुनिक तंत्रणाचें वारें तांच्ये कुशीन व्हाळेंना. हेरां भाशेंच्या नाटकांनी जाल्ली बदलावण आनी उदरगत ताणी पळेलीना. नाटक-कला कितली विशाल आसा, ती कितली गूंड आसा आनी कितली संकीर्ण आसा म्हळें ते शिकलेनांत. गुडायिल्ले वाटेनच ते चल्ले. सामाजिक जागृणेचे विषय तांच्या नाटकांनी नातल्ले म्हण न्हंय. आमाल पियोण्या विरोध, दोती विरोध, दुवळ्यांच्या शोषणा विरोध आनी तसल्या हेर सामाजिक वायटां विरोध नाटककारांनी आपलें ध्यान दिलां. पुण तांणी दीवक सोधल्लो संदेश तंत्रणाची कुशलता नासतां व पात्र-चित्रीकरणाच्या अशक्ते वरवीं व गंभीर समस्सो प्रेक्षकां मुखार दवरताना गरज नातल्लो विनोद मदें हाडून अपेक्षिल्लो परिणाम प्रेक्षकांचेर जालोना. लांव संवाद आसोन (ते संवाद म्हणच्याकयी शेर्मांव म्हणोंक आडकळ ना) प्रेक्षकांक उदगोण येवक कारण जातालीं. सवार नाटक चारित्रिक व धार्मिक कथा-वस्तुचेर अवलंबून आसताले. धर्म आनी चरित्रेथावन प्रेरण जोडटेल्यांक आनी हेर थराच्या मनोरंजनाथावन वंचित जाल्ल्यांक असले नाटक तृपी दिताले तरयी साद्या नाटक प्रेमीक कसलो तरयी अथवो अनभोग नाटकाथावन भोगची आशा काळजांत आसताली.

असल्या परिस्थितींत आनी पाटभुंयचेर पन्नामाव्या दशकांत नाटक-कला शेतांत

चाफ्राचो प्रवेश जालो. शेळेल्लो हवो भगोन वंद आसल्ल्या घगंत जग दागं-जनेलां उगतीं जावन एकाचफाग नितळ वारें व्हाळोंक लागल्या कितें पणिणाम जाता तोच परिणाम चाफ्राच्या नाटकांनी जालो. अशें म्हणटच सांप्रदायिक नाटक पळेवन आसल्ल्या सगळ्या प्रेक्षकांक ताचे वेगळ्या थराचे नाटक पसंद जाले म्हळ्ळो अर्थ न्हय. सवार जणांनी ताचे नाटक ममजानामतां व पांपर्गिक नाटकांच्या आवाटाथावन भायर येवक मन नासतां ते तिरस्कार केले. पुण हेगं भाशेंच्या नाटकांची, मुख्य जावन हिंदी, मराठी आनी इंग्लिश नाटकांनी जाल्ली प्रगती जाणा आसल्ल्या चिंतपी नाटकप्रेमीनीं, ताच्या नाटकांक उगत्या मनान स्वागत केलो.

चाफ्रान वरयिल्ले नाटक

वेगळ्या सूत्रांथावन मेळल्ल्या आधारां प्रमाणे, चाफ्रान वरयिल्ले नाटक वाचीस. तांतले भोवच थोडे छापल्यात. थोडे हात वरपांनी उपलब्ध आसात तर हेर पळेवक मेळनांत. तो जीवंत आसताना ताच्या मित्रांनी ताचे नाटक घेवन खेळवन दाकंवचे आसल्ले. आपल्याकडे आसल्लो एकमात्र मुळावी प्रती तो दीवक पाटीं सरानातल्लो. ताणेंच सांगल्ल्या प्रकार, ताच्या वेगवेगळ्या नाटकांच्यो वट्ट 50 प्रतियो तरयी ताच्या मित्रांनी आनी वळकिच्यांनी घेवन दवरल्यात. त्यो ताका पाटीं मेळोंकनांत. ताचे नाटक जावनासात:

1. निहूर वोल्त
2. सोवीत संसार
3. आंक्वार मेस्त्री
4. पयणाच्यांचो मित्र
5. तर्ने तर्ने मोर्ने
6. विशेंतिचे भाव
7. कुवाळ्याची वाल
8. टोमेटो
9. मांकडाचो पाय
10. भांगार मनीस
11. मागिरचें मागीर
12. दोरो
13. जोर्जी बुतेल
14. शिरिगुंडी शिमांव
15. सुणे माजार हासता
16. म्हज्या पुताचो खिणकुळो
17. वोंचो वंद
18. जुजे दयाळ
19. वोक्लाक सात जीव
20. हांडो उटला
21. मासो
22. दाक्तेर दुस्मान.

हे नाटक लगभग चाळीस वरसांचें साधन म्हणयेत. ताचो 'निहूर वोल्त' नाटक भुर्ग्यापणाचें साधन म्हण सोडल्यार, 1955 वरसा ताणे वरयिल्लो 'सोवीत संसार' ताचो पयलो साहितिक मोलांनी भरल्लो नाटक जावनासा. ह्या नाटकाचो विषय जावनासल्लो 'दोत' म्हळ्ळ्या पद्धतिचो वायट परिणाम. त्या तेंपार मंगळूरी क्रिस्तांव समाज अधिक प्रमाणार दुर्वळी जावनासल्ली. 1958 वरसा, जेदना मुंवयांत कार्मिक फुडारी जोर्ज फेर्नाडिसान थोड्या उत्साही युवकांक संघटित करुन दोती विरोध चळवळ सुरु केली, तेदना 'पयणारी' सातोळ्याचो संपादक जावनासल्ल्या चा.फ्रा. देकोस्तान ह्या चळवळिचो फुडाकार घेतलो. ताच्याकयी चार वरसां आदीं मराठी आनी इंग्लिश नाटकांचो प्रभाव नासतां वरयिल्लो 'सोवीत संसार' नाटक 9 दृश्यांनी आटापललो. दोती विरोध चळवळिचो एक भाग जावन ताणे हो नाटक परतें वरवन एकाच पडद्याचो म्हणजे नाटकांतलें मगळें चलन एका घरच्या आंगणांत चलता तशें वदलिलें. चडीत नैजता प्राप्त करच्या खातीर ताणे आंगणांत काटें आनी लाटो आयची वांय, नळ्यांचें पाकें.

पाक्यावयर उमकाळच्या रुका-फांट्यांचें मॅट्रिंग उर्वें केलें. उपरांतल्या वरसांनी ताणे म्हळें आसा. “ *सोवीत संसारांत* हांवें आतांच्यो थोड्यो रेग्री रिवाजी मोडल्ल्यो भोव थोड्यांनी त्यो पुकारल्यो. हांव तांका आभारी आसां. चार हजार लोकान तो नाटक पळेल्या उपरांत सारस्वत भावांनी ताका दिल्ल्या स्वागताक हांव मोज्या ममाजीथंय आमल्ल्या प्राप्त चडीत आभारी आसां. आचार्य अत्रेन हो नाटक कोल्हटकराच्या ‘*दुरितांचे तिमिर जावो*’ मराठी नाटकाक सरी केला. म्हज्या नाटकान आमच्या कला संसारांत थोडो पुणयी प्रभाव फांकलोच. जायत्या नाटककारांनी आपल्या नाटकांत भायलीं पदां (तीं, अस्कत नाटकांक कांवींचे धिगे) रद्द करून नाटका भितरच विणलीं. त्या भावांथंय हांव आभारी आसां. नाटकांचो खर्च उणो करूंक एकाच दृश्या विणल्ले नाटक तयारसितात म्हळी खवारची जाल्ली.”

ह्या वदलावणेचो परिणाम प्रेक्षकांचेर जायनासतां गेलोना. 1964 वरसा मांचियेर हाडल्ल्या ताच्या ‘*पयणाऱ्यांचो मित्र*’ नाटकाच्या स्मारक पुस्तकांत देकोस्ता म्हणटा, “देव नवो उज्वाड नाटक कलेंत भरोंदी. तो अपेक्षितेल्यांक आयकोक आनी सोसूंक मेळ्ळ्यार ते क्रिस्तोफरावरी (नाटकाचो नायक) सोसुंदीत. कित्याक, कोर्णेंय झरानातल्ल्या वाटेन चलोन ताचे वयले कांटे-खुंटे गुड्डावन सफाय केल्या वगार दुसऱ्यांक चलोक धैर मेळाना. असलें मेट हांव काडटां म्हळेंच म्हाका समाधान.”

गोंयचो नाटककार, कवी पुंडलीक नारायण नायक म्हणटा, “चाफ्रा श्रेष्ठ कवी आसल्लो म्हण उंचलो नाटककार जांवक सकलो. तांच्या नाटकांचे संवाद पळेया. जे लोक ताचे नाटक पळेंवक येताले ते सगळे ताचे नाटक मानताले अशें न्हंय. पूण चाफ्राचे नाटक पळेजाय म्हण तांकां भोगताले. ताची विचारधारा, ताचीं कल्पनां आनी भास हें पळेंवक ते येताले. तांकां सगळ्यांक ताचे नाटक समजाताले अशें म्हणोंकची जायना. मनोरंजनाखातीर पळेताले अशेंय न्हंय.”

1984 दसेंवर थावन 1985 जानेर परयांत देकोस्ताचे पांच नाटक प्रदर्शित केल्लें ‘चाफ्रा नाटकांचें फेस्त’ जालें. हांतू ‘*भांगार मनीस*’, ‘*तर्ने तर्ने मोर्ने*’, ‘*देव पळेत आसा*’, ‘*मागिरचें मागीर*’ आनी ‘*सत्य पनडे*’ (‘*आंकवार मेस्त्री*’ नाटकाचो तुळू अनुवाद) नाटक आसल्ले. मंगळूरच्या चरित्रेंत पयले पावटी एका नाटककाराचे पांच नाटक अशे दाकयिल्ले. ह्या नाटक फेस्ताच्या स्मारक पुस्तकांत नाटक विमर्शकांनी आनी दिग्दर्शकांनी चाफ्राच्या प्रतिभेथंय आपली सुडाळ अभिप्राय उचारली. ‘राक्णो’चो आदलो संपादक वाप मार्क वाल्डार तांतू वरवन म्हणटा, “मनशाच्या जिविताचे समस्ये आनी घुट, सैवाचे गूण, अवगूण, वेवेगळ्या मनशांचें वेवेगळें वर्तन आनी हाका कारणां, मनशाच्या मानसिक संसागांतलीं वेवेगळीं कुसां इत्यादी पित्रांधच्यांत ताचे इतलो प्रवीण कोंकणी नाटक क्षेत्रांत हेर कोणची ना म्हणयेत. ताचे नाटक चिंतपाक आनी निघाळाक आमकां माहेत ओदगावन दितात.

ताच्या नाटकांतल्या संवादांनी भाशेची सोबाय, चिंतनांची गूंडाय आनी अनभोगाची विस्ताराय दरवस्त आसा. विशेम एक्षनान व कारयान आनी त्वरित घडितांनी ताच्या नाटकांतलीं दृश्यां आनी सन्निवेशां प्रेक्षकांचें गुमान आनी अभिरूच नाटकाथंय केंद्रीकृत करतात. ताचे नाटक पळेताना वेळ गेल्लो कळांच ना. नाटकांतल्या सन्निवेशाच्या काळा स्थळाचो एकवट, काणियेंतलें मस्पेन्स, संवादाचो व्हाळो आनी वांदावळ, उणीं दृश्यां, तवळ तवळ पडदे वदतुंचे नासतां हाका वेळ पाड जायनासतां आसचें ताच्या नाटकांत ताची एक विशिष्टता हाडून दिता."

1964 व्या वरसा चाफ्रान आपलो 'पयणा-न्यांचो मित्र' नाटक मुंवयत रंग-मांचियेर हाडलो. हो एक चारित्रिक नाटक. पयणा-न्यांचो शागेती म्हण वळकाल्ल्या संत क्रिस्तोफराच्या जिण्येचेर आधारून हो नाटक ताणे वर्गयिल्लो. हांतू चाफ्रान चरित्रा आनी कल्पना हांचें दोनांयचें मेळाप एका आकर्शित थरान मांडून हाडल्लें. चरित्रेंतली पात्रां आसल्ल्यां आनी 'यमकोंडांतलो राजा' म्हण देंवचाराचो पात्रयी ताणे रचलो. हाड-मास आसल्ल्या संसारी मनशांवरी तोयी एक मनशांरुपाचो वेस धेवन मनशाकुळाची अस्कतकाय उगताडाक हाडटा. त्या तेंपार हें एक नवेसांवच म्हणयेत. त्या शिवाय नाटकाचें नांवयी कोंकणी लोकाक एक उलंवचो विषय जालो. तें कशें म्हळ्यार, तेदाळा 'पयणारी' आनी 'मित्र' म्हळ्ळीं दोन सातोळीं मुंवयत आसललीं. तांचे मधें वरोच पंताट आसल्लो. ह्या दोनयी पत्रांचीं नांवां ह्या नाटकाक कित्या दिलीं गाय म्हळ्ळें एक सवाल लोकाच्या मतींत उवज्जोचें सहज. पुण नाटक पळेल्या उपरांत सगळ्यांक कळ्ळें की नाटकाच्या काणयेक आनी ह्या सातोळ्यांक कांय संवंद ना, हें सहज जावन झळकाल्लें नांव व नाटकाच्या प्रचाराखातीर केल्लो एक खेळ म्हण पातयेंवक कारण जाता. ह्या वरयणाराक ह्या नाटकांत देंवचाराचो पात्र दिल्ली आसतां ताका चाफ्राची दिगदर्शनाची रीत आनी शाथी लागशिल्ल्यान पळेंवक मेळ्ळी. अशेंच ताणे दोडो अर्थ दिंवचो 'विशेंतिचे भाव' म्हळ्ळो आनयेक नाटक वरयलो. क्रिस्तांव समाजांत विशेंतिचे भाव (Brothers of St. Vincent de Paul) म्हळ्ळो दुर्वळ्यांक मजत करचो संस्थो आसा. नाटकांतल्या काणयेंत एक दुवळो मनीस आसा ताचें नांव विशेंत आनी ताका दोग भाव आसात. ह्या विशेंत आनी ताच्या भावांक 'विशेंतिचे भाव' संस्थ्याचे मजत करुंक आयल्यात. अशें नाटक पळेतल्याक दोन विंगड विंगड 'विशेंतिचे भाव' दिसतात. 'विशेंतिचो भाव' संस्थो आनी 'विशेंतिचे भाव' - कुटाम ह्या नाटकांत एकामेका सहज रीतीन मिसळोन गेल्यात. कुटामांत कुडीची दुरवळकाय दिसता जाल्यार संस्थ्यांत मतीची आनी समजोणेची दुरवळकाय उटोन दिसता. गरिवांक मजत करतेले गरिवां भाशेन वर्तन करिनांत वगार आपुण तांकां व्हड एक उपकार करतांव त्या भाशेन चलतात. समाजसेवेचें खरें भावन नामतां ती एक व्याप्त कशी वापरयेत म्हळ्ळें ह्या नाटकांत दाकयलां.

सवार नाटक प्रेमी आनी विमर्शक 'भांगार मनीस' नाटक ताचो अती श्रेष्ठ

नाटक म्हण उल्लेख करतात तरयी देकांस्ताच्या खुद्द अभिप्राय प्रकार 'तर्नें तर्नें मोर्नें' आपलो अत्युत्तम नाटक म्हणटा तो. हे दोनूय नाटक तंत्रणाच्या दिष्टीन वेगळेच आसात. 'भांगार मनीस' खंयच्याय एक व चडीत मराठी नाटकांच्या प्रभावान वरयिल्लो म्हण देकोस्ताच सांगता. सगळें चलन व कार्यभाग माळवेच्या एका फ्लेटांत जाता. हांतूं आमचे पात्र फकत चार. हांतूं खंयचोय एक पात्र नायकाचो आनी हेर पात्र ताका पूरक जावन आसात म्हण सांगोंक जायना. ह्या चोवगां मदलो एकामेकाचो संबंद परिस्थिती प्रमाणे कसो जिवाळटा, कसो वदलता, कसो ना जाता हें नाटककारान भोव कुशलतेन पितरायलां. धोव, वायल आनी प्रेमी कशें लागीं येतात आनी पैस सरतात - ही पितरावणी परिणामकारी थरान दाकयल्या.

आपलो एक नाटक तरीय एका प्रख्यात युरोपी नाटकाचेर आधारीत जावन वरयिल्लो म्हण चाफ्रानच सांगलां. हो जावनासा 'दाक्तेर दुसमान'. हो ताचो निमाणो नाटक म्हळीं अभिप्राय आसा. हो नाटक प्रख्यात युरोपी नाटककार हेन्रिक इवसन हाच्या 'People's Enemy' ह्या नाटकाचें रूपांतर जावनासा. पुण देकोस्ताचें रूपांतर वाचताना खंच्याय भायल्या संस्कृतेच्या मुळाथावन हुमटून काडल्लो न्हंय वगार एक खरो भारतीय संस्कृतेच्या पाटभुंयचेर वरयिल्लो मुळावो नाटक कसो दिसता.

देकोस्ताच्या नाटकांनी सवार विशेषणां आसात म्हण पयलेंच सांगलां. नाटकाचीं दृश्यां, काळावधी, कथा-वस्त, समाज जागृणेचो संदेश, झरल्ल्या वाटेथावन वेगळी दिशा आपणायिल्ली आनी प्रमुख जावन ताणे वापरल्ली भाशेची शैली. चाफ्राचे नाटक आज इतले प्रसिद्ध जांवक खंयचेंय एकच कारण खंयचें म्हण विचारल्यार दुवावावीण सांगयेत की ताची अलंकारीक, काव्याळ, सहज विनोद आटापची, जिणयेचीं कोडु-गोड सतां दाकंवची भास. सवार विमर्शकांनी ताच्या भाषा-शैली वयर ताचे विशेश गूण गायल्यात. ताच्या नाटकांतलो शिकपी धरललो सादो मनीस सैत एका वेगळ्याच थराच्या काव्याळ भाशेंत उलयता. म्हालघड्यांचें विवेक, आपल्या परिसराची अदभुत जाणवाय, त्या त्या संदर्भा प्रमाणे वेळायोग्य म्हण्यो ज्यो ताणेंच रचल्ल्यो - ताची भाषा- शैली पाचारता. ताच्या नाटकांनी ताणे परिस्थिती अशी मांडून हाडली की कृत्रिम आधाराची ताका गरज पडलीना. आमच्या खासगी, सामाजीक, धार्मिक आनी राजकी जिणयेंतले दोश तशें व्यंग ताणे उगताडाक हाडलें. हासोंवच्या एकाच इराद्यान ताणे नाटक वरयले म्हण सांगोंक जायना कित्याक, ताच्या हरयेक नाटकांत नाटक-कलेचो उत्तीम गूण आसा - कथा-वस्त, तंत्रण आनी संवाद. पुण गंभीर दृश्यांनी सैत संभाषणांतल्या भाशे-शैली वरवीं उदकांत वुळवुळे उटोन आयिल्ल्यावरी प्रेक्षकाथावन हासो फुटोन येतात. हांतूं नाटककाराची चूक म्हणच्या वदलाक प्रेक्षकाची अपक्व जाणवाय कारण म्हणयेत.

नाटकांतले साहित्यिक गूण

देकोस्ताच्या नाटकांतलो आनयेक विशेश गूण म्हळ्यार ताचे नाटक मांचियेर पळेंवक कितले योग्य आसल्लेकी तितलेच मझेन ते वाचूंक जातात. खंयच्याय

भाशेंत नाटक-साहित्याक एक महत्वाचो जागो आगता. वळाधिक नाटक मांचियेर कितलो परिणामकारी जाता तितलोच व ताच्याकी वोग्त्या थगन वाचप्याचेर परिणाम करूंक सकता. दुरदृष्टान, ताचे फकत स-सात नाटक छापल्यात. कोंकणींत छापललें नाटक-साहित्य भोंव विगळ आसा आनी तशें जाल्ल्यान चाफ्राच्या नाटकांचें साहितिक मोल आनिकूय चडटा. भाशेची गिरेस्तकाय, मोवाय, अलंकार, लोकवेदाची वुन्याद तांतू भरोन गेल्या.

देकोस्ताक खासगी थगन वळकातेल्यांक आनी ताचीं मामाजिक लेखनां वाचून जाणा आसल्ल्यांक ताचें दाव्या पंगतिचें चितप कळीत आसतालेंच. सांप्रदायिक चितपाथावन तो पैस आसल्लो मात्र न्हंय सवार पावटी ताच्ये विरोध गेला. हेर नाटककार कितें सांगोंक भियेताले तें तो धयराण पाचारतालो. 'तर्ने तर्ने मोर्ने' नाटकांत एका फिर्गजेचो विगार आनी ताच्या सहायका (पालवी विगार) मदलो संवद त्याच दोन पात्रां मदल्या संभाषणावरवीं धारेक धरला शिवाय तिसऱ्या पात्राच्या अभिप्राये व व्याख्यानावरवीं न्हंय. पुर्वीतयी आमचेवरी रगता-मासाचे, आमचेवरीच पूर्वाग्रहान, दवलतेन, अशीर चितपान भरल्ले आसतात म्हळें चाफ्रान उगताडाक हाडलां. 'तर्ने तर्ने मोर्ने' नाटकांत एक विशेषण आसा. ह्या नाटकाची नायकीण मोर्ने. आनी तें तर्ने तर्ने आसा म्हण नाटकाचें नांवच सांगता. पुण नाटकाच्या सुर्वेरथावन आकेर परयांत मांचियेर मोर्ने दिष्टीक पडाना. तितलेंच न्हंय, पडद्या पाटल्यान सैत ताचो आवाज आयकाना. पुण हरयेका दृश्यांत मोरन्याचो उल्लेख येता. आतुरायेन भरल्लो प्रेक्षक मोर्ने आत्तां येतेलें, न्हंय तर मुखल्या दृश्यांत तरयी आसतालेंच म्हण राकोन रावता. निमाण्या दृश्यांत सैत तें मांचियेर येना तें पळेवन तो निराशी जाता. पुण हें कोणेंय नेगार करूंक जायना की नाटकाच्या सुर्वेर थावन आकेर परयांत मोर्ने प्रेक्षकाक आपल्या मुटींत धरून खेळयिल्ल्यावरी परिणाम करता. इंग्लिशांत ड्याफनी दु मोरियर म्हळ्ळ्या लेखिकान वरयिल्ली 'रेवेक्का' कादंबरी उडास येता. तांतूयी नायकीण रेवेक्का मोरोन सवार वरसां जाल्यांत तरयी सगळ्या कादंबरींत ती जीवंत आसल्ल्यावरी वाचप्याक भोगता. तशेंच चाफ्राचें 'मोर्ने' आमच्या दोळ्यां मुखार ना तरयी आमच्या मनांत राज करता. 'मागीरचें मागीर' नाटकांत कमुनिस्त वाद, दुवळ्या गिरेस्तां मदलो संघर्ष, शोषित वर्गाच्यांनी धनिकां विरोध वंडाय उदंवच्यांत स्पष्ट केला. 'विशेंतिचे भाव' नाटकांत दुवळ्याक मजत करचे मनीस समाजेंत प्रतिष्ठावंत, अनकूलवंत जावनासोन दुवळ्यांक मजत करचें तांच्या मोगान व तांचेर विर्मत पावोन न्हंय, तांचेलागीं जायते पयशे आसात म्हणोनयी न्हंय - पयशे ते धा जणांकडचे मागोन दितात - वगार ती एक प्रतिष्ठावंत व्यक्तिची व्याप्त, मजत घेतल्ल्याक सक्ता घालून ताचे परस आपुण श्रेष्ठ म्हण दाकवचें एक साधन म्हण देकोस्ता प्रतिपादन करता.

चाफ्रान एकच टिकाण्यार अखंड चलान आसचे नाटक वगयले. हांतू पडदे वोडचें काम ना, पडद्या मदलीं कांतागं नांत. उपलब्ध आसल्ल्या नाटकां

पयकी थोडे ताच्याच हात वरपांत आसात जाल्यार हेर थोडे हेरांच्या हात वरपांनी आसोन मूळ कृतियो लिपोन गेल्यात. चाफ्राच्याच हात वरपांनी आसच्या थोड्या नाटकांनी सवार दुरुस्ती आसात. थोड्या दिग्दर्शकांनी ताचे नाटक रंगमंच्यार हाडटाना अनकुलते खातीर थोडी वदलावण केल्या. अशें आसतां, जे नाटक ताच्या म्यताच्या हात वरपांनीच उरल्यात तांचें मुळाव्या कृतियेंत अंतिम रूप कशें आसल्लें आनी आतां कशें आसा म्हळ्ळेंय निश्चित सांगोंक जायना. कित्याक, ताचे हातवरपाचे सवार नाटक आतां उपलब्ध नांत. छापिनातल्ल्या नाटकां पयकी पूर्ण लांवायेचे खंयचे आनी मोटवे खंयचे म्हळ्ळें सांगोंक कष्ट.

चा.फ्रा. देकोस्ताचो मित्र आनी ताची साहित्यीक जीण लागशिल्यान वळकाल्लो एरिक ओझेरियो म्हणटा, “चाफ्रावाव मुंवयथावन मंगळूरक आयल्या उपरांत ताणे एक एकांकी नाटक वरंवक चितलें. त्या वेळार हांगाच्या एका नाटककारान ताका धमकी दिल्ली आसा ‘तूं आमच्या पोटाक पाय दींवक आयलायवे? हांगा आमी नाटकां मधें पदां म्हणटांव. तूं एकांकी नाटक कर्न आमच्या पोटाक पाय दींवक आयलाय. तूं आयल्ल्यावरी पाटीं व्हच.’ ताच्या नाटकांतलें साहित्य, पात्र चित्रीकरण, कथा-वस्त आनी संवाद आज खंच्याय हेर नाटकांनी नांत. हें हांवें मात्र म्हणचें न्हंय ताच्या भोव कठीण टीकाकारानी सैत सांगलां. एका स्फर्ध्यांत चाफ्राच्या नाटकांक प्रवेस नातल्लो. ही ताका लाभल्ली अधीक व्हड प्रशंसा. कोंकणी नाटकांत ताणे गुणमट्टाची क्रांती हाडली. हांवें ताचो वन्यांतलो वरो नाटक विंचो जाल्यार ‘शिरीगुंडी शिमांव’. चाफ्रावावाचें विशेषण कितें आसल्लें म्हळ्यार, कॉमेडींतयी ट्राजडी हाडूंक तो सकतालो. ‘मागीरचें मागीर’, ‘सुणे माजार हासता’, ‘विशेंतिचे भाव’ ह्यो सगळ्यो कॉमेडी तरयी तांतूं ट्राजडीय आसा. ‘जोर्जी बुतेल’ म्हाका तितलो विशेस दिसोंकना. ‘दोरो’ म्हाका वरो लागलो. तांतूं दार्शनिक सत्व आसा. ताच्या नाटकांनी विशेस कथा-वस्त ना. नाटक आकेर जाताना ‘नाटक जालोगी?’ म्हळ्ळो उदगार थोड्यांच्या तोंडांतथावन येता.”

थोडे विमर्शक म्हणटात की ताचे नाटक प्रस्तुत काळाच्या प्रेक्षकाक समजोंचे न्हंय वगार पंचवीस-तीस वरसां उप्रांतली नाटक-कला ताणे प्रस्तुत काळार दाकयल्या. सांप्रदायिक नाटक पळेवन आसल्ल्या आमच्या कोंकणी लोकाक नवें स्वीकार करचे इतली शाथी व इच्छा नातल्ली. सवार पावटी ताचे नाटक समजानासतां निराशी जाल्ले प्रेक्षकूय आसात.

पयलेंच्या नाटककारांनी वळाधीक मद्द, वळाधीक वाक्यां आसल्ले संवाद वरयल्यात, तांच्या उत्रांनी अलंकार घाल्यात, विनोद घाला. पुण त्या नाटककारांचो एकच इरादो आसल्लो खंयच्याय थरान प्रेक्षकांक हासंवचो व रडवचो. नाटकाचें संपूर्ण तंत्रण उंचल्या पांवड्याक व्हरिनासतां ते अशें करताले. पूण चाफ्रान फकत हासंवच्या खातीर व रडवच्या खातीर नाटक वगयलेनांत. वेगवेगळ्या मंत्रिवेशांनी मनशाच्या जिणयेंतलीं संतोमार्चीं, दुकाचीं खिणां, गुस्पोड गोंदोळ,

ताणें आपल्या भाशेंत वापरले. ताच्या भाशेंत आमच्या गांवच्या मातयंचो वास आसा. साद्या लोकान मटांच्या जिणयेंत वापरची भास तो वापरता तरीय ताच्या शैलींत एक अदभुत आकर्षण आसा. शेकड्यांथावन, पिळगेच्या पिळगेन वापरून आयिल्ली भास तोंयी वापरता पूण तांतूंत आपले अलंकार आनी उपमां घालून कोंकणी भाशेची गिरगिराकण तो संमाराक पाचारता. लोकांच्या जिवेर गोळ्या गार्दीक आनी म्हणण्यांक तो वेगळेंच रूप दिता. साद्या लोकामदलोच तो एक तरीय तांचेथावन तो वेगळो आसा. आपल्या नाटकांनी कोंकणी भाशेचो अदभुत प्रयोग ताणें केला. शाश्ट व गांवांत लोक कसो जियेता, कसो उलयता, ताचीं भावनां कितें, तांच्यो आशा, आकांक्षा कितें, हें तो पूरा शिकता. मंगळूरंत आनी मुंबयंत आपल्या दुवळ्या कुटुंबा सांगाता जियेवन आसताना ताका आपल्या कोंकणी संस्कृतीथंय चड वोडणी भोगली आनी त्याच वेळार मराठी आनी इंग्लिश नाटकांचो प्रभाव पडलो. ह्या दोनांचें मिश्रण ताच्या नाटकांनी खूब दिसोन येता. थोडेकडे ताची भास काव्याळ आसा तर हेर थोडेकडे ती व्यंग्यात्मक आनी विनोदिक भास जाता.

□

अध्याय 5

विचणार नाटक

चा.फ्रा. देकोस्ताच्या थोड्या विचणार नाटकांथंय आमी वारकायेन एक दीष्ट घालची गरज आसा. ह्या खातीर ताचे थोडे चड नांवाडदीक नाटक विंचल्यात. हांतूं नाटकांतले प्रमुख पात्र, नाटकाच्या काणयेचो सारांश आनी नाटकांतलीं थोडीं स्वारस्यभरीत अलंकारीक उतरां दृष्टांत म्हण दिल्यांत.

‘भांगार मनीस’:

हो नाटक खंयच्या वरसा वरयिल्लो म्हळो उल्लेख ना. पुण 1968 वरसा तो पयले पावट प्रदर्शनाक घालो जाल्ल्यान त्या वरसाच वरयिल्लो म्हण अंदाज करयेत. 1996 वरसा मंगळूरच्या सां लुविस कॉलेजिच्या कोंकणी अध्ययन संस्थान तो प्रकाशित केलो. मंगळूर विश्वविद्यालयान तो पाठ पुस्तक म्हण स्वीकारला. ह्या नाटकांत फकत चार पात्र आसात आनी तांकां सगळ्यांक लगभग एकाच थराचें महत्व आसा.

नाटकांत विशेश संघर्श उवजोंवची परिस्थिती जांव, भोगणांचें विशेश प्रदर्शन जांव दिसाना तें खरें. पयल्या दिश्टीक ही एक अनिरीक्षित सन्निवेशांनी आनी योगायोगान भरलेली कॉमेडी तशी दिसता तरयी हांतूं उंचले नाटकीय गूण आसात. जन्ना आनी इन्नाच्या काजारी जिणयेंत सदांचें झगडें, चूक समजोणी आसा. त्या पाटभुंयचेर जन्नाचो आदलो ईष्ट आनी ताच्या वायलेचो आदलो प्रेमी मोन्ना एकाचफारा तांच्या जिणयेंत प्रवेस जाता पुण वेगवेगळ्या थरान. मोन्ना चिंत्ता तो चोर म्हण पुण इन्ना ताका वळकाता. अशें हांगासर जिणयेंतली थोडीं सतां उगडापीं जाताना खूब हास्य विनोदाक अवकास आसा. एकाच रातीच्या थोड्याच वीरांच्या ह्या कथा-वस्तूंत चाफ्रान आपल्या भापा शैलीचो वरो प्रयोग करून नाटक उंचल्या मट्टाक हाडला. चारच पात्र जाल्यारयी मुरु थावन आकेर परयांत नाटक प्रेक्षकाचें ध्यान मन वोडूंक सकता. नाटकाच्या सुर्वेच चालू जाल्लें चलन खळमित नासतां सराग व्हाळोन प्रेक्षकाक कुसाळां दुखासर हासयता मात्र न्हंय ताका कदेल्याच्या देगेक हाडून पायता. ह्या नाटकाचेर मराठी नाटकाचो प्रभाव पडला तसो दिसता.

‘भांगार मनीस’ नाटकाचे मुंवय, मंगळूर आनी वेंगळूंत मवार प्रयोग जाल्यात. आनी थोड्या नाटक स्पर्थ्यांनी ताका पयलें इनाम फावो जालां.

ह्या नाटकाची विशिष्टता म्हळ्यार, घोवा-वायलेच्या दोगांच्या संसारांत

तिसरो एकलो तांच्या तेगांयच्या पाटल्या जिणयेंतलें कांडू-गांड अनभोगांचें वोजें हाडून चिंतिनातल्ल्या वर्गी अकस्मात प्रवेम जालो तर, तांच्या तेगांयच्या जिणयेंत कसलें वादाळ उड्डा तें ह्या नाटकांत आकर्शक रितीन पितरायलां. नाटकाची सुरवात कशी मोत्रांच्या अकस्मात प्रवेसान जाता तशीच आकेरयी ताच्या अकस्मात निर्गमनावरवीं संपता. नाटकाचें अंत मवार नाटक प्रेमींक दोंगार व्हर्न मकैल उडयिल्ल्यावरी भोगात. कित्याक, नाटकाच्या आक्रेक प्रेक्षक जिणयेंतल्या थोड्या गुंड मवालांक जाप आशेता तर तो निराशी जांवचें सहज. ह्या नाटकांत तशें चाफ्राच्या हेरगी मवार नाटकांनी घोव-वायलांच्या समस्यांवयर एक क्षकिरण घालां शिवाय तांचो परिहार दाकंवचें प्रयतन ताणे करूंक ना. तें आपणाचें कर्तव्य म्हणयी तो पातयेना.

ह्या नाटकांतलीं थोडीं अलंकारिक उतरां:

“ म्हजो घोव दळदिरो जाल्यारूय वरो मनीस, भांगार मनीस. गांवार मोगोल्या थावन मडवळा परयांत तो जाय. भिकाऱ्या थावन वेवद्यां परयांत तो राय. ताका भुरगीं नांत पुण लागशिल्या सगळ्या भुरग्यांक तो पाय, विल्डिंगाचो कळो.”

“ आदीं घोवाच्या वोटाक मूय चावली जाल्यार नाकाक वाग चावल्ल्यावरी नाचताल्यो वायलो. आतां पाय निसरोन तोडांत पडलो जाल्यारीय, आमाल देंवल्या उपरांत उटोन येतलो म्हण चलतच रावतात.”

“ कामाथावन पुरासाणेन घराभितर सरलो, तोंडार हास्याचो परजळ ना. वगार काळोकांत पुरपुरे. पुरासाणेन येवन वसलो, जिवेच्या पोंतार मयपासाचें एक उतार ना. वगार जिव्या लांकडाचे मुरमुरे.”

“ म्हजें पोट मासा पोळियेन सुजलां, दुधा पोळियेन भिजलां”
‘तर्ने तर्ने मोर्ने’:

हो नाटक पुस्तका रुपार 1989 वरसा उज्वाडायलो. ह्या नाटकांतलीं प्रमुख पात्रां जावनासात: विगार आनी काजितोर (पालवी विगार) - मुर्नाळ फिर्गज सांवाळचे; मोना कार्वाल - मुर्नाळ गांवचो आस्तदार आनी मासळे व्यापारी; डोना कार्वाल आनी विन्ना कार्वाल - ताचो पूत आनी ताची धुव; तुरूप जॉनी - वेकार आसचो, मोर्न्यांच्या मोगार पडला.

नाटकांतलीं पात्रां खळानासतां मांचियेर भायर भितर व्हेताना रेलवे स्टेशनांत प्रवासी भायर भितर व्हेचें दृश्य प्रेक्षकांच्या दोळ्यां मुखार घेंवचें सहज. पूण हें सादृश्य इतल्याग आकेर जाता. रेलवे स्टेशनांत पाशाग जांवच्या प्रवासींथंय आमकां वेगवेगळें व्यक्तित्व वळकोक जायना. पूण ‘तर्ने तर्ने मोर्ने’ नाटकांत चडशे पात्र आसात तरयी, मांचियेर दिसानासचें मोर्नेच नाटकाची नायकीण तरयी, पात्रांमदली विविधता उटोन दिमता. चिंतिनासल्लीं मन्निवेशां एका पाटल्यान एक घडोन येताना हाय्यांचो व्हाळोय खळानामतां व्हाळोन व्हेता. ‘तांवडो’ पिया कमुनिस्त वाट प्रतिपादन करताना देकोस्ताच्या कमुनिस्त चिंतपाची झळक दिमता.

नाटकांतलीं थोंडीं अलंकारीक उतरां:

“ रांदच्या कुडांतलें आज तें आनी निदच्या कुडांतलो देंवचार ”

“ दरयांत न्हांवक व्हेताना फाल्यांथावन भितरल्या माद्रिंचो लोव वरता हांव ”

“ स्त्री मात्र घोळता, गळता, वोळता, आनी सांदी मुल्यांनी पोळता उंदिरलेवरी, वाघिणी वरी, गांयदोळा वरी ”

“ थोड्यांचे जीव आसतात पेरमरीयेदे आनी तांच्या हरद्यांत काळीज आसता सुकल्ल्ये सुपारीयेदें. तांच्या कड्याभितर मेंदू आसता पिसोळ्याच्या पिंता येदो. ”

“ मिरसांगेलागीं गोडसाण विचारची न्हंय, आमाशेलागीं उजवाड विचारचो समा पूण मनशालागीं समाधान विचारूंक जायना. ”

“ भंडवाळशाहिच्या फसवणेन कामागारांच्या दोळ्यांक मांडल्ली साय म्हळ्यार मोग. ”

‘दाक्तेर दुस्मान’

हेन्रिक इव्सनाचो नांवडदीक नाटक ‘दि एनिमी ऑफ दि पीपल’ (‘The Enemy of the People’) चाफ्रान ‘दाक्तेर दुस्मान’ नांवाखाल कोंकणींत रूपांतर केला. हेन्रिक इवसन येरोपांतल्या नोरवे गांवांत एक्विनसाव्या शेकड्यांत एक आधुनिक नाटककार म्हण प्रसिद्ध जालो. नैजतेन भरल्ले संप्रदायाथावन पैस आसल्ले, ज्वलंत सामाजिक समस्यांचेर उज्वाड फांकवचे सवार नाटक ताणे वरयले. ‘आधुनिक नाटकांचो पिता’ म्हणयी ताका वळकातात. सार्वजनिक सेवेंत आसचे कितलेशे मनीस नितिची वाट सोडून आवळायेच्या लवधोणेक सांपडोन वांकडी वाट आधारतात पुण तांच्या पदवेक व व्यक्तित्वाक लागोन तांचीं काळीं कर्तुवां लिपोन व्हेतात. पुण ह्या नाटकाचो नायक सार्वजनिक सेवेंत आसोनयी सता खातिर झुजता तें मूळ नाटकांत कितल्या वळाधीक थरान पितरायलांगी तितल्याच वळाधीक थरान चाफ्रान रूपांतरीत केलां.

‘रोजीक काजार’

1992 वरसा ‘मांड सोभाणा’चो गुर्कार एरिक ओझेरियोन येवजून हाडल्ल्या ‘परव’ सांस्कृतिक फेस्तांत ‘रोजिक काजार’ म्हळ्ळो सांप्रदायिक कोंकणी क्रिस्तांव काजारांचो सोवीत झळक दाकंवचो एक प्रयोग मंगळूरांत जालो. गोंयांत आनी मंगळूरांत आदलीं क्रिस्तांव काजारां लगभग एकाच थरान जातालीं. सयरिकेच्या माल्यान (दलाल्यान) सयरीक करची रीत, काजागची वोवळीक (आपवणें दिंवचें), ‘रोसा’ दिसा (काजागच्या आदल्या दिसा) दायज्यांनी वोजीं हाडचीं, रोस पुसचो, सगळी गत व्यॉन्ड आनी नाच, नोवऱ्यान/व्होकलेन दुसऱ्ये दिसा रेस्पेगक भायग मर्चें, इगर्जेंत रेस्पेगची गीत, रेस्पेग उपरांत वोराण व्हेचें, साडो न्हेसंवचो, सोव्याग वसंवचें, वोवियो आनी वेर्म, आयेर (काणीक) दिंवचो, व्होकलेक ओपमून दिंवचें आनी निमाणे पंगतिचें जेवाण. हें मर्व आटापचीं दृश्यां ह्या मंगीत नाटकांत आदल्या न्हंमणाचेर घडून हाडल्लीं. ह्या संगीत

नाटकाचें प्रमुख आकर्षण जावनासल्लें प्रां. वॅनेट पिंटॉचें जम्या संगीत आनी चाफ़ान पात्रां खातीर आनी मूत्रधाग खातीर वगयिल्लीं आनी वाचल्लीं उतरां - उतरां सुलभायेन विसरचे तसलीं न्हंय. दाखल्याक, गेम पुसच्या संतोभाच्या संदर्भार सूत्रधाराच्या तोंडांत थावन नारलाची स्थुती आटापचीं चाफ़ाचीं उतरां असीं आसात:

“सुरयो मोवाळोन अस्तमतेंत विशेव घेताना रोसाची तयागय. रोस नारलाचो, हजारो वरसांथावन अस्तमते करावळेंक पोसल्ल्या त्या त्या कल्पुरुकाच्या फळाचो. हो लोक ताका विसरना. आतांय तीन सेंट्स मुवातेर घर वांधचें वांधून दोन कावाते लायता. कित्याक मालघड्यांक त्या झडान घराक पकाशे, रांदणीक जळव, व्होडपांक मोडलां, पाक्यांक आडीं, मुल्यांक वेडसोलां, कडियांक कांतळीं, मात्याक तेलां आनी मजेक सुर दिल्या. रोजिक आतां ते मोगाळ कांतळेचो रोस पुसतात - पयलो पिळल्लो फेंड - फेंडेराचो आपरोस.”

अध्याय 6

प्रगतिशील पत्रकार

चा.फ्रा. देकोस्तान 1950 वरसा स्थापन जाल्ल्या 'पयणारी' हफ्ताळ्याचें संपादकपण तीन वरसां (1958-1960) चलयलां. त्या शिवाय 'जागमाग' 'विशाल कोंकण', 'उदेव' आनी 'जिवित' म्हळीं नेमाळीं वेवेगळ्या अवदेंत काडून वेवेगळ्या अवदे पर्यांत चलयल्यांत. 'जिवित' एक सोडल्यार हेर सगळीं थोडोच तेंप चलोन वंद पडल्यांत. 'जिवित' ताणे काडल्ल्या नेमाळ्यां पयकी निमाणे आनी हें ताणे आपल्या मरणा पर्यांत लगभग 10 वरसां चलयलें.

देकोस्तान केल्लें पयिल्लें नेमाळें जावनामल्लें 'जाग-माग.' हें ताणे 1956 वरसा स्थापन केलें. तें कितल्या तेंपाक चल्लें आनी खंयच्या वरसा वंद पडलें हाचो उल्लेख खंयी मेळाना. पूण 1958 वरसा जेदना ताणे 'पयणारी' संपादकपण हातीं घेतलें तेदना तें वंद आसल्लें. 'पयणारीचें' संपादकपण सोडल्या उपरांत, 1961 वरसा, ताणे 'विशाल कोंकण' सुरु केलें. तवळ मुंवयांत लेमिंग्टन मार्गार ताणे आपलोच ल्हानसो एक छापखानो काडिल्लो. पुण 'विशाल कोंकण'ची पैशांच्या आनी वरपांच्या अभावान वंद करिजाय पडलें. हीं नेमाळीं जीवंत आसतानांय खळाप नासतां वायद्या प्रमाणे छापूंक ताका साध्य जांवक ना. पयल्या सुवातेर, कोंकणींत नेमाळीं वाचो लोक नियमित आसोन तांचें ध्यान एकत्रित करुन अंक्यान अंके वेळार तांच्या घरा दारार पावित केल्यार मात्र ते पत्र वाचपी प्रक्रिया चालू दवरतीत. इंग्लिश आनी हेर सुधारित भारतीय भाशेंची पत्रां, वरपांनी, इस्तिहारांनी, आधुनिक तंत्रणांनी, वृत्तिपर पत्रकारांनी सुसजित आसोन वाचप्यांचें ध्यान लांव काळाक वोडूंक सकतात. ही तांक कोंकणी पत्रांक व पत्रकारांक खंडित ना. थोडेच अपवाद सोडल्यार, कोंकणी पत्रांक हें एदोळ साध्य जांवक ना. चा.फ्रा. देकोस्ता तसल्या ध्येयवादी, एक्स्युच्या, खडाखड चिंतपाच्या आनी उलवण्याच्या मनशाक दोन थरांच्या वाचप्यांक तोंड दींवक पडलें. एका वाटेन सांप्रदायिक चिंतपाच्या व्हाळ्यांत वुडोन गोल्ल्या कोंकणी क्रिस्तांव समाजेक धार्मिक विपयांचेर कितेंय असंप्रदायिक व वेगळें चिंतप, उलवप, वरप व कार्ये वरें लागलेंना. चाफ्राचें वरवप दाव्या पंथाचें मात्र न्हय तें धार्मिक संप्रदायांत ल्हान व्हड जाल्ल्या समाजेक ह्या दिशेंत स्वतंत्र चिंतपाच्या ताचीं वरपां कोडू लागलीं.

पत्रकारिकेंतलें वेगळेंपण

ह्या वेगवेगळ्या पत्रांनी विविध थरांचें यश ताणे जोडलां. जशें ताच्या काव्या आनी नाटक साहित्यांत ताणे एक वेगळेपण हाडलें आनी तें कोंकणी

लोकाक विशेष मेचवालं, त्याच परीं ताची पत्रकारिकाय एका वंगळ्यापणान भरोन आसल्ली. पत्रिकोद्यमांत ताणे आपलीच एक क्रांती घडयली. पत्रकारिकेंत ताचें साधन मौल्य-मापन करचें जाल्यार, हांतू दोन प्रमुख व्हाळे आमकां झळकातात. प्रथम जावन दिष्टीक पडटा ताची 'ट्रेड-मार्क' भाशे-शैली. जशें ताच्या नाटकांनी आनी काणियांनी ताची विशिष्ट शैली उवारोन दिसता, त्याचपरी ताच्या लेखनांनी ती शैली उटोन दिसता. थोडे पावटी त्या शैलेच्या आकर्षणेंत ताणे सांगोंक सोधचो विषय लिपोन व्हेतालो ती वेजारायेची गजाल. जाल्यार्थी थोडे पावटी तीच शैली ताच्या उतरांक दोडतें वळ दिताली. ताच्या पत्रकारिकेचो दुसरो आनी चड महत्वाचो व्हाळो म्हळ्यार, समाज परिवर्तनाच्या दिशेन ताणे केल्लो वावर. सवार ज्वलंत विषयांक ताचीं नेमाळीं एक सकतेभरीत माध्यम जालीं. म्हार-कोरगारांचें शोषण, वीडी कामगारांची दुर्गवस्था, आमाल पियोणें आनी प्रमुख जावन, दोती विरोध चळवळ - हीं जावनासात ताणे हातीं धरल्लीं थोडीं सामाजिक वायटां.

जें धोरण, जी भाशे-शैली, जे विषय आपल्या नेमाळ्यांनी ताणे आपणायले, हांतू स्पष्ट कळोन आयलें की ताचें संपादकपण न्हयिंच एका नेमाळ्यांत जागो भरच्या इराद्यान वरयणारांनी धाडल्लें छापच्याक मात्र मीसळ आसल्लें, वगार समाज परिवर्तनाचें एक भोव वळाधीक हातेर कशें ताणे वापरलें. साद्या लोकाचेर ताच्या आनी ताचेचपरी चित्तच्या ताच्या सांगाती वरयणारांथावन विशेष परिणाम जालो. लोकामधें एका थराची जागवण जाली. आपणाक कोणीच पळेनांत म्हण चितून दोळे धांपून दूध पियेवच्या माजरावरी, समाजेंतल्या वायटांचेर दोळे धांपच्या सवारांक तकलेक कूट घालून जागयिल्ल्यावरी जालें. खंयसर ताका धार्मिक व्हडिलांची चूक दिसली थंयसर खडाखड उतरांनी तांची टीका करूंक तो पाटीं सरलोना. हाचो परिणाम शत प्रतिशत वरो जालो म्हणोंक जायना. कित्याक, सवार व्यक्तींची उगत्यान व लिपतीं दुस्मानकाय ताणे जोडून घेतली. ताणे सुरु केल्लीं नेमाळीं कित्याक खळानासतां छापून येनांत म्हळ्ळें सवाल सवार जणांनी ताका सवार पावटी विचारल्लें आसा. हाका जाप जावन तो केदाळाय सांगतालो, "एक नेमाळें एक व्यवहार म्हण चलंवची शाथी जांव, तालेंत जांव, म्हजे थंय ना. हांव म्हज्या वाचप्यांच्या विश्वासाचेर मुखार सरलां. म्हजी व्हडली अडचण जावनासा म्हज्या धोरणांक सरी जावन वरंवच्या लेखकांचो अभाव. समाजेंतलीं वायटां धेरान उगताडाक हाडून पोत परयांत झुजचे लेखक मेळ्ळेंनांत. सवार पावटी सगळो अंको भरची जवावदारी म्हजेर पडली. हें म्हाका सतत चालू दवरूंक साध्य जालेंना. म्हज्या मना-जोक्तीं वरपां मेळानातल्ल्या वेळार कितेंय वरवन एक अंको काडच्याकयी तो काडीनासतां गवल्लेंच वरें म्हण म्हाका दिसलें. व्हय, हांव वाचप्यांक, वर्गणदारांक अन्याय करतां म्हण जाणा आसल्लों, पूण पत्रकारिकेच्या म्हज्या उंचल्या ध्येयांक सोडूंक तयार नातल्लों."

17 वर्गांच्या पिगयेर तां मंगळूथावन मुंबय आयलो. मंगळूगंत आसताना

नेमाळ्यांखातीर तो वरयतलो व ना ताचो उल्लेख मेळाना. तो मुंवय पावताना थंयमर कन्नड लिपिचें एकमात्र मातोळें जावन 'सुख-दुख' आसल्लें. 1950 वर्सा 'पयणारी' आनी 1953 वर्सा 'मित्र' मातोळीं उदेलीं. देकोस्तान मुंवय पावोन दोन वर्सांनी म्हणजे 1950 वर्साच्या सप्तेंबर म्हयन्यांत, 'सुख-दुख' पत्राक प्रथम पत्र वरवन आपली एक कविता धाडली. त्या पत्रांत तीन प्रमुख विषय झळकातात. पयलो, कोंकणी भाशेचेर ताका आसचो अपार मोग, दुसरो, माय-भाशेचेर कोंकणी लोकान दाकंवची अलक्षा आनी तिसरो, ताचें खालतेंपण. त्या पत्राचो संपूर्ण पाठ हांगासर दिला:

इब्राहिम विल्डिंग, पयली माळय, रूम नं. 19
150 / 150A रिपन रोड, वायकाला, वोंवय 8
तारीक : 16वी सप्टेंबर 1950

मानाधीक संपादक महाशयाक,
'सुख-दुख' वोंवय
सायवांनो,

कोंकणी भाषाभिवृद्धेक तुमी दिंवच्या अगाध प्रोत्साहाच्या वोळान, स्वाभाविक मनाचा कावजेणेचेर जैत वरून दोन सव्व वोरोंवचें साहस हातांत घेतां.

कोंकण प्रजेच्या दुखास्पद अलक्षेवोरवीं, आनी हरयेका भाषा प्रेमीक लज उत्पन्न करच्या त्या परकीय भाषा प्रेमावोरवीं कोंकणी भापेचें नांवंच पुसुन गेल्ल्या ह्या वेळाचेर तुमी 'सुख-दुखा' मुखांत्र मातृ-भापेक करच्या अपार सेवेक होंगळाप फावो. ही केवल मुखस्तुती नंय आसोन, हरयेका हफत्याक प्रकट जांवच्यो 'सुख-दुख' प्रतियो या उतरांचें सत सिद्ध करतीत. सर्व भाषाप्रेमी सांगाता तुमच्या या कारयाक यश लाभोन, 'सुख-दुख' पत्र कोंकण प्रजे मधें चड आनी चड प्रीतिचें जांवदी म्हणोन प्रार्थन करतां.

ह्या पत्रा सांगाता हांवें तयारसिल्ली एक अल्प कृती धाडतां. नानांत्या चुकिंनी भरोन, प्रकटसूंक पुरतें अयोग्य जांवक पुरो. पूण तुमचेथावन दोन प्रोत्साहित सव्व हांव अपेक्षितां. वृद्धी करूंक तुमचे विंचणार विचार वरोवन तुमच्या अपार ज्ञानाचो वांटेली जांवचें भाग लाभोवन दितेल्यात म्हण पातयेतां.

इती कोंकणी मायेक जैत मागोन तिरसितां

चा.फ्रा. देकोस्त
वी.सू. हाच्या सांगाता जवाव खर्च जावन दोन आण्यांची टपाल तिकीट आनी चार रुपय 'सुख-दुख' पत्राक वरसाची वर्गणी जावन धाडतां. दया करं वर्गणिदारांच्या नांवा मधें म्होजें नांव कुडसिया.

चा.फ्रा. देकोस्त

1950 वर्सा, 'सुख-दुख' पत्राक ताणे चार तरयी कविता धाडल्लो उल्लेख आसा. संपादकाक तो तवळ तवळ वर्ग्यतालो. तांतली अधीक जावन खामगी

पत्रां. 1950 आक्तोवर 19वेर वर्गयिल्ल्या पत्रांत आपणाक 'मुख-दुख' वेळार मेळाना म्हळ्ळो शिण तो उचारता.

आपलें फुलौन येवचें साहित्य उज्वाडांवक ताका आनयेक अवकाम लाभलो. 1950 वरसा स्थापन जाल्ल्या 'पयणारी' सातोळ्यांत 1951 थावन ताणे वरंवक सुरु केलें. 'पयणारी' चो स्थापक-संपादक आमल्लो तवळचो प्रख्यात कादंबरीकार वि.जे.पी. साल्दाज. त्या दिसांनी 'पयणारी'चो छापखानो मुंबयच्या कुलावा वठारांत आसल्लो. देकोस्ता थंय येवन साल्दाजाक मेळटालो. तशेंच हेरयी थोडे कोंकणी साहिती आनी मोगी थंय सांगाता मेळटाले. हांच्ये पयकी ए.टी. लोव, पी. डिसोज, आपोलिन जे. पींत, मार्क डिसोज आनी हेर आसल्ले. ए.टी. लोवान देकोस्ताक 'वर्नाड शॉ' म्हण आपंवक सुरु केल्लें ह्याच वेळार, कित्याक, तो नाटकांविशीं आनी प्रतेक जावन येगेपी नाटकांविशीं केदाळाय उलयतालो. 'पयणारी'ंत आपल्या संदर्भा प्रमाणे मटव्यो कथा आनी कविता ताणे वरवन धाडल्यो.

पयलेंच सांगल्ल्ये प्रकार, देकोस्तान संपादपी जावन चलयिल्लें पयलें नेमाळें जावनासल्लें 'जाग-माग' सातोळें. ह्या सातोळ्याचो म्हालक दुसरो आसल्लो. ताचो पयलो अंको 1956 जानेर 25वेर उजवाडाक आयलो. हें सातोळें थोडोच काळ चल्लें. कित्याक, 1958 वरसाच्या सुर्वेरे तो 'पयणारी' सातोळ्याचो संपादक जाल्लो. 'जाग-माग' पत्राचो संपादक जाताना चा.फ्रा. देकोस्ता फकत 24 वरसांचो तरनाटो. पत्रकारिकेथंय, समाजेथंय ताचे विचार वोंग्यांतथावन फुलौन येवचो काळ तो. मुखल्या वरसांनी ताणे दाकंवक आसल्ल्या प्रतिभेचो झळक आतां दिसोन येतालो मात्र. ह्याच अवदेंत ताणे 'लज' म्हळ्ळी सांकळ-कथा वरयली. सांकळ काणी म्हळ्यार, लांव काणयेचो एक ल्हान वांटो हरयेका हफत्यांत छापचो. हांतूं वरयणाराकयी फायदो, पत्राकयी फायदो. वरयणाराचो फायदो पयशांनी न्हंय पूण आपली कादंबरी वाचप्या परयांत पावली म्हळ्ळी तृती ताका भोगताली. कित्याक, आपली कादंबरी पुस्तका रुपार छापची तांक ताका नातल्ली. आट वरसां आदीं मुंबयांत सुरु जाल्ल्या 'मुख-दुख' सातोळ्याचो संपादक जी.एम.वी. गेंड्रिस्तान सांकळ-काणयेची परंपरा सुरु केल्ली.

'जाग-माग' नेमाळ्याचो एक अंको (1956 फेब्रेर 8) पळेताना तांतूं थोडें वेगळें वरपां दिसतात. प्रसिद्ध कवी फेलिक्स पावल नोरेजाचो कविता-संग्रह 'फुलांचो तुरो' हाचो विमर्सो आनी नोरेजाची एक कविता तांतूं छापल्या. नेमाळ्याक वरें भागोन वरयिल्ली कविता ती. तांतल्यो निमाण्यो दोळी अश्यो आसात:

'मासाण जागृत वर्तवता मोल मानव स्वातंत्र्याचें'
मदां-चतुर आमची समाज जिकता झुज जिणयेचें
थांवोनामतां चलता प्रयतन कोंकण्यां हक्कां गकोंक
'जाग-माग' मित्रा. तुजी कृपा मदांय आमचेर आमों !

पत्राचें मोल फकत देड आणो आसल्लो तरयी तितलो दीवन काणधेताना पत्रास पुरपुरे आयकोंक मेळताले म्हणटा तो. 8 पानांच्या ह्या सातोळ्यांतल्या तिसऱ्या पानार संपादक 'वा.फ्रा. देकोस्ताथावन कानांतच थोडे फुसपुसे' म्हळक्या शिगेनांवाखाल आपल्याच विशिष्ट शैलेंत 'जाग-माग' विपांत वाचप्यांच्या प्रतिक्रियेवयर आपली प्रतिक्रिया उचारता. कोंकणी भाशे विपांत तो कळवळटा, "मतींतली चिंतनां सगळीं त्या भाशेंत व्हाळल्लीं जाल्यार ! पूण म्होजी भास खंय पावल्या देवा? म्हाऱ्याच्या पोरान चिंचोन उडयिल्ल्या कोवाच्या चिंचडांक चड मोल आसा पूण त्या भाशेक आज देड आणो दितानांय पत्रास पुरपुरे आयकोंक मेळतातमू. ती समजाना. ती व्होडलें शिकलेल्यांक मात्र. आमकां दुवळ्यांक नहीं. ती वाचल्ली आयकोंक वरी लागत पूण वाचूंक नहीं. आनी हें कितलें म्हण आयकोंवयेत ?"

दोती विरोध चळवळ

पत्रिकोद्यमांत ताची भोव महत्वाची आनी उटोन दिसची चळवळ जावनासल्ली दोती विरोध ताणे केल्लो प्रचार. पत्रकारिकेंत हें ताचें विशेस योग-दान म्हणयेत. 'पयणारी' सातोळ्याचो संपादपी जावनासतां, म्हणजे 1958 वरसा, ही चळवळ ताणे सुरु केली. एका वरसा भितर ती इतली विस्तारली की 'पयणारी' चीं अधिकांश पानां ह्या चळवळीखातीर मीसलात जालीं. युवजणांच्या मतींत दोती विरोध भावनां घट रोंवलीं. विशेस संक्यान युवजणां चा.फ्रा. देकोस्ताच्या दोती विरोध संस्थ्यांत भरती जालीं आनी ताका पुरतो पाटिंवो दिलो. न्हंथींच मुंवयांत, वगार पुणेंत आनी कर्नाटकांत सैत देकोस्तान आपल्या दोती विरोध चळवळिचें तुरंवेंत व्हाजयलें.

देकोस्ताच्या दोतीविरोध चळवळिचो प्रेरक जावनासल्लो तवळ मुंवयंत फुलोन येंवचो कामगार आनी सोशलिस्त फुडारी जोर्ज फेर्नांडीस. एक दीस एका कामगार संघटनेच्या जमातींत तो आनी देकोस्ता सांगाता वसोन आसल्ले. देकोस्ता तवळ 'पयणारी' सातोळ्याचो संपादपी जावनासल्लो. देकोस्ता आनी फेर्नांडीस थोड्या वरसांथावन एकामेका वळकाताले. फेर्नांडीसान देकोस्तालागीं विचारलें ताच्या पत्राचो उद्देश फकत कोंकणी भाशेचो उद्धार मात्र या हेर कितेंय आसा?

"कसलो उद्देश आमी हातीं घेंवक जाय म्हण्टाय?" प्रतिसवाल घालें देकोस्तान.

"समाज परिवर्तनाचें कितेंय काम हातीं घेवयेत न्हंयवे?" सांगलें फेर्नांडिसान.

"प्रतेक जावन कितें अपेक्षिताय?" विचारलें देकोस्तान.

"आमच्या गांवांत काजारा माटवांनी शिरोतेर जेवन जाल्या उपरांत उडंवचें उस्टें, कोरगार आरावन घरा व्हरतात आनी जेवतात. हें आमी आडायजाय. ताचे विरोध तुज्या पत्रार प्रचार करिजाय आनी जाता जाल्यार तें वायट स्वाता व्हचोन आडायजाय."

देकोस्ता चिंतूंक पडलो. "हें कार्यगत करूंक कष्ट" तो म्हणालो, "एक, मुंवयंत शिरोतेर जेंवचें भोव अपरूप आनी कोरगार उस्टें व्हरोंक येनांत. दुसरें,

गांवांत व्हचोन ही चळवळ करूंक आमकां माध्य ना.”

“तशें जाल्यार, आमच्या समाजेंतल्या आनयेक वायटाचेर तुमची तलवार चलयार. आमचे समाजेंत दोत दिंवची आनी घेंवची गिवाज आसा. तांक आसल्ल्यांनी दिल्यार चलता. पूण तांचें पळेवन तांक नातल्लोय दोत दींवक प्रयतन करता आनी फोडांत पडटा. आनी तांक आसल्लोय दोत घेताना नाका म्हणाना. अशें दुवळ्या चलियेच्या आवय-वापायक मोगान पोसल्ल्या आपल्या धुवेक काजर कर्न भायर धाडिजाय पडटा मात्र न्हंय, ताचे वयर तिचें मोलयी फारीक करिजाय पडटा. आमच्या समाजेंतलीं अमलीं वायटां हुमटून काडीजाय तर कायदे केल्यार पावाना. ताका गरज आसा सामाजीक जागृणैची. आनी ही जागृण उटयाजाय तर तुज्या हातांत एक वळाधीक हातेर आसा - एक पत्र - ‘पयणारी.’ ताचो वापर कर.”

असो सुरु जालो ‘पयणारी दोती विरोध संस्थो.’ जोर्ज फेर्नांडीस हाचो पयलो अध्यक्ष आनी चा. फ्रा. देकोस्ता उपाध्यक्ष जाले. त्या काळार मुख्य जावन मंगळूरी आनी गोंयकार चलियो मुंवयंत गिरेस्तंच्या वोंगल्यांनी घर-काम करताल्यो. उण्या शिकपाच्यो, दुवळ्यो चलियो त्यो. कुटमाक आधार दींवक आनी आपलो फुडार नंदन करूंक ह्या पर्णावाक आयल्ल्यो. तांकां एक जीवदान दींवक म्हळ्ळेवरी हो संस्थो मुखार आयलो. थोड्याच म्हयन्यांभितर संस्थ्यांत 600 चले-चलियो वांगडी जालीं. हांतू वांगडी जातेल्यांनी आपुण दोत दीवन व घेवन काजार जांवचीनांव म्हण वरवन दींवक आसल्लें. संस्थ्याच्या चितपा प्रमाणे, दोत विचारूंक नजो आनी घेंवक नजो, खुशेन दिल्यार तें देणें म्हण घेवयेत आसल्लें. संस्थ्याच्या सभेंक काजाराक तेंकल्ल्यो चले-चलियो भरपूर येतालीं. कोण वांगडी दोत दीनासतां व घेनासतां काजार जातात, तसल्या काजारांचो खर्च मुख्य जावन जेवणा-खाणाचो खर्च भोव सवायेर संस्थो चलयतालो. दोन हजार रुपयां भितर काजार जातालें. संस्थ्याचे आप-सेवक काजारा माटवांत खाण-जेवाण वाडचें काम फुंक्याक करताले. दोत दीनासतां, घेनासतां काजार जाल्ल्यांचो तसवीरे समेत पत्रार प्रचार जातालो.

देकोस्ता आनी ताचे थोडे लागशिले सांगाती दोती विरोध चळवळ विस्तारांवच्या इराद्यान मुंवयथावन मंगळूराक भायर सरले. तेदना ताचे सांगाता आसल्लो फेलिक्स डिसोज म्हणटा, “दोती विरोध चळवळिचो भाग जावन आमी पुणे वाटेन कर्नाटक गेल्यांव. पुणे आमची जमात जाली. थंयथावन आमी चिकमगळूर गेल्यांव. सवार साहिती आनी नाटककारांनी ह्या संस्थ्याखातीर काम केलां, वांगडी हाडल्यात. आमी गांवांत मस्तुकडे गेल्यांव. गेल्ल्या गेल्ल्याकडे मस्तू लोक येतालो आनी आमकां पाटिवो भासायतालो. सकडा परस चड चिकमगळूरांत आमची जमात विशेश यशस्वी जाली.” ह्या चळवळे उपरांत चा.फ्रा. देकोस्ता एक वरो भापणकार आनी कोंकणी फुडागी म्हण प्रसिद्ध जालो. ‘पयणारी’-‘मित्र’ तकरार

मगळेय ही चळवळ समर्थन करताले म्हणांक जायना. तांतल्या पैकी एकलो

जावनासल्लो पत्रकार जोंकी संतान आल्वगीम. कादंबऱ्यो वरवन आसतानांय 'मित्र' आनी 'झेलो' म्हळ्ळीं नेमाळीं मुंवयांत चलयतालो. ताणे आपल्या 'मित्र' सातोळ्या 'संतानामाची भोंवडी' म्हळ्ळया नांवाखाल दोती विगेध संस्थ्याची आनी सांगाताच संपादक देकोस्ताचीय टीका केली. देकोस्ताची वोगे रावलोना. 'मित्राच्या संतानामा, हीं कमलीं वुशीं कामां?' म्हळ्ळया शिगेनांवाखाल ताणे आल्वरिसाक सगसगीत जाप दिली. हातू आपणाची खासगी जावन निंदा केल्या म्हण आल्वरिसाक भोगल्ल्यान ताणे देकोस्ताचेर कोडतींत मान-नष्टाक व्याज दाखल केलो. दोनयी पाडतिंनी वरे वकील धरले. दोगांयचीं संवंधीत वरपां न्यायाधीशाखातीर इंग्लिशांत अनुवाद केलीं. तीं दोनयी वाचतच न्यायाधीशाक भोगलें की ही केज चिल्लार, हांतू मान-नष्ट जांवचे तसलें कांय ना, पूण हे दोगयी मानेस्त शिकपी, प्रसिद्ध साहिती आनी पत्रकार तशें समाजेंत मान आसल्ले. तांणी दोगांयनी राजी जायजाय. आल्वरिसाच्या व्यक्तित्वाक चिक्के दुखलां तें खरें देकुन देकोस्तान आपल्या पत्रार माफ मागोन एक प्रकटण छापीजाय म्हण ताचें तीर्मान जालें. देकोस्ता हाका ओपलो. ह्या मान-नष्ट केजिची खवार सवार म्हयने 'मित्र' आनी 'पयणारी' पत्रांक एक प्रमुख विषय जावन वाचप्यांची अभिरूच उकलून धरूंक सकली.

1958 वरसा देकोस्ता 'पयणारीचो' संपादक जालो. तांतू थोडी वदलावण जाली. तवळ ताचो सांगाती जावनासल्लो सत्री ए. डिसोज म्हणटा, "चाफ्रा 'पयणारींत' येतच त्या पत्राचें रूप वदल्लें; तांतू एक नवेसांव हाडलें; क्रांतीकारी भास हाडली; दोन कोलम आसल्ले चार जाले; रंग हाडलो; तवळ चालू आसची भास पाटलाव करिनासतां आपलीच नवी भास, नवे सव्द ताणे हाडले." देकोस्ता स्वता एक उंचलो साहिती जावनासल्ल्यान आपल्या पत्रांनी वऱ्या कवींक तशें हेर वरयणारांक उज्वाडाक हाडूंक ताका कष्ट जालेनांत. 'पयणारी' पत्राचो संपादक जांवच्ये पयलें देकोस्ता 'जाग-भाग' सातोळ्याचो स्थापक-संपादक जावनासल्लो म्हळ्ळें पयलेंच सांगलां. पूण 'पयणारी'चो तो संपादक जाताना तें नेमाळें स्थापन जावन आट वरसां जाल्लीं. त्या वरसांनी प्रख्यात साहिती वी.जे.पी.सालदाज ताचो संपादक जावनासल्लो. पूण पत्राची चड वाडावळ जांवक नातल्ली. देकोस्तान सांगल्ल्या प्रकार, "800 छापून 400 प्रतियो विकानासतां पाटीं हाडचें 'पयणारी' म्हज्या हातांत दिल्लें. म्हज्या हातांत ताचो विक्रो साडे-तीन हजारांक पावताना म्हाका सोडूंक सांगल्लें."

'पयणारी' पत्राचो संपादक तो जावन आसतां तो आपल्या खऱ्या नांवान तशें लिखणे नांवांनी वरयतालो. ताचें एक वळकियें लिखणे नांव जावनासल्लें 'शनिकुमार.' ह्या वेळाचीं ताचीं उल्लेखित वरपां म्हळ्यार, मोटव्यो कथा 'वारे झोड', 'पयणाऱ्यांचो ईष्ट', 'वोलाची मर्याद', सांकळ-कथा 'संयवाचें पातक', 'नोवगे', 'वाटे वयलीं वाल' आनी कविता 'खंय पुग्ला कवीक' आनी 'तुकाय आसा वांटो'. देकोस्ता ल्हान आमताना दाक्तेर कास्मीर मोतिच्या

वकतान पिडेंतलो वरो जाल्लो. तां उडाम दवर्न दाक्तेर मांती मरण पावल्या वेळार (1958) ताच्ये विपांत एक लांब लेखन 'पयणारींत' ताणें वरयिल्लें.

वऱ्या कोंकणी साहित्यालागीं संपर्क दवर्न तांका 'पयणारी' खातीर वरंवक लांबचें सतत प्रयतन तो करतालो. तो संपादक जाल्ल्याच 1958 वरसा, 'कोंकण दायज' म्हळ्ळें एक नवेंच मासिक मुंबयांत उदेलें. इंग्लीश 'रीडर्स डॅजॅस्ट' मादरीचेर काडल्ल्या ह्या मासिकाक तीन संपादक आसल्ले, आ.आ.सालदाज, जे.वी. मोरायस आनी वी.एम.फेर्नांडीस. कोंकणी पत्रकारिकेंत हें एक नवेसांव जालें. ह्या तेगांयनयी कोंकणी साहित्यांत खूब वावर केल्लो तें चा.फ्रा. देकोस्ता जाणा आसल्लो. ताच्या मतींत एक विचार गेल्लो की 'कोंकण दायजाक' वरंवचे लेखक हेरा पत्रांक वरयनांत म्हण. पूण जेदना जे.वी. मोरायसान आपलो एकांकी काव्य-नाटक 'पुतिफाराची वायल' 'पयणारीक' धाडलो, तेदना चा.फ्रा. चो विचार बदल्लो. 1958 आगोस्ताच्या 12 तारिकेर ताणें मोरायसाक वरयिल्लें पत्र गुमान दिंवचें तसलें जावनासा:

पयणारी कोंकणी हफताळें
209 फ्रीयर मार्ग, वोंवय - 1
12. 8. 1958

मोगाळ श्री मोरायस,

'पयणारी' खातीर वावरूंक तुमची तयारी आसल्ल्यांनच ह्या कागदाक बुन्याद पडली शिवाय तुमी म्हजी समजोणी तर्काविणे समजाल्ल्याक न्हंय. 'पयणारी' खातीर एक वावराडी मेळटा जाल्यार हांव रान मोडुंकयी तयारच.

16 या 20 पानांच्या कोंकणी पत्राक एक वळिष्ट वावुरचो संपादकीय विभाग, समाजींतल्या गजालींची सोदनां करीत रांवचे मनीस, वरपी, कवी गरज पडताना पत्राच्या नावीं मनशांक भेट दिंवचे या वरोंवचे वावराडी, वरयल्लें कडें वरप परत वरोवन नितळांवक सकचे संपादक भोव गरज. आमकां 'पयणारींत' ह्या वावुरप्यांचें भोव उणेपण आसा. एकामेका नव्यो आलोचन्यो आदली बदली करून आमच्या प्रकाशनाचो विकास कथांनी जाता. तुमचो हात हांव असल्या वावरांत अपेक्षितां शिवाय फकत पैस रावोन तपालार वरपां धाडचो न्हंय. तुमची तांक फकत इतलीच म्हण तुमकां दिसता जाल्यार दया करून तुमचीं वरपां धाडीत रावा, हांवयी पैसथावन देव वरें करूं म्हणतां आनी छापतां. दुसरें हांवें कितें करयेत? म्हाका मोज्या पोटाचें काम नांवे?

पूण तुमची तांक हाच्या प्रास इलीशी वाडवयेत म्हण तुमकां दिसल्यार तुमकां मेळोके हांव अपेक्षितां. वेळ आनी काळ एका कार्डार वरया.

मोग आसो,

मदांच तुमचो
चा.फ्रा. देकोस्ता

1960 दशेंवर् 25वेर उज्वाडायल्लो 'पयणारी' नतालांचो विशेस अंकां (पुस्तक 11, अंकां 16) विश्लेषण केल्यार. 62 पानां आसल्ल्या ह्या अंक्याचें मोल आसल्लें 30 पयशे. ह्या अंक्यांतली थोडीं विशेस वरपां जावनासल्लीं, चा.फ्रा. देकोस्ताचो 'शनिकुमार' म्हळ्ळ्या लिखणे-नांवाखाल वरयिल्लो 'जिल्लाचे नोवरे' एकांकी नाटक. हो नाटक वाचताना येरोपी नाटकांच्या प्रभावान वरयला तशें भोगता. ह्या अंक्यांत प्रख्यात पूर्वी-संस्कृती पंडित, दोतोर एच.ओ. मस्करेजान वरयिल्लें 'आमच्या वापा' म्हळ्ळें संशोधनात्मक लेखन आसा. जेजून शिकयिल्ल्या माग्याचीं पाळां उस्तुंचें लेखन तें. 'शांती दूताक राष्ट्रांचो स्वागत' म्हळ्ळी जे.वी. मोरायसाची कविता, 'नाताळ' नांवाची डोंगरकेरी उमानाथराव हाची कविता - हीं वरपांय त्या अंक्यांत आसात.

तांतल्या 'आमची खवार' म्हळ्ळ्या संपादकीयांत देकोस्ता सांगता, "... ह्या 'आमी' म्हळ्ळ्या विचित्र बोडणेन आमी सुरु केल्लो 'दोती विरोध संस्थो' आतां संपूर्ण धरान आमचो जाला. ताच्या समाजीक आनी आर्थिक कारयावळेंनी आतां आमी एकामेका सहाय जावन विचित्र एका सक्तेन मुखार येतांव. "

दोती विरोध चळवळ शिखराक पावल्ल्या अवदेंत 'पयणारींत' त्या चळवळी विपांत संपादकीय, वाचप्यांची अभिप्राय, लेखनां, कविता, खवरो इत्यादी म्हणटाना हेर वाचाप उणे जावन आयलें. विविधतेचेर मार वसलो. थोड्यांक हें वरें लागोंकना. चळवळ कितलीय सामाजिक महत्वाची जाल्यारयी वाचतेल्याच्या नदरेंत चावल्लेंच चावोंक पडटा म्हळ्ळें दुस्रोंणे आयकोंक मेळ्ळें. देकोस्ता विरोध एक लिपतो वंड जालो म्हणयेंत. तो 'कमुनिस्त' म्हळ्ळो अप-प्रचार सुरु जालो. हाचो प्रतिफल जावन चा.फ्रा. देकोस्ताक संपादकाचें कदेल सोडूंक पडलें. तीन वरसां वयर 'पयणारी' पत्राचें संपादकपण चलवन तें प्रगतिच्या वाटेक हाडल्ली कीर्त ताका फावो जाता.

सांप्रदायिक चिंतपी कोंकणी मनशांनी ताची टीका केली. क्रिस्ती धर्म विरोध तो वरयता आनी युवजणांक चाळवायता म्हळ्ळो आरोपयी ताचेर मांडलो. ताचे समकालीन जावनासल्ले ताच्याच गांवचे दोग महान फुडारी - फ्लासिड डिमेल्लो आनी जोर्ज फेर्नांडीस - हांकांय ह्याच अडचणेथावन उतरोंक पडल्लें. हें आमी उडास दवरूंक फावो की हे तेगयी फुडारी मंगळूरच्या दुवळ्या क्रिस्ती कुटमांनी जलमाल्ले. तांचे भंवतींची दुवळीकाय तांचेर प्रभाव घालूंक लागली. संवेदनशाली जावन आसल्ल्या तांचें चिंताप सहज जावन दुवळ्या-धाकट्यांच्या शोषणाथंय व्हाळ्ळें. हें चिंताप धार्मिक शिकवणेक विरोध व्हेता म्हण तवळच्या धार्मिक व्हडिलांक भोगलें आनी तांच्या पुरत्या वळान तें दांवून धरचें साधन ताणी केलें. ह्या तेगांयकयी तांच्या जिणयेच्या एका न्हंय एका हंता 'तो कमुनिस्त' म्हळ्ळें नांव पडलें. तेदाळाच्या काळार कमुनिस्त म्हळ्यार 'देव ना' म्हण पातयेंवचो - असो एक अशीर् अर्थ लोकाच्या मतींत घाल्लो. हाचो परिणाम जावन ह्या तेगांयकयी सोसूंक पडलें. डिमेल्लो आनी फेर्नांडीस आपल्या युवप्रायेर मंगळूंगत

वस कामागारांखातीर झुजलें. तांकां जीक मेळ्ळिना तग्या तांणी पेटडल्लें कामगार चळवळिचें किटाळ उजो जावन मुंबयांत विमतागलें. चा. फ्रा. देकोस्ता ह्या दोगांपरी प्रत्यक्ष जावन कामगार चळवळींत वुडलोना तग्या आपल्या नेमाळ्यां मुख्यांतर तेंच झुज ताणे मुखार व्हेलें. तचळच्या प्रतिकूल परिस्थितींत तग्या ताणे आपलें धोरण सांडलेंना आनी भोग्ता परयांत तो आपल्या खऱ्या पातयेणेचेर थिर गवलो. समाजंतलीं थोडीं वायटां, पाळां गंवोन घट जाल्लीं, हुमटून काडचें प्रयतन ताणे केलें. दोत, अमाल पियोणे, कामागाराचें आनी दलित वर्गांचें शोषण, फितिसपण (अंध-विश्वास) अमल्या वायटां विरोध ताणें पेंकाट वांधलें. हेर कोंकणी पत्रांनी फकत काणियांक, काव्यांक आनी खद्रांक जागो दिताना सामाजिक परिवर्तनाचीं आनी राजकी जागवणेचीं वरपां वरंवचें महत्वाचें काम देकोस्ताच्या वांट्याक आयलें. ताच्या नेमाळ्यांचे 99% वाचपी मंगळूरी क्रिस्ती लोक आसल्ले आनी त्या तेंपार ते ताच्या क्रांतिकारी वर्गपांक तयार नातल्ले. 'विशाल कोंकण'

1961 वरसा 'पयणारी' थावन भायर येतच देकोस्ताक आपलेंच एक पत्र काडची उरवा वाडोन आयली. 'जाग-माग' आनी 'पयणारी' सातोळ्यांचे म्हालाक हेर आसल्ले. ताणे अपेक्षिल्लें संपादकीय स्वातंत्र जांव, पयशांचो पाटिवो जांव, ताका मेळ्ळोना. पत्रकारिकेंत नवीं कल्पनां, नवी क्रांती सपणेंवच्या देकोस्ताक आतां नवी एक संध उर्वी जाल्ली. ताचीं सपणां ज्यारी जायजाय तर ताचो संपूर्ण वेळ ह्या कामांत घालिजाय. पूण कोंकणी पत्रकारिकेंत तेदोळ परयांत कोणेंय पोट भरल्लें तो नेणा. तरयी ताणें दोळे धांपून म्हळ्ळेदारी त्याच वरसा 'वेस्ट' वस कंपेनितल्या आपल्या नौकरेक राजिनामो दीवन प्रोविडेंट फंडाचे कितले मेळ्ळे त्या पयशांनी मुंबय, लेमिंगटन रोड वठारांत एक ल्हान छापखानो उघडलो आनी 'विशाल कोंकण' म्हळ्ळें सातोळें सुरु केलें. हांतू साहित्याक ताणे चड महत्व दिलो. 'पयणारी' सोडटच ताचे थोडे लागशिले सांगाती ताचेथावन पैस जाले. दोती विरोध चळवळिची ऊव निवोन आयली. आपल्या आनी हेरांच्या नाटकांथंय ताणें चडीत ध्यान दिलें. जे.वी. मोरायसान 'स्नानिक' लिखणे नांवान 'विशाल कोंकणांत' वरयल्ले थोडे नाटक विमर्शो विस्तारीत आसोन विमर्शो केल्ल्या नाटकाच्या विविध अंगांचेर तांतू परिशीलन जातालें. प्रतिकूल टीका पडल्ल्या नाटककारांक हे विमर्शो कोडू लागले. पूण देकोस्तान आपल्या विमर्शकाक पुरतो पाटिवो दिलो.

खंचोय विषय घेवन वरयताना त्या विषयाचीं पाळां-मुळां उस्तून, पाटभुंय विवरावन वरंवची ताची रीत जावनासल्ली. अंतर्राष्ट्रीय मट्टार कितेंय विशेस घडीत घडलें जाल्यार हेरा कोंकणी पत्रांनी थोड्याच उतरांनी ताची खवार छापताले. पूण देकोस्ता तसो न्हंय. आमेगिकाचें प्रख्यात 'टायम' सातोळें तो सगळो वाचतालो. तांतू महत्वाच्यो खद्वो विश्लेषित कर्न वरंवची गीत ताका पसंद आसल्ली आनी त्याच पत्रांत ताका सगळी तपशील मेळटाली. तशें जाल्ल्यान

अधिकांश कोंकणी वाचप्यांक ममजासाकें विश्लेषण तो दितालो. तवळच ताची 'आदांव आनी एव' म्हळ्ळी मांकळ कथा 'विशाल कोंकणांत' प्रकट जाली.

'विशाल कोंकण' तो चड काळ चलंवक सकलोना. 'पयणारी' थावन मोडन व्हेताना ताचे मांगाता आसल्ले थोडे मित्र थोड्याच काळान ताचेथावन पैस जाले. पयशांचो अभाव जालो. 'हाताथावन तोंडापरयांत मात्र' तो जियेंवक शिकलो. अंके मधें मधें खळताले. चुंगडी प्रती विक-याक घेवन वाचतेल्यांनी कांय विरोध प्रतिक्रिया दाकयलिना तग्यी लांव अवदेची वरगणी भरल्ल्यांक ताचेर राग आयलो. 1961थावन 1969 परयांतलीं आट वरसां ताका मुंवयंत विशेश संघर्शाचीं जांवक पावलीं. दोन वेगवेगळ्या व्हाळ्यांनी तो शिरकालो - पत्रकारिका आनी नाटक. दोनवी विषय ताचे भोव मोगाचे. ह्या वरसांनी ताणे सवार नाटक वरयले. 'पयणान्यांचो मित्र', 'आंकवार मेस्त्री', 'भांगार मनीस' हे तांतले थोडे श्रेष्ठ नाटक जावनासात.

'विशाल कोंकण' देकोस्तान अपेक्षिल्लें यश दींवक सकानातल्ल्या वेळार ताणे आपलें कार्या-शेत मुंवयथावन परत मंगळूराक वर्गावण करूंक ठरायलें. पत्र वंद पडोन थोडीं वरसां जाल्लीं. मुंवयांतल्या म्हारगायेवरवीं थंयसर पत्र चलंवचें काम कठिणायेचें म्हण ताका भोगलें. सेंवान कवी आसल्ल्या ताका मुंवयची कृत्रिम शहरी जीण ओंववालीना. आपल्या मांयगांवांत आपली साहित्यिक प्रतिभा फुलंवक चड अवकास मेळटेले म्हळ्ळो ताचो भर्वसो आसल्लो. मंगळूरची नैसर्गिक सोभाय आनी कोंकणी लोकाची पारंपरीक जिणये रीत ताका आवडली. अशें 1969 वरसा, तो परत मंगळूर आयलो आनी थंयच ताणे वसती केली.

ह्या काळार स्वताचें पत्र ताचेलागीं नातल्लें तरची हेरा पत्रांक मुख्य जावन 'राकणो' आनी 'मित्र' सातोळ्यांक तो अपरूप वरयतालो. ताचे प्रमुख विषय जावनासल्ले कोंकणी साहित्य आनी संस्कृती. 'राकणो' पत्राच्या 1974 फेब्रेर म्हयन्यांत 'रेडियोचेर कोंकणी वितरावणी - आमी कितले तयार?' म्हळ्ळ्या विषयाचेर ताणे दोन भागांचें लेखन वरयलें. रेडियोंत येवच्या विविध कार्याक्रमां विषांत समीक्षा करुन तांचें गुणमडू कशें वयर हाडयेत म्हळ्ळीं सूचनां ताणे दिलीं. पत्रांनी कविता छापच्या रिती विषांत टीका करुन ताणे वरयलें, "आमचो खंचोय वरयणार समर्थिच्या आवरणाथावन भायर येना. गोंवापिटांत लोळल्ल्या आक्रुटावरी समर्थ तांच्या शिरा शिरांनी रिगल्या. आनी स्वताचें चिंताप मोडयलां ... जायते आमचे वरवपी हेरांचें कांय वाचिनांत. चडावत नाटकीस्त मेट्रिक या ताचे उणे शिकल्ले म्हणताना तांची साहित्यिक जाणवाय भोव अस्कत, ह्या वरवीं वरप कीळ वर्गाचें जालें." पत्रांनी कविता छापच्या विषांत वरवन तो म्हणालो, "कोंकणी पत्रांनी कविता छापची गीतच भोव कीळ. जागो आसल्यार 'अर्गा' छापल्ल्यावरी कवन छापोन येता. हें ऊण भरती करूंक ह्ये समाजीक सवार वरसांची वांवट लागतेली. तीथी ह्ये कुशीन दोळे उगते जाल्यार मात्र ती सुफळ जातेली "

'जिवीत' म्हयन्याळ्याचो पयलो अंक 1983 माय म्हयन्यांत मंगळगंत उज्जाडाक आयलो. ताच्या संपादकपणाचें हें पांचवें आनी निमाणे नेमाळें जांवक पावलें. पत्रकारिकेंत जीणभर संघर्श कर्न आसल्ल्या ताका हें पत्र जिवीत नांवाचें तरयी तें जिवें दवरूंक ताका विशेष कष्ट मारले. मधें मधें अंके खळले. वाचपी, वर्गणदार, हितैशी तशें जाहिगतदागांनी नाखुशी दाकयली. थोड्यांनी म्हळें आसा की चा.फ्रा. दोकेस्ता म्हळ्यार जिणयेंतली एक सलवण (पराजय). ताणे हातीं घेतल्लें कितेंय यशस्वी जांवक ना म्हळ्ळो एक आरोप ताचेर ताणी मांडलो. पुण ताची वायल स्तेल्ला देकोस्ता हो आरोप कठीण उतगंनी खंडन करता. ती म्हणटा, "थोड्यांच्या अशीर स्वार्थी नदरेंत तो एक सलवालो मनीस तसो दिसता जावयेत. ताणे साहित्याच्या विविध शेतांनी केल्लें साधन आनी जोडल्लें जेंत, मुखल्या पिळगेक ताणे दवरन गेल्ली आमच्या साहित्याची गिरेस्तकाय पैशांनी मेजची तसली न्हय. कवितेंत तशें नाटकांत, पत्रकारिकेंत तशें कथा-साहित्यांत, ताणे पुसूंक जायना तसली म्होर दांवल्या. हें एका सामान्य व्यक्तीन करचें तसलें काम न्हय "

'जिवीत' माय 18, 1985 अंक्यांत 'कोंकणी वरप्यांची खरस' म्हळ्ळ्या लेखनांत देकोस्तो म्हणटा, '... ह्या मनशांनी (वि. जे. पी. सालदाज, जोकीं संतान आल्वरिस, ए. टी. लोव आनी श्री गव्वू) कोंकणींत आपलीच म्होर दांवल्या. ए. टी. लोव म्हाका म्हणटा भोव कर्कच्या ताळ्यान, "तूं हो दंदो सोड, उजो लागोंदी. तूं हांतूं पडल्लो पुरो. तुजें पोट भरूंक कोंकियो पोसतायमू ? तूं तेंच कर, हें सोड." आतां हांव 53 वरसां प्रायेर कोंकणीची पिसाय सोडूं ? 13 वरसांचे प्रायेर हांवें पयलो नाटक वरयिल्लो. तो खंय पडला हांव नेणा. आतां 13 लांव नाटक हांवें वरवन तांतले दोन छापल्यात. म्हज्यो पत्रासां लागीं नाटकांच्यो प्रतियो कोंकणी मोगियांनी भायर घाल्यात. आतां हांव हो वावर सोडूं ? 800 प्रतियो छापून 450 विकानासतां पाटीं हाडचें 'पयणारी' म्हज्या हातांत दिल्लें. ताचें छाप्याचें ओर्डर साडे तीन हजारांक पावताना म्हाका 'देव ना' म्हण तांतलो भायर घालो. ह्या घायाची माव आनिकयी सुकोंक ना. एक कसच म्हज्या हातांत आयलें म्हण संतोसताना दुसऱ्या दिसा हांव वाटेर पडल्लों. "तुंवेंच नवें पत्र काडिजाय ताका तूंच योग्य मनीस" म्हण एक भिरेंच म्हज्या पाटीक लागल्लें. हांवें प्रेस उवें कर्न नंतर तीन पत्रां एदोळ काडलीं (विशाल कोंकण, उदेव, जिवीत) तांतलें एक कोंकणी मनशा, तुज्या हातांत आसा. त्या नादांत आनी त्या पिसायेंत हांवें 'वेस्टा' तलें (वस कंपनी) काम होगडायलें. मोसोर आनी दुस्मानकाय पाटीक वांधून घेतली. 17 पावटी ह्या दळिद्र पिसायेंतलो सुटलो. 17 पावटी 'तूंच ह्या कामाक लागलो' म्हण कोंकणी मोगी आपलें काम म्हजे कर्ना करयलागलें. कास्काराचें मुणें गोव्राच्या राशींत लोळल्लेवरी परतून परतून. परतून परतून. हो पिसायेंत लोळ्ळों. आतां सोडूं ? ना ! आतां पिसायेक हांवें मोडल्यारयी पिसाय म्हाका मोडिना! हे कोंकणी पिसायेवगीं, आर्थिक

जिणयेची वीदवावळी जाल्यारयी तेच पिसायेन ती सारकी करतलों म्हण खतखती आशा आतां आंगापांगांत पेटता. आतां कोंकणी मायेलागीं म्हजें मागणे, "माये, ही जीण सगळी तुजेंखातीर झरयिल्ल्याक तुवें कांय हात उकलून दिंवचें जाल्यार गाडी घोडो मात्र जाय. दान, भिक, पेज या लोणच्या कडी नाका. तुजे पूत आनी धुव आदीं इंग्लेज कातरतालीं. तीं सुधारतेलीं म्हळ्ळो भर्वसो म्हाका आसा. वेळा काळार तांकां वरी दुदवंतकाय आयल्या आनी फुडेंय येतेली. म्हाका त्राण दी, म्हाका मानसिक वळवळ्यांत दगदीनाका. कोंकणी वावरांत म्हाका आनी म्हज्या सांगात्यांक सोवागेची जोड दी. आमच्या मात्यार घटमूट पाकें उवार. चिमणे तेलाच्या दिव्यांथावन आमकां राक."

हींच भावनां चा.फ्रा. देकोस्ताच्या सांगात्यान एरिक ओझेरियोन उचारल्यांत. तो म्हणटा, "हेग खंच्याय वाटेन ताका मारूंक जायना म्हण कळल्या वेळार ताच्याच साहिती वर्गाच्यांनी ताचेर 'पैशे खांवचो' म्हळ्ळो आरोप मांडलो. तो सुर-सोरो पियेनातल्लो; अपरूप कांय एक वियर - अपरूप - घेतालो. विडी-सिग्रेट वोडीनातल्लो. जुगारेचें पिशें नातल्लेंच. पैशे हातांत मेळल्या तक्षण एक अंको भायर काडटालो. आपली वुन्याद घट करची जांव, फाल्यांचें चिंतचें जांव, तो शिकोंक ना. मागीर ताणे मोरच्या वेळार घर वांधूंक सुरु केलें. तो मेल्या उपरांत वायलेन संपयलें. दुवळो आपल्या पोटाखातीर कितेंय घेता जाल्यारयी संसार ताका 'पयशे भितर घालचो' म्हणटा. आमचे समाजेंत कोणयी स्वार्थ नासतां काम करूंक मुखार आयलो तर समाज ताका समजाना. ताच्या वावराक कितें तरयी मतलाव लायता. चाफ्रान तसले पयशेच पळेंवक नांत. इल्ले पयशे मेळ्यार तो न्यूसप्रिंट हाडटालो; अंको काडटालो; विक्रापाक घालतालो. विक्रापाक घाल्ल्या अंक्याचे पयशे हाडूंक व्हचानातल्लो. कित्याक म्हळ्यार, तो व्यापारी मनीस न्हंयच न्हंय. ओट्टरे, ताका पेपर भायर काडूंक आसल्लें. कांय रुजवात नासतां ताचेर आरोप मांडल्यात. हें पूरा आयकोन सोसून जियेल्लो मनीस तो. कोणायकयी तो वागवोंक ना. आपलें काम ताणे सोडूंक ना."

'जिवित' सातोळ्याच्या पयल्या अंक्यांत प्रख्यात कोंकणी विदवान स्वामी मुप्रियान 'जिविताक आशीर्वाद' लेखनांत म्हळां, "आतां श्री चा.फ्रा. डिकोस्ता 'जिवित' नांवाचें कोंकणी मासिक उज्वाडांवचें धैर घेवन उवो जाला... जिवित म्हळ्यार कोणे वांधून दिंवचें आनी कोणे वांधून दवरचें भुतयेचें खाण न्हंय तें. आमच्या एकीनपणाक, सात्विकतेक आनी सामर्थेक घाल्लें एक सवाल. हरयेकल्यान आपापल्या आपघण्या आनी पाठवणे प्रकार हें सवाल सोडवन जोडचें जैत जावनासा जिविताचो खरो फळ. ह्या दर्शन-सूत्रा प्रकार श्री डिकोस्ताचें नवेंच उदेल्लें 'जिवित' मासिक कोंकणी जनतेक जागवन, तांडून व्हरोंदी म्हण हांव अपेक्षितां आनी सोमया देवाचें आशीर्वाद जिवित पत्राचेर, ताच्या संपादका आनी शिवंदेचेर मागतां."

'जिवितां'तलीं वरपां

'जिविताच्या' वरपां विपांत आनी धांगणां विपांत संपादक देकोस्ता पयल्या

अंक्याच्या पयल्या पानां एकाच वीळींत मांगान मांडटा. तां म्हणटा, "आमचो एकच हुस्कां 'जिवित.' आमचो भर्वसो तुमी. आमचें उलांगें. भोव उणें - हे एके वोळी तेकीद. आमचो वावर चड - ह्या मुकलीं सर्व पानां. आमच्या जिवितांतलो एक तरयी विषय, पाळां-मुळां समेत आमी वोगयतांव. मे कामागागांचो महिनो. पांच तागिकेर कार्ल मार्क्सचो जाल्लो दीस. ताच्या प्राप्त चडींत मापान कामागागा विशीं चितल्लो या वावरिल्लो कोण ना. देकुन ताची आनी भागताच्या कामागागांची पुरती ओळक आमी दिल्या. ह्या शिवाय मनशा जिवितांतले हेर विषय आमी सोडिनांव. कोंकणी म्हळ्यार कन्नडगां नहीं. ती विशाल. देकुन तीन कथा - एक गोंयकारांची, एक आमची, एक संसागाची. थगवळ कविता, फोकणा, तभाशे - फुडें लेक नातल्ले विषय पर्गटलेले. एक लांव कथा जिवित उज्वाडांवक.

त्याच अंक्यांत 'आळवाल्ले गुमटां'गार' म्हळ्या लेखनांत तो वग्यता, "गुमटांची विद्या पुरातन काळाथावन कोंकणी लोकामधें रुजल्ली, वापायथावन पुताक, पुताथावन नात्वाक, नातवाथावन पणतुराक. पणतुराथावन शेणतुराक, केवल तोंडाचेर अप्रतिम नाजूक उतरां मात्र ताळ लयवद्ध आसल्ल्या अस्पल कवितेंत गुंतलेली. असली सोभायेची कणस-कविता संसाराच्या खंच्याय जानपद कलेक तकली पोंदा घालयता.

आतां आयिल्लो आनी गेल्लो हे विद्येक उवगाता, सोऱ्यागागांची काट पोंदा म्हण वोलायता आनी संशोधनकार मोडीं उस्तिल्ल्यावरी दोन गीट हांगाचे आनी दोन गीट थंयचे क्यासेटिंचेर गांटायतात.

केवल पन्नास वरसां आदीं गुमटां भोव उंचल्या स्थितयेर आसोन हरयेक काजाराचो रोसा माटव सोभयतालीं. म्हणटाना ताचे कवी नवीं नवीं पदां घडीत आसळ्ळे. क्रिस्तांवपण गोंयांक येवच्या आदीं ह्या व्हाजपा सांगाता नाचयी आसल्लो. आतांय गोंयच्या हिंदू संस्कृतींत तो जिवो आसा.

धर्म मनशा जिवितांचें एक केंद्र. त्या केंद्रांत ताची कविता या व्हाजांत्रां रिगानांत जाल्यार तीं समाजेंत ससागायेचीं जातात. लोव न्हेसल्ल्या गोऱ्या पाद्रिंनी गुमटांक कास्टेगारांचीं व्हाजपा साधनां म्हण गेटी भितर रिगांक दिलीनांत. देकुन तीं माळ्यार गेलीं. फेस्ता परवेक आनी काजारा सोभाणाक थोडो तेंप उरलीं. मागीर विलायती संस्कृती सगळे समाजीकच गिळताना तीं आपापींच उणीं जालीं.

('जिवित' माय 1983)

आपल्या कविते परस नाटकांनी तो चड लोकामोगाळ जालो म्हणयेत. कविता, साहित्यांत अभिरूच आसच्या रसिकांक मात्र रुचता. रेडियोर कविता सगळ्यांनी आयकोवयेत तरयी तसल्यो कार्यावळी अपरूप जाल्ल्यान तमलो मंदर्भ उणो. नेमाळ्यांनीय भोव अपरूप ताच्यो कविता छापताल्यो. ताचो कविता-जमो छापल्लो जाल्यार ताच्या हजागें अभिमानांक ताच्या काव्याचें रस-ग्रहण करुंक एक अवकाय लाभता. पूण नाटक तशें न्हय. तें एक मनोरंजनाचें साधन. दुवळो-धाकटोयी,

उण्या शिकपाचो आनी अशिकपीयी नाटकांवरवीं आनंद जाडूंक मकता. प्रेक्षका आनी कलाकारां मधें एकामेका प्रतिक्रिया जाता. नाटककाराक लोकाची नाड धरूंक मेळटा. 'वगे नाटक' म्हण प्रेक्षकाक भोगल्या ताचो वरगणार आनी दिग्दर्शक तांच्या मतींत एक पेडाग चडटा. लोकाची ही आपापींच उवजोंची प्रतिक्रिया समाजेंत नाटककाराक ऊंच स्थान लाभयता. अशें चा.फ्रा. देकोस्ता साहित्याभिमानींच्या मनांत एक वन्यांतलो वगे कवी म्हण वळकालो तरयी, माद्या लोकाच्या काळजांत तो एक उंचलो नाटककार म्हण गज करतालो.

1969 थावन 1974 पर्यांत कोंकणी चळवळींत आनी नाटकांनी ताचें ध्यान गेलें. मित्र पत्राग मधें मधें वरयतालो पूण स्वताचें पत्र काडची आशा गोव्रांतल्या केंडावरी काळजांत मुगमुगेनच उरली. 1974 वरसा धूड मन कर्न ताणे 'उदेव' सातोळें भायर काडलें. त्याच वरसा कर्नाटकांत कोंकणी भाषा मंडळ अस्थित्वांत आयली. मंडळाचो तो पयलो अध्यक्ष जालो. दोन वरसां उपरांत मंगळूरांत जांवक आसच्या इक्राव्या अखिल भारतीय कोंकणी परिशदेचो मुळावो वावर ताणे हातीं घेतल्लो. त्या वेळार तो चिंतूंक पडलो की परिशदेचो प्रचार फावोत्या परी जायजे तर एका पत्राची गरज आसा. आपणाकयी मंगळूरांत एक पत्र काडचें सपाण आसल्लें. तर एकाच फात्रान दोन सुकणीं कित्याक मारूंक नजो? ह्या इगद्यान ताणे 'उदेव' सुरु केलें. हेंयी सराग काडूंक तो सकलोना. पूण जेदना 1976 वरसाच्या फेब्रेर 20, 21 आनी 22 व्या दिसांनी कोंकणी परिशद मंगळूरांत जमली, तेदना ताणे कोंकणी पत्रकारिकेच्या चरित्रेंत एक नवाल केलें. एक नवो प्रयोग कर्न 'उदेव' सांजे-दिसाळें केलें आनी परिशदेच्यो सविस्तार खवरो, लेखनां आनी विश्लेषण घेवन खूब प्रचार केलो. दिसाळ्याचो संपादक ऑस्टीन डिसोजा प्रभू जालो आनी प्रकाशक खुद्द चा.फ्रा. देकोस्ता आसल्लो. आनी महत्वाचें म्हळ्यार, 'उदेव' सांजे दिसाळ्याक दोनच पानां आसल्लीं तरयी ताचो गात्र इंग्लीश दिसाळ्यांचो आसल्लो.

'उदेव' अस्तमलें

थोडीं वरसां 'उदेव' चलयतच देकोस्ताक तें जीवंत दवरचें काम भागधीक जालें. तें वंद पडलें. सवार वरसां उपरांत (वहुशा 1987) वरसा सिल्वेस्टर डिसोजान तें परत जिवाळ केलें आनी परत देकोस्ता ताचो संपादक जालो - तेंथी थोड्याच तेंपाक. सिल्वेस्टर डिसोजान देकोस्ताच्या मरणा उपरांत तीन वरसां म्हणजे, 1995 वर्ग पर्यांत 'उदेव' चलयलें.

'उदेव' चलयन आसताना ताणे भोगल्ले कष्ट-नष्ट सवकास विसरोन येताले. अयस्कांत कशें लोंकडाक वोडता तशें परत एक पावटी पत्रकारिका ताका वोडटाली. ताणे केदाळाय म्हणचें आसल्लें, "कास्कागचें सुणें परतून परतून गोव्रांत लोळचेवरी म्हाका पत्रिकोद्यमांत लोळची वोडणी येता" पत्रां यशस्वी थगन चलंवच्या दिवेंत तो परत परत मलवातल्या वेळार आपलें चोंवतें पत्र काडूंक तो नग्गालां. मित्रांच्या आनी हितचिंतकांच्या वत्तायंक लागोन ताणें

आपलें मुखलें पत्र 'जिवीत' काडचें योजन पार्टी घालें. वुन्याद घट करच्या इराद्यान पयशे जमंवच्येखातीर ताणें इष्टांक एक जेगल पत्र वर्गयलें.

" 'जागमाग', 'पयणारी', 'विशाल कोंकण', 'उदेव' अशें सवार पत्रां म्हज्या हातांनी, थोडीं उवजीन, थोडीं पोसवोन, शेवटीं तांतलीं चडावत आतां उगडासांतलें सारें जाल्यांत. पुण तशें म्हज्याच हातांनी जालां. अयिन्न वगतार जावयेत तूं लागीं नासताना या म्हजो अस्कत ताळो तुज्या तिचुन पावानासताना तीं आज जीवंत नांत. देखून आतां खंडित मतींत ठगयलां, तूं नासतां 'जिवीत' न्हंय.

'जिवीत' एक मासिक म्हण येवजिलां. संसाराच्या खंच्याय भागांत कोंकणी उलयतलो आसां, ताचें सदांचें जिवित आरांवचें, फुलंवचें, फांकंवचें, सर्जोवचें आनी शेवटीं कोंकणी उलोवप्याक संतोसांवचें हेंच 'जिविताचें' साधन.

आज उटल्लो आनी वसल्लो उटल्ल्याक आनी वसल्ल्याक गांवाथावन गल्फाक पळेता. पयलेंच्या दिशींत हांवयी तसोच करतां म्हण तुका दिसात. पुण हें पत्र आकेर जांवच्या आदीं दुसरेंच कांय भोगात. हांव उटल्लो आनी वसल्लो न्हंय. गेल्या तीस वरसां थावन कोंकणी कविता संसारांत सुरु केल्लें. पत्रगारिकेंत धरून, मांचिच्योच्या दिव्यां परयांत हांवें म्हजोच एक उस्वास सोडला, म्हजीच एक म्होर बांयल्या, पडल्ल्याकडे विलकुल रडोंक ना. देखून आदीं थोडीं पत्रां म्हज्या हातांनी पडल्यांत म्हळ्ळें एकच कुस्कुट नीय दीवन जिवितांतलो पैस सरशिगी ?

तुजेविणे जिवीत न्हंय. तुजें जापीक राकतां. "

'जिवीत' मातोळें तो आपल्या मरणा परयांत चलोवक सकलो. ताच्या साहित्यीक जिणयेच्या शिखराक पावल्लो काळ तो. एका वाटेन ताच्या नाटकांचें महत्त्व खऱ्या नाटकप्रेमींक सुस्ताताना, एका परस एक उंचलो नाटक ताच्या लिखाणथावन उदेताना. आनयेका वाटेन काव्य-शेतांत ताची लोकप्रियता चड आनी चड व्हाडली. अशें 'जिवीत' लगभग धा वरसां ताणे चलवन आसताना कोंकणी साहित्यांत ताचें नांव थिर जाल्लें. ताच्या उतरांक खार आसल्लो, भार आसल्लो. पत्र चलंवच्या कामांत ताची पतीण स्तेल्ला ताका मजत करताली. पत्रांतले थोडे विभाग ती चलयताली. तितल्या मट्टाक देकोस्ताचें वोजें हाळू जालें म्हणयेत.

ताची प्रतिभा वळकोन कर्नाटका, गोंय आनी महाराष्ट्रांत ताचो मान-सनमान जालां. साहित्यांतलो अती श्रेष्ठ साहित्यीक पुरस्कार - साहित्य अकादमी पुरस्कार ताका लाभलो.

'जिवीत' पत्र सुरु जांवच्या तीन म्हयन्यां पयलें आपलो कवी-मित्र जे.वी. भोगायसाक वर्गयल्ल्या पत्रांत तो आपल्या जिवितांतलें संघर्श पितरायता. ह्या संघर्शाच्या मुळी-गुंडियेंत सांपडान आपुण नित्राण जालां म्हणटा तो. तरयी

आशावादाची किंणां निगशेच्या कुपांथावन झळकोंचीं ह्या पत्रांत आमकां दिसतात:

दुसरो सांकोव, जेप्पू,

मंगळूर 575001

7. 2. 1983

मोगाळ मोगयस,

तुजें चार तारिकेचें अपरूप पत्र पावलें. संतोस जालो.

पूण एक भिरांत हे चार सव्द सुरू करतानांच सुरू जाल्या. गोंयांत जांचक आसच्या वरप्यांच्या जम्याचो गुरकार म्हण म्हाका विंचल्ल्यान, जीं दोन मोगाचीं उतरां, कितलेशा वरसांनी तुजेथावन आयलीं तीं गुरकारगिरी हांचें तेच घडिये नाकारल्या, फकत तो पयलेंचो प्रसार पत्रांनी पसारला आनी सवकास ताच्यो तिदवोण्यो आतां विसतारताना तुका म्हजेवयलो मैपास नांच जालो जाल्यार हांव फाडच्या म्हण चिंतून भोव कंगाल जालां.

कितेंगी तुका जांतूं झळक दिसता, या सवार वरसांच्या वनवासाचो सुभागी प्रतिफळ दिसता, तांतूं म्हाका स्वताच्यो चेष्टायो आनी त्या वनवासांत विकासलेले म्हज्या मतिचो मानभंग दिसता. हांव दिव्यां मुखार उबो रांवचो एकच वेळ आतां मांचियेर खंच्याय खेळांत पात्र खेळताना, म्हाकाच विसरोन, म्हज्या पात्रांत लिपोन वेताना. पूण अध्यक्षाच्या पीठार हांव योग्य कसोयी न्हंय, वगार हेरां मुखार एक अण्वें फुगासांव, आतां हे 51 वरसांचे पिरायेर म्हाका म्हज्या चिंतपाक अती विरोध दिसता - देकून हांचें तें नाकारलां. म्हाका उकलून वयर दवरच्या खंच्याय कार्यांत हांव भाग घेना.

हाचेर वेजाराय, शिण करिनाका. तुज्या मोगाचें दूख आनिकयी म्हाका दी, दाक्षेनाका - हांव अध्यक्ष जाल्यारयी ना जाल्यारयी.

आमचे मधें पत्र व्यवहार नातल्लें अजाप न्हंय. हांव कड्या भितरलो कासव, कुट्टिल्यार आनकयी भितर येतां, शिवाय भायर येना. त्या देकून कसलेंय कारण तसल्या पत्र व्यवहाराक प्रचोदित करूंक नातल्लें जाल्ल्यान, तशें जालें. म्हाका खायना, तुकायी खायनाये.

कोंकणींत म्हाका पोट भरूंक साध्य जालेंना. जें प्रेस हांचें वांधल्लें तेंयी कोंकणी लागीं काजार जाल्लें जाल्ल्यान आतांयी म्हजेवरी भागोनशें आसा. त्या देकून हांगाथावन 11 किलोमीटरां पैस (गुरपुर वाटेन) वामंजूर म्हळ्ळेकडें ल्हानसो जागो विकत घेवन थंय गेल्या अडेज वरसांथावन हांव कुंकडां पोसतां व तीं म्हाका पोसतात कोण्णा. आमकां गर्व थोडेपावटी सत गजाल उळटी सांगोंक लायता.

700 कुंकडां आतां म्हाका पोसताना, घरांत एकच वायल तीयी टीचर आनी दोगां ल्हान भुरगीं मात्र आसताना तांकां सोडूंक साध्यच जायना जाता. म्हजेलागीं आसचीं 700 कुंकडांयी कोंवियो. हांव मात्र कोंवो. तीं म्हाका सोडीनांत आनी हांव तांकां सोडिना! हाकाचगी तुजेतसले कवी मोग म्हणटात ?

आपलें मुखलें पत्र 'जिवीत' काडचें योजन पार्टी घालें. वुन्याद घट करच्या इराद्यान पयशे जमंवच्येखातीर ताणे इशंक एक जेगल पत्र वरयलें.

" 'जागमाग', 'पयणारी', 'विशाल कोंकण', 'उदेव' अशें सवार पत्रां म्हज्या हातांनी, थोडीं उवजोन, थोडीं पोसवोन, शेवटीं तांतलीं चडावत आतां उगडासांतलें सारें जाल्यांत. पुण तशें म्हज्याच हातांनी जालां. अयिन्न वगतार जावयेत तूं लागीं नासताना या म्हजो अस्कत ताळो तुज्या तित्चुन पावानासताना तीं आज जीवंत नांत. देकून आतां खंडित मतींत ठरयलां, तूं नामतां 'जिवीत' न्हंय.

'जिवीत' एक मासिक म्हण येवजिलां. संसाराच्या खंच्याय भागांत कोंकणी उलयतलो आसो, ताचें मदांचें जिवित आरांवचें, फुलंवचें, फांकवचें, मजोवचें आनी शेवटीं कोंकणी उलोवप्याक संतोसांवचें हेंच 'जिविताचें' साधन.

आज उटल्लो आनी वसल्लो उटल्ल्याक आनी वसल्ल्याक गांवाथावन गल्फाक पळेता. पयलेंच्या दिशींत हांवची तसोच करतां म्हण तुका दिसात. पुण हें पत्र आकेर जांवच्या आदीं दुसरेंच कांय भोगात. हांव उटल्लो आनी वसल्लो न्हंय. गेल्या तीस वरसां थावन कोंकणी कविता संसारांत सुरु केल्लें, पत्रगारिकेंत धरून, मांचियेच्या दिव्यां परयांत हांवें म्हजोच एक उस्वास सोडला, म्हजीच एक म्होर दांवल्या. पडल्ल्याकडें विलकुल रडोंक ना. देकून आदीं थोडीं पत्रां म्हज्या हातांनी पडल्यांत म्हळ्ळें एकच कुस्कुट नीव दीवन जिवितांतलो पैस सरशिगी ? तुजेविणे जिवीत न्हंय. तुजे जापीक राकतां. "

'जिवीत' सातोळें तो आपल्या मरणा परयांत चलोंवक सकलो. ताच्या साहितीक जिणयेच्या शिखराक पावल्लो काळ तो. एका वाटेन ताच्या नाटकांचें महत्व खऱ्या नाटकप्रेमींक सुस्ताताना, एका परस एक उंचलो नाटक ताच्या लिखणेथावन उदेताना, आनयेका वाटेन काव्य-शेतांत ताची लोकप्रियता चड आनी चड व्हाडली. अशें 'जिवीत' लगभग धा वरसां ताणे चलवन आसताना कोंकणी साहित्यांत ताचें नांव थिर जाल्लें. ताच्या उतरांक खार आसल्लो, भार आसल्लो. पत्र चलंवच्या कामांत ताची पतीण स्तेल्ला ताका मजत करताली. पत्रांतले थोडे विभाग ती चलयताली. तितल्या मट्टाक देकोस्ताचें वोजें हाळू जालें म्हणयेत.

ताची प्रतिभा वळकोन कर्नाटका, गोंय आनी महाराष्ट्रांत ताचो मान-सनमान जालो. साहित्यांतलो अती श्रेष्ठ साहितीक पुरस्कार - साहित्य अकादमी पुरस्कार ताका लाभलो.

'जिवीत' पत्र सुरु जांवच्या तीन म्हयन्यां पयलें आपलो कवी-मित्र जे.वी. मोगयसाक वरयिल्ल्या पत्रांत तो आपल्या जिवितांतलें मंघर्श पितरायता. ह्या मंघर्शाच्या मुळी-गुंडियेंत सांपडान आपुण नित्राण जालां म्हणटा तो. तरयी

आशावादाची किंणां निगशेच्या कुपांथावन झळकोंचीं ह्या पत्रांत आमकां दिसतात:

दुमरो सांकोव, जेप्पू,
मंगळूर 575001
7. 2. 1983

मोगाळ मोगयस,

तुजें चार तारिकेचें अपरूप पत्र पावलें. संतोस जालो.

पूण एक भिरांत हे चार सव्व सुरू करतानांच सुरू जाल्या. गोंयांत जांवक आसच्या वरप्यांच्या जम्याचो गुरकार म्हण म्हाका विंचल्ल्यान, जीं दोन मोगाचीं उतरां, कितलेशा वरसांनी तुजेथावन आयलीं ती गुरकारगिरी हांवें तेच घडिये नाकारल्या, फकत तो पयलेंचो प्रसार पत्रांनी पसारला आनी सवकास ताच्यो तिदवोण्यो आतां विसतारताना तुका म्हजेवयलो मैपास नांच जालो जाल्यार हांव फाडच्या म्हण चिंतून भोव कंगाल जालां.

कितेंगी तुका जातूं झळक दिसता, या सवार वरसांच्या वनवासाचो सुभागी प्रतिफळ दिसता, तांतूं म्हाका स्वताच्यो चेष्टायो आनी त्या वनवासांत विकासलेले म्हज्या मतिचो मानभंग दिसता. हांव दिव्यां मुखार उवो रांवचो एकच वेळ आतां मांचियेर खंच्याय खेळांत पात्र खेळताना, म्हाकाच विसरोन, म्हज्या पात्रांत लिपोन वेताना. पूण अध्यक्षाच्या पीटार हांव योग्य कसोयी न्हय, वगार हेरां मुखार एक अण्वे फुगासांव, आतां हे 51 वरसांचे पिरायेर म्हाका म्हज्या चिंतपाक अती विरोध दिसता - दैकून हांवें तें नाकारलां. म्हाका उकलून वयर दवरच्या खंच्याय कारयांत हांव भाग घेना.

हाचेर वेजाराय, शिण करिनाका. तुज्या मोगाचें दूख आनिकयी म्हाका दी, दाक्षेनाका - हांव अध्यक्ष जाल्यारयी ना जाल्यारयी.

आमचे मधें पत्र व्यवहार नातल्लें अजाप न्हय. हांव कट्ट्या भितरलो कासव, कुडिल्यार आनकयी भितर येतां, शिवाय भायर येना. त्या दैकून कसलेंय कारण तसल्या पत्र व्यवहाराक प्रचोदित करूंक नातल्लें जाल्ल्यान, तशें जालें. म्हाका खायना, तुकायी खायनाये.

कोंकणींत म्हाका पोट भरूंक साध्य जालेंना. जें प्रेस हांवें वांधल्लें तेंयी कोंकणी लागीं काजार जाल्लें जाल्ल्यान आतांयी म्हजेवरी भागोनशें आसा. त्या दैकून हांगाथावन 11 किलोमीटरां पैस (गुरपुर वाटेन) वामजूर म्हळ्ळेकडें ल्हानसो जागो विकत घेवन थंय गेल्या अडेज वरसांथावन हांव कुंकडां पोसतां व तीं म्हाका पोसतात कोण्णा. आमकां गर्व थोडेपावटी सत गजाल उळटी सांगांक लायता.

700 कुंकडां आतां म्हाका पोसताना, घरांत एकच वायल तीयी टीचर आनी दोगां ल्हान भुरगीं मात्र आसताना तांकां सोडूंक साध्यच जायना जाता. म्हजेलागीं आसचीं 700 कुंकडांयी कोंवियो. हांव मात्र कोंवो. तीं म्हाका सोडीनांत आनी हांव तांकां सोडिना! हाकाचगी तुजेतसले कवी मोग म्हणटात ?

में पयलेर म्हजे नवे मासिक जिवीत काडतां. तुजी मजत जाय. गोंयां मेळ्ळ्यार उलयां नातल्यार पत्रांक वरगाल ना. वरगतां.

मोग आसों,

मटांच तुजो
चाफ्रा

पत्रांतलें सगळें वरप ताचें

एरिक ओझेगियो म्हणटा. "पत्रांवरवीं ताणे सलवणी भोगली. उपरांत सलवणेक तो जाड्या-कातिचो जालो. 'सलवाल्यार कितें जालें?' तो म्हणोंकलागलो. हफ्ताळें या म्हयन्याळें म्हण मुरु करतालो आनी तीन म्हयन्यांत एक अंको काडटालो. ताच्या रगतांतच कोंकणी चळवळ रिगल्ली. वळकिंच्याकडे, हितचितकांकडे पयशे मागतालो आनी ताणी पयशे दिल्ल्या वेळार एक अंको भायर काडटालो. पत्रांतलें सगळें वरप ताणेंच वरंवचें, ताणेंच छापचें आनी ताणेंच विक्रापाक घालचें - पूरा काम एकल्याचें. पूण एक मात्र - तीन म्हयन्यांत एक अंको काडल्यारयी तो जोके कर्न दवरचे तसलो. तो आसल्ल्यो गजाली आसल्ल्येवरी वरगतालो. आपणाक वरें दिसल्लें ताणे वरयलें. सामाजिक न्याय खंय मेळाना म्हण ताका भोगतालें तो थंय व्हांवचें तयार आसल्लो. व्हचोन खरी गजाल सोधून काडूंक प्रयतन करतालो आनी धा जणांक समजांच्येवरी वरगतालो. समाजीत कोणाक सकत ना ताका सकत दीवंक पळेतालो आपल्या पत्रकारिकेंत."

कोंकणी संस्कृतीथंय ताची वोड ताच्या रगतांत रोवोन गेल्ली. मंगळूरी जिणचे रीत, तांचीं मुखावरां, तांचें सव्धां-भंडार तो जाणा जाल्लो. 'आमी कितें होगडायलां' म्हळ्यार लेखनांत मंगळूरच्या घगण्यांनी वापरच्या थोड्या सव्धांचो उल्लेख ताणे केला विजा नंदना, गोपीण, भांगोळ, मोतीं, चोकुसर, गळसर, पांयजण, टांकय, लल्लाट, निदळा, कुरू, तळी, वोरले, मांड, समदीर, मेकळें, पोव, चेरेल, मांत, चिरमुर, चिनेल, मोट्टेल, जुस्त, पितोळ, गोवाय, एसरद, गोस्त, शेरूल, दुमके, फुगदोर, एडो, कोस, वांचो, चोळी, वोसवोशी, इत्यादी. हे सव्द आतां रूडीर नांत म्हण तो कळवळटा. तशेंच आमच्या पग्न्या संस्कृतिचो एक भाग जावनासल्लीं गुमटां पदायं आळवोन गेल्यांत म्हण ताका दूक भोगता.

सगळें आरावन सांगचें जाल्यार, चा.फ्रा. देकोस्ताच्या पत्रकारिकेंत विशिष्ट भाशे-शैली आसल्ली, नवेसांव आसल्लें, क्रांती आसल्ली. पूण ताच्या पत्रकारिकेन कोंकणी मनाचेर एक शास्वत म्होर घाली अशें म्हणोंक जायना. हाचें एक कारण आसा 35 वरसांच्या अवदेंत ताणे पांच पत्रां चलयलीं. तांतूं 'पयणारी' एक सोडन दुसर्ग खंचींय पत्रां एकथी अंको सोडिनासतां मगग चलोवंक तो सकलोना. ताच्या पत्रांनी छापल्लें ताचें कथा-साहित्य ताच्या कविता आनी नाटक साहित्याच्या प्रतिभे मुखार मंद दिमता. पूण पत्रकारिकेंत तांचें उटोन दिमचें एक महान समाज परिवर्तनाचें माधन म्हळ्यार 'पयणारी' पत्रांत आसताना ताणे चलयिल्ली दोती विगोध चळवळ. हेर कितेंय न्हंय तरयी. आमचे कोंकणी समाजथंय ह्या वायटा

द्विरंध तरणं एक स्पष्ट जागृती उटयली आनी ह्या खानीर तरयी मवार दुवळीं कुटमां ताचां उडाम मदां दवरतेलीं.

अध्याय 7

पदांची 'मोतियां'

1986 नवेंबर 30वेर मंगळूरच्या संगीत-शेतांत 'मांड सोभाण' म्हळो एक नवो प्रयोग सुरू जालो. खऱ्या कोंकणी लोक-संगीताचीं पाळां-मुळां सोधून काडून, तें वृद्धी करचें, पाश्चात्य संगीताक पुरतें पैस करिनासतां, कोंकणी लोक-संगीताची खरी सोवाय आनी गिरेस्तकाय आयकोप्यांमुखार दवरचें, तांचेय कोंकणी संगीताचो मोग उवजाशें करचें - हे जावनासल्ले मुळावे उद्देश ह्या नव्या प्रयोगाचे. 'मांड सोभाणा'च्या कल्पनेपाटलें प्रेरण जावनासल्लें चा.फ्रा. देकोस्ता आनी एरिक ओझेरियोचें. चा.फ्रा.न जीवंत आसतां परयांत 'मांड-सोभाणा'च्या संगीत कार्यांखातीर देडशांवयर पदां व गीतां वरयलीं मात्र न्हंय, 'मांड सोभाणा'च्या संगीत कार्यांनी सूत्रधार जावन आपल्या विशिष्ट शैलेन त्या कार्यांची सोवाय आनी आकर्षण व्हाडयलें. हांतलीं सवार गीतां एरिक ओझेरियोच्या संगीताखाल ध्वनी-कोवळेंनी मुद्रित जालीं.

1991 आक्तोवर 20वेर मंगळूरांत 350 गायक आसल्ले 'मांडो फेस्त' मंगळूरांत चल्लें. ह्या फेस्तांत देकोस्तान सक्रियात्मक भाग घेतलो. ह्या संदर्भार उज्वाडायल्ल्या स्मारक पुस्तकांत हरवन तो म्हणटा, "पुडतुगेजांनी नवें दिवें कोंकणीक दिलें. येरोपाचें संगीत ओपसून दिलें. 'वोल्ज' आनी 'पोल्का' वोटांक लुंवां वसल्ल्यावरी कोंकणी उतरांक वसलीं. पुडतुगाल, स्पेय्नाचीं मोगाचीं पदां आसातशीं कोंकणेंत उतरां आनी व्हाजपा समेत तर्जुमो जालीं. पोर्न्या पदांक येरोपी व्हाजपां गुटलायलीं. म्हळ्यार संगीताच्या भाषेन येरोपाचीं 'वोल्ज', 'पोल्का' आनी कोंकणीतलीं दुल्पोदां सांगाता मेळोन पदांचे घोस जाले. कोणे कित्याक वोलायलें कळाना. 'मांडो' म्हळ्यार सोभायेन मांडल्ल्या संगीत आनी पदांचें कार्यें जावयेत."

'मोतियां' पदां-जमो

चाफ्राच्या कवितांचे दोन संग्रह उज्वाडाक आयल्यात. पयलो संग्रह तो जीवंत आसताना उज्वाडाक आयिल्लो 'सोशाचे कान'. हो 1988 वरसा गोंयांत प्रकाशित जाल्लो. चाफ्राच्या मरणा उपरांत एक वरसान, म्हणजे 1993 वरसा ताच्या पदांचो संग्रह 'मोतियां' मंगळूरांत प्रकाशित जालो. नीज जावन सांगचें जाल्यार, चाफ्राच्या कवितां आनी पदां मधें विशेश कांय फरक ना. ताचीं कवितां लय, ताळ आनी संगीतान भगेंन आसल्ल्यान संगीत वसवन गांवक मुलभ आसात.. ह्या नदरेन पळेल्यार तीं पदां म्हणयेत. पदां म्हण जीं 'मोतियां'

पुस्तकांत जमां केल्यांत तांतूंतल्या हर्येका पदाक कवितेचो गूण आसा. तीं वाचताना व आयकाताना आमचे मुखार एक प्रतिमा उवी जाता. त्या पदांनी उंचलीं भावनां, कल्पनां, प्रास, मारिां आसात. चार-पांच पदां सोडल्यार, मोतियां पुस्तकांतलीं सर्व पदां एरिक ओझेगियोन संगीत वसवन गायल्यांत. मोतियां पुस्तकांतलीं थोडीं पदां विंचून एक नमुनो म्हण हांगा दिल्यांत. तांतूं काव्या-गूण आसा व ना तें वाचपीच सांगोंक सकतीत.

उतरां क्रोधान जळंवयेतात

उतरां मयपासान लोळंवयेतात

उतरां शिणान कांपुयेतात

उतरां भियान धांपुयेतात

उतरां कोडसाणेन चिडुयेतात

उतरां अलक्षेन उडंवयेतात

उतरां रागान जडंवयेतात

उतरां मोगान मात गांवुयेतात

(उतरां)

पेंकटांत म्हज्या मूंज

चिंतूंक येना ऊंच

कुडको एक दीनांय जाल्यार

दोनय दवर तूंच

(मागणे)

आंज भडवो खांदीर वसोन भंवर तिचें किसयता

उदेंतिचें रगत पुसून कपलार तिळो वसयता

आंजू आतां फातरा तसलें अंतस्करण भुलयता

कीर शिमटी हालयता

मती मना चाळटासताना

मस्तें सवाल कालयता

किरागा किरागा शिमटी कित्याक हालयता?

हर्दावयल्या वोंगुल्यांचेर केसां राशी खेळटाना

चंद्रेमाचें चांदणें कुडीर आगटें जावन जळटाना

असल्या वेळीं सत्रेशी सैत नागडें पेंकाड धलयता

कीर शिमटी हालयता...

(किरागा किरागा)

सावद मागप्याक सावद मागूंक कोंकणी उतर मेळाना

उपकार वावडूंक नवऱ्या वावाक तेंक्यू शिवाय कळाना

कोंकणी मतींत अशी कशी कोंकणी वात जळाना

पुडवें पावलां पेजागक गुलाम जाल्यात इजाराक

(कोंकणी काजर)

आडकुलोगो बुडकुलो तेला तुपाचो
 वायेगेर वावू जाला फिरंगी रुपाचो
 आंगणादाग मुंगार करा इंदासोपाचो
 वायेगेर वावू जाला फिरंगी रुपाचो
 वटाट्याचो वियाळो भातयेंत जर वोंपलो
 वटाटोच जातलो दुसरो वाद संपलो
 पियाव गेयल्यार लोसणी कांदो किरलोन कसो येवचो
 भावोजीगो आमचो, वायेक फिरंगी कसो जांवचो?
 इगर्जेच्या दारारगो वाय आमचें जाल्लें
 दिसाक तीन तेसां लेखान ल्हानव्हड केल्लें
 वारें ना वादळ ना गाग्रो कसो उवचो
 भावोजीगो आमचो, वायेक फिरंगी कसो जांवचो?

(आडकुलोगो बुडकुलो)

हांव पोवलेंत जागो जातां
 पेटेंत वोगो जातां
 तांचे मदें आतां
 उस्तून उस्तून दितां
 जियिताचीं सतां

(हांव पोवलेंत जागो जातां)

आज मुगेली आसडी बोली कोंकणी म्हजें नांव
 काळजाक मारिल्या वुग्यांनी भाली तांचें वरें जांव
 आलतारीर म्हजी वली भेटयली
 इस्कोलांत म्हजी शिर तुटयली
 दोगांधनी मेळोन वोडल्योगा साली
 मेलीं मुंगा हांव!
 व्हडां व्हडांनी वोटलीक पावयली
 दुवळ्या ल्हानांनी दिपती वावयली
 उतरांची म्हज्या कसाय केली
 कशीं सोसूं हांव!
 पिरायवंतांनी कानाक खोवयली
 तरन्या तरन्यांनी कुजनाक पावयली
 काजरा होलांनी घालतात गुळी
 गुळी जाली हांव!

(कोंकणी मायेचें रुधान)

मुडमुडे रेंवेचेर आपटाताली ल्हारां
 चिंतून वयतां मोगा हांव लांव दीग वोंगं
 ल्हारांक रेंव जाय, रेंवेक ल्हार जाय
 चिंतून लाचार जालां कोणाक कोण जाय
 हांव जर जाय तुका
 हांव जाय हाका ताका
 हांव जर नाका तुका
 सगळ्या संसाराक नाका, हांव नाका
 (सुडसुडे रेंवेचेर)

कोंवल्या वावानो सादरे घाला
 आमगेर एक वावू जाला
 आमगेर एक वावू जाला
 वावू जाला
 घरांत तेगी चलियो आमी
 माम्मी सदांच शिणताली
 मागचीं घरांत आयलीं जाल्यार
 "व्हरात हांकां" म्हणताली
 आमगेर एक वावू जाला
 वावू जाला

(आमगेर एक वावू जाला)

तकलेक एक वोट आसा आमच्या देसांत
 मोल ताचें रिगयतात रगता मासांत
 वोट जसो पेटेंत गालो
 दिवोड तसो विळांत गेलो
 कोणे तरी गिळून सोडलो एका घासांत
 वोट म्हजो ल्हान तरी घेतेल्याक म्हान
 पोट म्हजें माट्याक वेता, ताचें जाता भाण
 (टिक टिक पान)

फुल जालें देव हासताना
 फळ जालें देव गायताना
 आनी फळाची ती दाळ जाली
 देव नाचतां नाचताना
 मुगादाळ मानाची, मोग वागयता
 तोगिदाळ ल्हानांची, भुक थांवयता
 मामळी गांव घाणयता, माम नांव म्हेळयता
 दाळ मात सगळ्या गांवां एकवट घडयता

पंजावाची तेलती दाळ, काळीज धलयता
उत्तराची तालती दाळ, तोंड फुलयता
मराठ्यांची मसूर दाळ दूक भिजयता
अपरूपशें, पोटांत मात घांटी व्हाजयता
केरळाची उडदा दाळ, गाल फुगयता
तमिळांची पातळ दाळ, तान भागयता
गिरेस्तांचें जिरयता दुर्वळ्यांक उरयता
काशमीराथावन तेनका परयांत, एकवट धडयता
(दाळ)

अध्याय 8

लेखक सम्मेलनाचो अध्यक्ष

1987 वर्साच्या माय 16 आनी 17व्या दिसांनी गोंयच्या सांखलींत णववें साहित्य सम्मेलन भरलें. ताचो अध्यक्ष म्हण चा.फ्रा. देकोस्ताक विंचून काडलो. आपणाक वेदीर दवर्न मान-सन्मान करच्या कसल्याय कारयाथावन तो पाटीं सरतालो. पुण 1987 वर्सा गोंयकार कोंकणी फुडाऱ्यांनी, प्रमुख जावन रवींद्र केळेकारान ताचेर चड दवाव घालो आनी णवव्या साहित्य सम्मेलनाच्या अध्यक्षपणाक तो तयार जालो.

खंच्याय सम्मेलनांत, जांव तें साहित्यीक व हेर खंचेंय, तांतूं अध्यक्षीय भाषणाक विशेश महत्व आसता. सम्मेलनाक एक दिशा दीवन मार्गदर्शन करची जवावदारी अध्यक्षीची आसता. साहित्य सम्मेलनांत तर ही अध्यक्षीची जवावदारी चड आसता. ह्या दिष्टीन पळेंवचें तर चाफ्राच्या भाषणांत कोंकणी साहित्याच्या प्रस्तुत परिस्थिती विधांत जांव, व तिच्या भविष्याविधांत जांव, उल्लेख करचें तसलें कांय नातल्लें म्हणयेत. पूण चार करावळी प्रदेशांच्या कोंकणी लोकाक एक करचो हुस्को ताच्या उतरांनी दिसोन येता. निदर्शनां दीवक ताणे वापरल्ल्यो काव्याळ पंक्ती एका महान साहिती आनी फुडारी आमच्या दोळ्यां मुखार उबो करतात. कोंकणी लोक आपणाकच ल्हान ल्हान वांटे करून वांयंतल्या वेव्या वरी अशीर चितपांत रेवडोन आसात तांतलो ताणे भायर येजाय म्हणटा तो. पुण ह्या भाषणाचो तक्षण जांवचो प्रभाव मन्हळ्यार हें एक भाषण तरयी एक उंचलें साहित्यिक रचन म्हणयेत. 'रिवाजी प्रकार आवाज जाता' हें चाफ्राचें अध्यक्षीय भाषण ताच्या अपूर्व, अलंकारीक भाशेशैलीचें एक खरें दृष्टांत जाल्ल्यान ताचे प्रमुख अंश हांगा दिल्यात:

"अखिल भारतीय कोंकणी संमेलनाचें आठवें अधिवेशन जावन वरावर दोन वर्सांनी णववें अधिवेशन जायजायच म्हळ्ळी आतां एक रिवाज. ते रिवाजी प्रकार हो आवाज. पुण लाज लज्जा, दया दाक्षेण कांयच नासतां जीवितभर रिवाजीचो तात्सार करच्यांत तर ह्या वेसाचो वण वदल्ला.

घुडकुलो तो आयलोना / तळ्या उदका लकलोना / रिवाजीचे पाजेमुखीं / तरनो तकलो ठिकलोना.

म्हणून गायत गायत या रडून रडून तरुय. तरनो तकलो पोरनो जायमरुय रिवाजीं लागीं झगडचें तर सोडुनच दिलेंना. आतां रिवाजींच्या पाजेमुखार हें

तांड आपटाताना. हां तुमी म्हाका दिल्लो अध्यक्षपणाचो मांड म्हजी जडाय कशी सोंशीतगाय म्हण दुभाव खांवक लागला. पुस्तकां छापुंक तांक वा त्राण दोनयी पावलींना तरी हांव एक लेखक म्हण हे धरणीची माती सर्गाक वोवो मारता, व्हय. त्या निमित्तान. आतां भारताच्या कोनशा कोनशासावन कोंकणी लेखक भाव रिवाजी प्रकार ह्या मूळपीटार जमलेल्यावेळीं रिवाजी प्रकार आपलो म्हण म्हाका हे उंचायेर घडयला आसयेत म्हळेंय भोगता. लेखकांचे हे मेळींत आपलोय ताळो मेळोंवक हेर कोंकणी भक्तय हांगा जमिल्ले आसतां, लेखकां मधल्या एकल्याक रिवाजी प्रकार मातशें उंचायेर गवोन दोन उतरां उलोवची म्हालघड्या सावन चलून आयिल्ली रिवाज अक्षरश आसा तसी हांवें पाळीजाय म्हळो मोनो आगरो म्हजेर थापिल्लो तेंय कळटा. आनी जीवित भर रिवाजीक काटाळिल्लें काळीज आतां आधार नासतां थरथऱ्यां कांपून कळवळटा:

हो मांड तुमी दिल्लो / म्हजी जडाय कशी सोंशीत / घाम म्हजो जाता रगत / कोण आनी कशें पुशीत.

देखून न्हंय रिवाजी, न्हंय म्हजे पिराये सांगाड्यो चतरायो वगार फुलतो, धलतो, तेलतो, गळटो, जळटो, सळसळटो, तुमचे थावन म्हाका ह्या अखिल भारतीय लेखक सम्मेलनाच्या अध्यक्ष्याच्या मांडार पोरन्या रिवाजीक लागून न्हंय वगार नव्या भोगाचे फुगासाणेंत उंचायता. म्हजी खालतीमान आसा.

वेळघडी मनां वोडी

वेळघडये शिवाय काडी हालाना, वोडी मुखाना, पान चंवराना, खोली झडाना आनी घडींत घडाना भावार्थी लोक हें पातयेता. कित्याक तो जाणा की तो सासणाक वांचाना. तरी जल्मा आनी मरणा मदीं विलकुल आमसरना सुशेगाद तरेन वेळघडयेक राकता. तीच ताका घडयता. तो चिंत्ता की सुर्या-चंद्राचो प्रवास ताच्या घडितांचो हिशोव दवरता. नेखेत्रां घडयेन घडी हिशोव-लेकां करतात आनी ताचें घर नंदन दवरतात, या ताच्यो पिडा-शिडा गूण करतात, या ताच्या भुरग्यावाळांच्यो सैरिगो जोडटात, या तांची भाटां-पोटां वाडयतात. या तांच्या गोरवां करना वासरूं घालयतात या तांचे भाशेचें वरेपण घडयतात आनी तांच्या साहित्याचीय वाड करतात.

त्या मानान एदोळ जाल्या खंयच्याय कोंकणी फेस्ताक हें अधिवेशन वाटेक लायता. कित्याक तें असले वेळ घडयेर घडलां की कोंकणी लोकांचीं मनां मुर्गटूंक हेर वेळ घडयोच नाकात. ही आमची हजारां वरसां खरशेल्ली भास. इतिहासांत पीडल्ली भास, वाद-विवादांनी तुटल्ली भास, देवाचे पूजेंतूय विकळाल्ली भास, तरी हजार हजार वरसां लोकांच्या जिवांनी घोळल्ली आनी खेळल्ली भास, मेकळेलेल्या जनांगाक जोडल्ली ही भास. आज पन्नास लाख कोंकणी लोकांची राजभास म्हण मिगल्ले हे वेळघडयेक हें अधिवेशन जाता म्हणटाना हे वेळघडयेक सर ना. तिच्या मूळपीटाक एक विंगड भाषिक गज म्हण भारतांच्या एकवटांत पंचवीसांवें गज म्हण पाचारलेल्या हे भांगराळ वेळघडयेर हें अधिवेशन भरता

म्हणटाना कोंकणी लोकाच्या पेंकटार संतोसान कुडको ना.

आमची भास राजभास जांवची तशें कोंकणीच्या ह्या कुळाराक एक वेगळें राज जांवची.

पुण आतां गोंयकारांक सुशेगाद म्हणटल्यान जीव सांभाळूंक फाव. पोरुंच्या वरसाच्या निमाण्या दिसांनी गोंयकारांन पांयशीं वरसांचीं पूगय पातकां घामा आनी रगतान धुवन काडलीं.

आतां ताणे आपल्या मळवाक पळेवन गांवुयेता:

हांव सुशेगाद न्हंय हांव निवळ जालां / म्हजें कपालमाथें चंद्रान धुलां / वोंट-पोल्याक तुज्या मोगान धुलां / सुशेगादपणाक घामान धुलां / म्हज्या पापांक म्हज्या रगतान धुलां / हांव सुशेगादपणांतलो नितळ जालां.

... आतां दंतकथा साहित्य निर्मितात व्हय. पुण सभाव वांधून हाडटात. मोयजेच्या दंतकथेन साहित्य केल्लेंना. पुण आमचीं पातकां, आदलीं, आतांचीं आनी फुडलींय धुवन काडूंक एक सोडवणदार आसा म्हणटाना आमीं कितलींय पातकां करतात. फुकट धुंवची आवय आसल्यार भुरगीं कितलेय कपडे म्हेळयतात. भारतांत देवान आपल्याच तोंडान म्हळां न्हंय "जेन्ना जेन्ना तुजेर आकांत येता तेन्ना युगायुगांत हांव जलमून येतां" तर आकांत येताना हांव म्हेनत कित्याक करूं ? आकांत दूर करपाक तो येता न्हंय वामन जावन किंवा नरशिव जावन ? मोयजेच्या दंतकथेचेर आधारून आतांय कितले जण सोडवणदाराक राकोन वशिल्लेनांत ?

आतां विलायतांत सामाजीक विषम स्थितयो जलमातां जलमातां आदल्या दंतकथेंच्यो फोडणीश्यो जाल्यो त्यो आमचे कोंकणींत जाल्योच नांत. साडेपांच हजार वरसां आदीं मोयजेक आदांवक रचची गरज जी पडली ती आमच्या लेखकांक फकत शेंवर दोनशीं वरसां आदींची जाली. ताचें वाहन ताणे पळेलें. ताची घटमूट तरी तेलती मेलती भास देवाचें वेसांव तिका चुकलां आसयेत, तरी यमकोंडाचीं दारां तिचेर आड आयिल्लीं नांत. ती हजारो वरसां लोकाच्या तोंडार खेळत आसा. पुण तिचो लेखक सुशेगाद भारतीय धार्मिक दंतकथांनी ताका सुशेगाद केला. पोरुंच्या निमण्या दिसांनी तर ताच्या सुशेगादपणाचो जाडो सुटला आसयेत. ताच्या पयली तो सुशेगाद आनी तांचे मधें आडवेतिडवे गेल्ले आपल्योय दंतकथा रचतात - मोयजेन साडेपांच हजार वरसां आदीं केल्ल्या भाशेनूच.

कोंकणी भाशेक हिसवाभायर सरस्पत आशिल्ली. ती पाखळ्यांनी भाणाचे रांधणीक घालून हुलपायली. ही आमची भोव पोरनी Myth या दंतकथा. आमचे भाशेंत कांय गिरेस्तकाय ना म्हण उवगुंच्या लोकाक वनांवक मारिल्ली फट.

खरें म्हळ्यार पुगवे सांगतात कि पुरुतुगेज न्हावपाक फाटीं. म्हणकूच आमची मरूपत हुलपावन ताणी उदक तापवची गरज नाशिल्ली. शिवाय लोक कागदा कुडक्याक वळवळटालो. शितळाचीं चट्टां दोनूच कामांक वापरताले - गोड वांधूंक

तांड आपटाताना. हो तुमी म्हाका दिल्लो अध्यक्षाणाचो मांड म्हजी जडाय कशी सोंशीतगाय म्हण दुभाव खांवक लागला. पुस्तकां छापुंक तांक वा त्राण दोनयी पावलीना तरी हांव एक लेखक म्हण हे धरणीची माती सर्गाक वोवो भारता, व्हय. त्या निमित्तान, आतां भारताच्या कोनशा कोनशासावन कोंकणी लेखक भाव रिवाजी प्रकार ह्या मूळपीटाक जमलेल्यावेळीं रिवाजी प्रकार आपलो म्हण म्हाका हे उंचायेर घडयला आसयेत म्हळेंय भोगता. लेखकांचे हे मेळींत आपलोय ताळो मेळोवक हेर कोंकणी भक्तय हांगा जमिल्ले आसतां, लेखकां मधल्या एकल्याक रिवाजी प्रकार मातशें उंचायेर गवोन दोन उतरां उलोवची म्हालाघड्या सावन चलून आयिल्ली रिवाज अक्षरश आसा तसी हांवें पाळीजाय म्हळो मोनो आगरो म्हजेर थापिल्लो तेंय कळटा. आनी जीवित भर रिवाजीक काटाळिल्लें काळीज आतां आधार नासतां थरथऱ्यां कांपून कळवळटा:

हो मांड तुमी दिल्लो / म्हजी जडाय कशी सोंशीत / धाम म्हजो जाता रगत / कोण आनी कशें पुशीत.

द्रेखून न्हंय रिवाजी, न्हंय म्हजे पिराये सांगाड्यो घतरायो वगार फुलतो, धलतो, तेलतो, गळटो, जळटो, सळसळटो, तुमचे थावन म्हाका ह्या अखिल भारतीय लेखक सम्मेलनाच्या अध्यक्षाच्या मांडार पोरन्या रिवाजीक लागून न्हंय वगार नव्या मोगाचे फुगासाणेंत उंचायता. म्हजी खालतीमान आसा.

वेळघडी मनां वोडी

वेळघडये शिवाय काडी हालाना, वोडी सुखाना, पान चंवराणा, खोली झडाना आनी घडीत घडाना भावार्थी लोक हें पातयेता. कित्याक तो जाणा की तो सासणाक वांचाना. तरी जल्मा आनी मरणा मदीं विलकुल आमसरना सुशेगाद तरेन वेळघडयेक राकता. तीच ताका घडयता. तो चित्ता की सुर्या-चंद्राचो प्रवास ताच्या घडितांचो हिशोव दवरता. नेखेत्रां घडयेन घडी हिशोव-लेकां करतात आनी ताचें घर नंदन दवरतात, या ताच्यो पिडा-शिडा गूण करतात, या ताच्या भुरग्यावाळांच्यो सैरिगो जोडटात, या तांची भाटां-पोटां वाडयतात. या तांच्या गोरवां करना वासरूं घालयतात या तांचे भाशेचें वरेपण घडयतात आनी तांच्या साहित्याचीय वाड करतात.

त्या मानान एदोळ जाल्या खंयच्याय कोंकणी फेस्ताक हें अधिवेशन वाटेक लायता. कित्याक तें असले वेळ घडयेर घडलां की कोंकणी लोकांचीं मनां मुर्गटूंक हेर वेळ घडयोच नाकात. ही आमची हजारां वरसां खरशेल्ली भास. इतिहासांत पीडल्ली भास, वाद-विवादांनी तुटल्ली भास, देवाचे पूजेंतूय विकळाल्ली भास, तरी हजार हजार वरसां लोकांच्या जिवांनी घोळल्ली आनी खेळल्ली भास, मेकळेल्ल्या जनांगाक जोडल्ली ही भास. आज पन्नास लाख कोंकणी लोकांची राजभास म्हण मिरल्ले हे वेळघडयेक हें अधिवेशन जाता म्हणटाना हे वेळघडयेक सर ना. तिच्या मूळपीटाक एक विंगड भाषिक गज म्हण भारतांच्या एकवटांत पंचवीमांवे गज म्हण पाचारलेल्या हे भांगराळ वेळघडयेक हें अधिवेशन भरता

म्हणटाना कोंकणी लोकाच्या पेंकटार संतोसान कुडको ना.

आमची भास गजभास जांवची तशें कोंकणीच्या ह्या कुळाराक एक वेगळें राज जांवची.

पुण आतां गोंयकारांक सुशेगाद म्हणटल्यान जीव सांभाळूंक फाव. पोरुंच्या वरसाच्या निमाण्या दिसांनी गोंयकारांन पांयशीं वरसांचीं पूगय पातकां धामा आनी रगतान धुवन काडलीं.

आतां ताणे आपल्या मळवाक पळेवन गांवुयेता:

हांव सुशेगाद न्हंय हांव निवळ जालां / म्हजें कपालमाथें चंद्रान धुलां / वोंट-पोल्याक तुज्या मोगान धुलां / सुशेगादपणाक धामान धुलां / म्हज्या पापांक म्हज्या रगतान धुलां / हांव सुशेगादपणांतलो नितळ जालां.

... आतां दंतकथा साहित्य निर्मितात व्हय. पुण सभाव वांधून हाडटात. मोयजेच्या दंतकथेन साहित्य केल्लेंना. पुण आमचीं पातकां, आदलीं, आतांचीं आनी फुडलींय धुवन काडूंक एक सोडवणदार आसा म्हणटाना आमीं कितलींय पातकां करतात. फुकट धुंवची आवय आसल्यार भुरगीं कितलेय कपडे म्हेळयतात. भारतांत देवान आपल्याच तोंडान म्हळां न्हंय "जेन्ना जेन्ना तुजेर आकांत येता तेन्ना युगायुगांत हांव जलमून येतां" तर आकांत येताना हांव म्हेनत कित्याक करूं ? आकांत दूर करपाक तो येता न्हंय वामन जावन किंवा नरशिव जावन ? मोयजेच्या दंतकथेचेर आधारून आतांय कितले जण सोडवणदाराक राकोन वशिल्लेनांत ?

आतां विलायतांत सामाजीक विषम स्थितयो जलमातां जलमातां आदल्या दंतकथेंच्यो फोडणीश्यो जाल्यो त्यो आमचे कोंकणींत जाल्योच नांत. साडेपांच हजार वरसां आदीं मोयजेक आदांवक रचची गरज जी पडली ती आमच्या लेखकांक फकत शेंवर दोनशीं वरसां आदींची जाली. ताचें वाहन ताणे पळेलें. ताची घटभूट तरी तेलती मेलती भास देवाचें वेसांव तिका चुकलां आसयेत, तरी यमकोंडाचीं दारां तिचेर आड आयिल्लीं नांत. ती हजारो वरसां लोकाच्या तोंडार खेळत आसा. पुण तिचो लेखक सुशेगाद भारतीय धार्मिक दंतकथांनी ताका सुशेगाद केला. पोरुंच्या निमण्या दिसांनी तर ताच्या सुशेगादपणाचो जाडो सुटला आसयेत. ताच्या पयली तो सुशेगाद आनी तांचे मधें आडवेतिडवे गेल्ले आपल्योय दंतकथा रचतात - मोयजेन साडेपांच हजार वरसां आदीं केल्ल्या भाशेनूच.

कोंकणी भाशेक हिसवाभायर सरस्पत आशिल्ली. ती पाखळ्यांनी भाणाचे रांधणीक घालून हुलपायली. ही आमची भोव पोरनी Myth या दंतकथा. आमचे भाशेंत कांय गिरेस्तकाय ना म्हण उवगुंच्या लोकाक वनांवक मारिल्ली फट.

खरें म्हळ्यार पुरावे सांगतात कि पुरूतुगेज न्हावपाक फाटीं. म्हणकूच आमची मरस्पत हुलपावन ताणी उदक तापंवची गरज नाशिल्ली. शिवाय लोक कागदा कुडक्याक वळवळटालो. शितळाचीं चट्टां दोनूच कामांक वापरताले - गोड वांधूंक

आनी माहितय वगेंवक. त्या वेळीं मनशाक गोडाचो वालोर् मीहित्या परम अधिक आशिल्ल्यान साहित्य रचतल्यांचो दुष्काळ आशिल्लो या वगेवपी नाशिल्लेच म्हणूं येता. हुलपांवचें कितें कपाळ ?

आतां हांव कोण ? तें म्हाका विचारनाकात. देवाधिन वदें वालावलीकर उर्फ शोणय गोंयवावालागीं विचाग ताचो म्पिगीत म्हज्या आधागक येंव. ताच्या वय्या मनान हांव गोंयकार. इतिहासाच्या खगयेंत भाजून करपून वेळोवेळाक कोण वेगुगल्याक, कोण सावंतवाडीक, कोण सुपा, हलयाळ, कारवागक, कोण कुमटा, होनावर, मंगळूराक, कोच्ची, तालचेर, कोडग, मैसूर, धारवाड आनी वेळगांवाक पावल्यात आनी आपली भास ताणी जगून दवरल्या ते ताच्या प्रकार सगळेच गोंयकार. आमी फाटीं आयल्यार मायामोगान वंगोंवक ते तयार.

पुण इतिहासिक राजकारणाची एक दंतकथा आमच्या शिरंत्रांनी चेपून वसल्या. 1510 इसवेंत आल्वुकरान पुर्तुगेजां खातीर गोंय आनी तीसवाड जिकलें. मागीर कांय वरसांनी सास्ती तशें वारदेजूय घेतलो. उपरांत थोड्या वरसांक तांची साम्राज्यशाय मदनमस्ती थांवली. ज्या जाग्यार आमी आतां आसात ते वाठार आल्वुकराच्या नंतरच्या पुर्तुगेजांनी अडीजशें वरसां नंतर तांचे सत्ते भितर हाडलें. आतां तें गोंय. जर पुर्तुगेज व्यापागी पोकरीपण वारदेज-सास्तींत संपुल्ली तर म्हजे भाशेनूंच सांखळेकार गोंयकार आसतना.

...ह्या ऐतिहासिक पुराणकथेच्या गोंधळांत म्हाकाच हांव मिसळून घेताना हांवय गुसपतां. आरे वावा, तर हांव कोण? हांव अडेक मंगळूरांत रावलां, देखून म्हाका 'मंगळूरकार' विल्लो. पुण म्हजीं म्हालाघडीं हांगा वसती करतालींच. तांची भास हांव आजून उलयतां. पोयर पर्यांत म्हजो आजो (वापायचो वापय) खंय तरी सास्तीच्या एका गांवांत रावतालो. हांव ताचो खासा नातू आनी हांव गोंयकार न्हंय. हांगाचो कवी वडामुळांत पायंजणांचो नाद आयकाता. आनी हांव आवोल्याच्या फुलांत जळटो उजो पळेतां. तरी तो कवी गोंयकार पुण हांव कोण? हांव गोंयकार न्हंय ?

अशें हांव कोण, हांव कोण म्हण हाक हुयेल्यो मारतां मारतां आमच्या घडिल्ल्या आनी रचिल्ल्या पुराणकाण्यांची पुजा करतल्यामदीं हांव गुसपतां.

... आतां तशें न्हंय. भास एक मनीस विंगड. आनी हें सार्थक करूंक एक दंतकथा! भास एक तरी जात विंगड, कालेती विंगड, चितप विंगड सगळें छिद्र विच्छिद्र! वांटे फांटे तीर तिरकुटे. ह्या मनशाकुळा मदें आतां खरो कोंकणी मनीस कोण ? खरो गोंयकार कोण ? हांचीं आपसामधी सोदनां.

... धर्मान, गांवान, जातीन, जातीन, चितनेन, कातीन, कालेतीन, देवान, देवचारान, खाणान, जेवणान, हांसपान, न्हेसपान, करणेन, सोडणेन, वाचपान, लिपीन इतलें विंगड. विकळाल्लें आनी मेकळेल्लें हें कोंकणी कुटम - आनी ताचो हर दुर्गुण रुजू करूंक एक दंतकथा ! व्हड एक नांवाक कोंकणी समाज, खंयान ल्हान ल्हान जम्यांची चिंदी !

... एदांळ तीन लिपयांनी आमगल्या लेखकांनी जी संस्कृती, कालाती आनी कालेती ग्चून घाल्या ती वारकायेन तेळळी तर हें उटून दीमता. कन्नड लिपींतलें माहित्य ताणी विलायती कालेतीक पयस करून, विस्तीद आनी नाचाच्या भटावणे सावन आपणाले संस्कृतीक वांचोवन कशे खरे जेजुचे मेवक जाले म्हण पाचारता. तांतलीं आंतोन पगेव, मरियाणाम आनी आंजेलवाय तमलीं पात्रां आधाराक टीप्पु मुलतानान व्हाळयल्ले 80,000 किरिस्तांवांचे अडेजशें हजार ग्यालानां रगताचे तिळे करून आपल्या कपालाक पुशीत रावतात. गोंयच्या हिंदुच्या नागरी लिपींतलो विट्टूदाद, पोकेवाव आनी शेंवतुलें आपणे गकून दवरिल्ली शुद्ध संस्कृती उकलून धरता. तशें रोमितलीं किरिस्तांवांली आक्लिनीन, रोझालीन आनी ओलंडो 'दाळभात' कालेतीक ल्हान करून आपणे वागयिल्ली अर्धी विलायती कालेती श्रेष्ठ म्हणटा.

म्हणटच आतां निशेंवन हांवें गांवचें पडटा,

धात म्हणा मेणालागीं हांव कोण? / मेण म्हणात कित्याक चिंतप जवोर / तुका म्हाका खंयगो आसा आपलेपण / जळ म्हज्या वांगडा आनी जा गोवोर.

कुडीक कशो सवयो जातात, तशो मतीकूय जातात. पुण कूड पोरनी. मत तरनी. कुडीचीं वस्त्रांय तो फापडून उडयत. पुण मनांत रिगल्लो कावळो य पारवो भायर काडूंक कठीण आसता. हो मेकळो, आनी विंगड रांवचो कावळो आमच्या लोकाच्या मनांत गेला ताका ह्यो दंतकथाच कारण. तांच्या मस्तकांत रिगिल्ली भ्रांत भायर काडून, तिका एकवटींत करची जापसालदारकी आयच्या लेखकाची.

ही अंतस्करणाची झडती हांगासर संपयताना जींय सवालां उठल्यांत आसतीत ताका जापो सोदची जापसालदारकीय आमच्या लेखकांची. हांव तितलो शिरिवंतूय ना या बुद्धिवंतूय ना की सैकडों वरसांचे दुयेंसाक आतांच्या आतां औषद सोदून दीव. फकत तीं भोगणां उचारूंक म्हाका आस्पद करून दिल्लो आयचो वरयणार हे पिडेक वोखद सोदतालो म्हळ्ळो भरवंसो म्हाका आसा. तशें उगल्यान तीं भोगणां उचारूंक म्हाका हे उंचायेर चडयिल्ल्याकूय हांव उपकार आटयतां. कसलोय शीण जाला आसयेत तर भोगस सायवा म्हणटां.

...नाका हो मांड म्हाका / व्हावचें उदक खंयीं व्हावतें / नाक लागतां तुज्या नाका / तुज्या केसांत फुलतें शिवतें / म्हाका तेंच पावतें, तेंच पावतें.

अध्याय 9

हेर कोंकणी वावर

जेदना 1969 इस्वेंत चा.फ्रा. देकोस्ता मंगळूराक आयलो तेदना कोंकणी लोकाचो प्रातिनिधिक संस्थो थंय नातल्लो. मुंवयंत 1942 इस्वेंत आनी गोंयांत 1962 इस्वेंत कोंकणी भाषा मंडळी स्थापित जाल्ल्यो. आतां कर्नाटकाकधी असली एक भाषा मंडळ जाय म्हण कोंकणी लोकाची उरवा आनी मागणी आसल्ली. ह्या विषांत गोंयच्या कोंकणी फुडाऱ्यांचोय हुसको आसल्लो. 1974 वरसाच्या फेब्रेर म्हयन्यांत गोंयच्या पणजेंत धावी अखिल भारतीय कोंकणी परिशद जमची आसल्ली. गोंयच्या कोंकणी फुडाऱ्यांक कर्नाटकाच्या कोंकणी लोकान भरपूर संक्यांनी परिशदेंत भाग घेजाय म्हळ्ळी उरवा आसल्ली. त्या इराद्यान कर्नाटकांतल्या कोंकणी लोकाक संघटित करूंक आनी कोंकणी भाशेखातीर वावरूंक 'कोंकणी भाषा मंडळ कर्नाटक' 1974 जानेर । तारिकेर अस्थित्वाक आयली. मंगळूरचो नगरसभापती, काथोलिक धर्माध्यक्ष मुखेल सयरे जावन आयल्ले तशें गोंयांथावन 20 कोंकणी साहिती आनी सालभर लोकामुखार भाषा मंडळाचें स्थापन जालें आनी चा.फ्रा. देकोस्ताक सर्वांनुमतेन पयलो अध्यक्ष विंचलो.

उपरांतल्या एका म्हयन्यांत भाषा मंडळाची वुनयाद घट कर्न गोंयच्या परिशदेक एक वळाधीक प्रतिनिधी मंडळ व्हरूंक तो वावुरलो. त्या परिशदेंत जाल्ल्या युव-सम्मेलनाचो तो अध्यक्ष जालो आनी तांतू ताणे दिल्लें भाषण सगळ्यांनी वाखणलें. परिशदेचें मुखलें अधिवेशन म्हणजे इक्रावें अधिवेशन पयले पावटी मंगळूरांत करूंक कर्नाटकाच्या कोंकणी भाषा मंडळी तरफेन ताणे उलो दिलो आनी तो परिशदेन मांदून घेतलो. तेदोळ परयांत कारवारांत परिशदेचीं दोन अधिवेशनां (1939 आनी 1960) आनी उडुपींत एक (1940) अधिवेशन जाल्लें तरयी मंगळूरांत परिशद जमोक नातल्ली. 1976 फेब्रेरांत इक्रावी परिशद मंगळूरांत दवाज्यान जाली तरयी देकोस्ताक तांतू कांय महत्वाचो पात्र नातल्ली वेजारायेची

गजाल जावनासा.

'जागे-कवी'

मत्ताराव्या आनी अयश्यांव्या दशकांनी मंगळूरांत 'जागे-कवी' म्हळो तरन्या कविचो जमो आमल्लो. हांतू देकोस्तानयी सक्रीय वावर केला. 'जागे-कवि'चो

स्थापक मेलवीन रोड्रिगस म्हणटा, “मंगळूर फातिमा मंदिरांत एक कारयावळी उपरांत हांवें एका मनाच्या सर्वय कवींक एकटांयलें. ह्या पंगडाक ‘जागे-कवी’ म्हण नांव दिलें. ‘जागे-कवी’ ची पयली कवी-गोश्टी चाफ्रान चलोवन व्हेली. उपरांतल्यो चडुणे वीस-पंचवीस कवी-गोश्टी हांवें आनी म्हज्या इष्टांनी मांडून हांडल्ल्यो. चाफ्राक आमंत्रण आसतालें. तो येतालो, ताचो सहकार दितालो. ‘जागे-कवी’ न चाफ्राच्या वामनूर गांवांत ताच्या घरा मुखार, आंव्यामुळा मांडून हाडल्ली कवी-गोश्टी आमी ताका दीवयेत जाल्ली/ दिल्ली विशेश मरयाद. चाफ्राक त्या दिसा जाल्ली खुशी इतली आनी तितली न्हय. त्या कारयाक गोंयच्या भाषा मंडळाचो अध्यक्ष (नांव विसरलां) आयल्लो. तवळच अंतरल्ल्या र.वी. पंडिताविशीं हांव उलयलें. एरिकान पदां गायलीं. चडुणे पन्नास-साट लोक जमल्लो.”

‘जागे-कवी’ पंगडांत मेलवीन रोड्रिगस, फ्रेड कुमार कुञ्चिकाडू, सिज्येस ताकोडे, नेरी नजरेत, टैटस नोरेज असले फुलते तरने कवी आसल्ले. देकोस्ताच्या काव्याथावन आनी ताच्या व्यक्तिवाथावन ताणी विशेश प्रेरण जोडलें. तांच्या पयकी दोगांच्या कविता-जम्यांक ताणे उन्तेजनात्मक प्रस्तावना वरयल्यांत. ‘जागे-कवी’तल्या फ्रेड कुमार कुञ्चिकाडून प्रकट केल्ल्या ‘वोवळां’ (1990) काव्या-जम्यांत वरयिल्ल्या प्रस्तवनेंत देकोस्ता म्हणटा, “जागे-कवी कवितेची, वरे रसाळ कवितेची जाग्रूतकाय आसल्ल्या कविचो जमो. एदोळ तांच्या सात जमातेक पंचवीसथावन पन्नास रसीक सांगाता मेळ्ळयात... ताचें संगीत विंगड - कावळ्याची काकाय, कोगळिचें पेपारें, किडी-मुसांचे सुंयपण, ननुंग-गुगिंच्यो कुकवो. तांचो गांव विंगड, रान आनी वोलें, रुकाचें काटें, काजुची पाड, मिरवोलेचें मळें. ताचें जेवाण विंगड - पेज, नीस, कांडी करमल, मिटाखोळ, तरे, कीर्त, वोर्न आनी रोस, आनी मागीर “ये, येवन व्हच, ये जेवन व्हच, ये खावन व्हच” म्हणचें उद्धार काळीजयी विंगडच.”

मेलवीन रोड्रिगसाच्या ‘भोगा पेळो’ (1989) कविता-जम्यांत दिल्ल्या प्रस्तावनेंत कोंकणी कवितेच्या आपल्या अध्ययनाविशीं देकोस्ता म्हणटा, “गेल्या पांचतीस वरसां हेवशीं कोंकणी कवितेचें अध्ययन करीत आयलां. भोव खालतेपणी, प्रदेश, प्रकार, लिपी, उचार - हांचो भेद म्हाका अनवयसूंक ना. प्रदेशांनी भोवलां. प्रकारांचें विश्लेषण केलां; चरित्रा चाळ्या; लिपयो शिकलां; आचार विचार गाळ्यात. कोंकणी कविता-जगतांतयी प्रकृतेन अशेंच केल्लें भोगलां.”

देकोस्ताथावन प्रेरण जोडल्ल्या कवी पैकी मुंवयचो वलेरियन डिसिल्वा एकलो. देकोस्ता सांगाता दोती विरोध चळवळेंत डिसिल्वानयी काम केलां. ताणे उज्वाडायल्ल्या ‘अमृत’ (1997) कविता संग्रहांतल्या ‘अर्पणांत’ देकोस्ता विषांत तो म्हणटा, “म्हजी पयली कविता ‘रैत’ चारल्यावान (देकोस्ता) 1960 वरसा ‘पयणारींत’ छापली. हें पळेवन म्हाका वरतो संतोस जालो. मतींत नवे नवे विचार गुंवोके लागले. उपरांत चारल्यावान म्हाका सांगलें की जें कितें तुज्या मतींत येता तें सगळें एका कागदा कुडक्यार वरवन दवर. उपरांत ते सगळे विचार सांगाता मेळय आनी कसें ताळ पडटा पळे. जे सव्द गुंड अर्थाचे मेळटात, ते कवनांनी घालूंक पळे. ताचे निमतीं कवितांचो अर्थ वाडटोलो... तूं वरय, कितेंय वरय, उपरांत आपूण आसां... तवळथावन एदोळ म्हणासर, कितेंय हांव वरवन आयलां तर ताका चारल्याव कारण जावनासा.”

अध्याय 10

सनमान-पुरस्कार

1969 वरसा देकोस्ता मंगळूर पावतच चार-पांच वरसां नाटक वरवन मांचियेर हाडच्या वावरांत मग्न जालो. कर्नाटकांत कोंकणी लोकाक संघटीत करचें कामची ताणे हातीं घेतलें.

1989 वरसा साहित्य अकादमी पुरस्कार लाभल्या उपरांत देकोस्ताक मंगळूरांत, गोंयांत आनी मुंबयंत सनमान केलो. थोडेकडे थैल्यो अरपिल्यो. ह्या पयकी 1990 आगोस्त 19वेर मंगळूरांत कर्नाटक कोंकणी भाषा मंडळातर्फेन केल्लो सनमान चड वैभवीक म्हणयेत. त्या दिसा, चाफ्राच्या साहित्याच्या विविध कुसांवयर चर्चा जाली. गोंयचे आनी मंगळूरचे प्रसिद्ध साहिती वेगवेगळ्या विचार गोश्टींचे अध्यक्ष वसले. गोंयाथावन पुंडलीक नायक, नागेश करमली, श्रीधर कामत, प्रताप नायक, चर्चिल आलमांव आनी हेर आयले जाल्यार मंगळूरथावन श्री गव्वू आनी लीना फेर्नांडीस आनी सागराथावन ना. डिसोजा आयले. चाफ्राक त्या दीस 'साहित्य कुल रतन' म्हळें विरुद दिलें आनी सनमान केलो. मंगळूरांत खंच्याय एक साहित्याच्या कृतियां वयर अशी विशाल चर्चा जांवची हीच पयले पावटी.

केंद्रीय साहित्य अकादमिच्या वेगवेगळ्या साहितीक कार्यक्रमां पैकी 'लेखक तुमच्या भेटेक' (Meet the Author) म्हळें एक विशेस महत्वाचें कार्यक्रम आसा. ह्या कार्यक्रमांत साहित्य अकादमी, प्रख्यात ग्रंथकारांक तांकां आवडच्या टिकाण्यार आपयता. त्या ग्रंथकाराचे अभिमानी आनी हितचिंतक ताच्या भेटेक थंय येतात. सुर्वे तो ग्रंथकार आपल्या साहितीक जिणये विषांत उलयता. उलयताना आपल्या थोड्या लोकामोगाळ पुस्तकांचो उल्लेख करुन तांतलीं थोडीं विंचणार वाक्यां वाचता. आपणे जिणयेंत केल्लो संघर्श तशें जोडललें यश आयकोप्यांकडे वांटून घेता. उपरांत लेखक आनी ताच्या अभिमानी मधें सवालां जापिचें एक स्तर चलता. ह्या वरवीं त्या लेखकाची वाळक चड मापान साहित्याभिमानीक जाता. तांका त्या साहितीलागीं खासगी जावन उलंवची संघ मेळटा. सवांग पावटीं साहित्याभिमानीक आपणाक आवडच्या लेखकाच्यो कृतियो मात्र वाचूंक मेळटात शिवाय त्या कृतियांचो निर्माता पळेंवक मेळाना. तसल्यांखातीर हें कार्यक्रम येवजिलां.

1992 नवेंवंग 28 तारिकेन गोंयच्या मडगांवांत चा.फ्रा. देकोस्ताच्या मानाक

साहित्य अकादमीन 'लेखक तुमच्या भेटक' कार्यक्रम मांडून हाडलें. आपल्या साहित्य साधनां विधांत उलयताना चा.फ्रा. देकोस्तान आपल्या भुग्यापणाचो उडाम काडून कशें आपणाक कोंकणीथंय मन वोडलें तें सांगलें. उपरांत आपुण मुंबय पावतच देश-विदेशी साहित्यच्यो सवार कृतियो वाचून काडल्यो. शेक्सपियर, वर्डस्वर्थ, मिल्टन, शेले, वेंट्रे, पुट्टप्पा आनी हेर महान साहित्यिच्या कृतिधांवरवीं आपुण विशेम प्रभावीत जालों. आपल्या कवितांथंय चड मोग दाकयिल्ल्या गोंयच्या साहित्याभिमानींक आपली कृतज्ञता ताणे पाटयली. प्रस्तुत आपुण दलितांच्या उद्दाग खातीर मंगळूरांत वावूर्न आसां म्हण तो म्हणालो.

1988 मार्च म्हयन्यांत देकोस्ताचो पयलो काव्या-जमो 'सोंशाचे कान' गोंयच्या 'जाग प्रकाशना'न प्रकट केलो. ताची काव्य-प्रतिभा जाणा आसल्ल्या कोंकणी साहित्याभिमानींक 1989 वर्साचो 'साहित्य अकादमी पुरस्कार' निर्धागीत जावन देकोस्ताक मेळटलो म्हण भोगलें. त्या पुस्तकांत छापल्ल्यो कविता रेडियोर प्रसारित कर्न, वेगवेगळ्या गांवांनी कविसम्मेलनांनी वाचून, वेगवेगळ्या पत्रांनी छापून लोकाभोगाळ जाल्ल्यो तसल्यो. प्रकाशक रवींद्र केळेकार म्हणटा, "ताच्या पाटल्यान लागून लागून ताच्यो कविता जमो केल्ल्यान तें तसरीप ताका मेळ्ळां. सुमार तीन वर्सां लागलीं आमकां तांच्यो कविता तांचेथावन घेतासर. तांकां आपल्यो कविता खंय पडल्यात म्हळ्ळी खवार लेगून नातल्ली. असलो निस्प्रह मनिसच आमकां कोंकणी साहित्याच्या मळार पळेंवक मेळोंकना."

कोंकणी लोकाच्या निरीक्षे प्रमाणे 1989 दसेंबर 27व्या दिसा भारत सरकाराचो अती श्रेष्ठ - साहित्य अकादमी पुरस्कार - चा.फ्रा. देकोस्ताक ताच्या 'सोंशाचे कान' पुस्तकाक फावो जाला म्हळें घोशण रेडियो आनी दूरदर्शनावयर प्रसारित जालें. देकोस्ताच्या हजारों अभिमानींक इतलीं वर्सां राकोन रावल्लें सुफळ जालें म्हण भोगलें. गोंयांत एक उल्लासाचें वातावरण निर्माण जालें. ताच्या कवितेची खूब चर्चा जाली. एक हप्तोभर थंयच्या नेमाळ्यांनी देकोस्ताच्या साहित्याचेर विश्लेषणां येवक लागलीं. 'सुनापरांत' दैनिकांत उदय भेंव्रेन, 'गोंयचो आवाज' दैनिकांत वाप फ्रेड्डी डिकोस्तान, 'जाग' म्हयन्याळ्यांत रवींद्र केळेकारान आनी 'राष्ट्रमत' दैनिकांत चंद्रकांत केणीन लांब संपादकीयां वर्गलीं. रवींद्र केळेकारान 1990 जानेर 7 तारिकेच्या 'नवप्रभा' मराठी दैनिकांत वरवन म्हळें, "चाफ्राक साहित्य अकादमीन पुरस्कार दिल्ल्यान चाफ्राची व्हडवीकाय व्हाडल्या म्हण ना. साहित्य अकादमिनंच आपल्या व्हडविकायेंत थोडी वाड करून घेतल्या म्हणयेत. जाणे ताचें साहित्य वाचूंक ना ताका कोंकणी म्हणूंक फावो ना. तांचीं तीन नाटकां आनी एक कविता-जमो नागरीत आसा त्या कविता संग्रहाक अकादमी पुरस्कार मेळ्ळां. तें 'सोंशाचे कान' पुस्तक म्हज्या 'जाग प्रकाशना'न छापलां म्हळ्ळ्यांत म्हाका अभिमान आसा. आपणाकच मराठी परंपरेंतले म्हणटेल्यांनी तर ही कविता वाचिजायीच. आपुण कितले ल्हान आसात म्हळें तरयी तांकां कळात. ममजायां. फाल्यां कोणाय कोंकणी एक दोग लेखकांपैकी ज्ञानपीठ पुरस्कार

दीवक पडात, तर तांतलें एक नांव घाफ्राचें जरूर आसाजाय. हां भारतीय आकागचो साहिती आसा."

1990 फेब्रेंर 20वेर दिल्लींत चलल्ल्या संभ्रमिक कार्यावळींत साहित्य अकादमिचो अध्यक्ष वी.के. भट्टाचार्यान ताका पुरस्कार दिलो. त्या संदर्भांत वाचल्ल्या अभिनंदन पत्रांत असो उल्लेख आमल्लो:

'... ह्या वरसाच्या साहित्य अकादमी पुरस्कागक विंचल्लें ताचें 'सोंशाचे कान' कविता-संकलन तांतल्या प्रवाहाखातीर उल्लेखनीय आसा. ह्या प्रवाहांत भावावेश, नादसौंदर्य, अर्थ आनी लय मेळोन एकरस जाला. हाचो प्रभाव आमच्या अंतस्करनांत वादळभरीत ल्हारां उटयता आनी आमच्या मतिचेर वेडो घालता. हांतल्या गूंड संवेदना आनी संगीतात्मकतेक ही कृती कोंकणी साहित्याक एक विशेश योगदान म्हण मांदून घेतल्या.'

पुरस्कार स्वीकार करून ताणे दिल्ली इंग्लीश उलवपाचो कोंकणी अनुवाद असो आसा:

" म्हज्या भोगाळ साहित्य संसारांतल्या मित्रांनो,

एक ल्हान पुस्तक 'सोंशाचे कान' म्हाका तुमचे मुकार उवो जांवचो संद्राप दिता. हे कान कित्याक आनी तांतल्या तांतूं सोंशाचे कित्याक ? ह्या सवालाक हो म्हजो विवर.

रचनेच्या ज्या सुळिगोंदोळांत घुसपोच्यांनी, तांणी निर्माण करच्या वस्तूंक अनभोगच कच्चा म्हाल. संयवान तांकां हे अनभोग भोगूंक इंद्रियां दिल्यांत. पूण मनशाचीं पंचेन्द्रियां संयवान दिल्लेवरीच उरोंक नांत. विकासाच्या कर्मांनी तांकां आतांचे परिस्थितीक हाडून पावल्यांत. तांची धार आतां वड्ड जाल्या. म्हणटाना गिदाच्या दोळ्यांक आसल्ली धोमोस मनशांच्या दोळ्यांक ना. सुण्याचें नाक मनशाच्या नाका परस वळीष्ट आसा. जिवेचें त्राण रांदपाच्या वावरान मोडलां. स्पर्शाचो परिणाम भासार घालच्या परस मोसार घालता.

एक्सुरीं हीं इंद्रियां अस्कत आनी वावडीं, एकामेकाच्या सांगातांत समाधान जोडटात.

कान तशे न्हंय. विकासाच्यो धाडी ताणे मात, एदोळ तडवून घेतल्यात. मनशाचे कान जाल्ल्यान ते अस्कत आसतीत, नित्राण आसतीत. पुण ते रचनेच्या वावराक अती गरज आसच्या एक्सुरपणाक कशे सोसून आसात! जल्मनातल्ल्या जिवितांत दोळे कुड्डे आसताना, नाक निरजीव आसोन परमळ आनी घाणीक ओळकोंक सकानातल्ल्या वेळार, रूच अरनिदेंत फिचार जावन आसताना वा उसमडची, आपडची सकत कार्यां भोगूंक सकानातल्ल्यावेळीं - कान मात आवयच्या गर्भांतल्या वंदखणींतथावन. भायल्या भायर वापायचे सुस्त मुस्कारे वा हांशे गुपीत आयकाताले.

साहित्याच्या संमारांत आमी जेंय निर्माण करतांव, तें पूराय आमचे अनभोग चाळटां चाळटां आमी निर्माण करतांव म्हण एकामेका सांगत आसतांव. मानिनासतां

गंवचें हें म्हजें साधन न्हंय. फकत उपकारि मनान कानांनी जें कितें म्हाका केलां तें पाचारचें म्हजें हें साधन.

दोळे फडच्या मळवाथावन आळशी फांतें जांवाय दिता. भोव थोडें हांतूं पळेंवक आसा आनी हुंगचें तसलें कांयींच ना. रूच आनी स्पर्श वोळिंच्या जीव नातल्या उवेंत आनिकयी स्वस्थ निदोन आसात.

वेगीं उटल्लीं सुकणी मोगाचीं गाणां गायत आसात. वेगीं उटल्या किड्यांक हो जिवाचो संचिकार जावयेत, पुण कानांक मात गोड संगीताचो हो सळसळो म्हणच्याक दुवाव ना.

मागीर रुकाच्या पाल्यांतल्यान थंड फांत्याचें वारें हळवायेन सुंयपिता आनी मागीर सुळमुळो व्हाळ मोगान मुरमुरता. आनी मागीर तळ्याच्या पोड्या ल्हारांनी उटयिल्लो गोडसो आवाज, आनिकयी वोंग्यांनी सपणेंवच्या साळकांच्या पाकळ्यांक पोकरी उमे दिता !

ना. कवितेच्या सपणांचे हे आवाज मात तुका संतोसाच्या मिरियांनी निदायनांत. वगर आयकोंक मन आसच्या कानांक आवाजाचो दुकोळ ना. वावराडी मुसांचो तो वेसांवभरीत वुजवुजो आसयेत. वा मस्तेल्ल्या पाड्याची हल्कंदांवची हांवेवणी आसत. वा लडायेच्या नाळिंची मरणाची गाजोवणी आसयेत. वा नाचपिणिच्या पायांतल्या पांयजणांचे झणझण जावयेत - कान मात हो आंगकाडपी नाद व संतोसाचो सळसळो कैद करूंक सकता. आनी ह्या वेवेगळ्या आवाजांच्या वैभवांत अंत्रळांत उवंचक सकता.

आनी मागीर हेर इंद्रियां मरोन पडल्यारयी परवो ना.

कोंकणींत एक गाद आसा: 'नाद जाय कांशाचे, कान जाय सोंशाचे' मनशाची जात हांचेर इतली मोसराळी जाल्या की ती ते हुशारायेच्या भोऱ्यांक, ल्हान सान संशांक कानांनी धर्न उवी करता! ह्या कानांचें गुणगान संपवचे आदीं म्हाका आनी म्हज्या कानांक तो अवकास ओदगायिल्ल्या साहित्य अकादमीक हांव काळजांतथावन आभारी आसां. आतां एक ताळणी येता. म्हजे भाशेचें संगीत, ती भास कळीतनातल्या कानांक कशें आयकात म्हळेंच म्हजें कुतूहळ. त्या दैकून थोडे सव्द म्हजेच भाशेन सांगतां

आयकोंची तान दैकून

मागले सोंशाचे कान

आतां नाका म्हजे कान धरूं

तुमकां देव वरें करूं "

अध्याय 11

निमाणे दीस आनी मरण

मुंबयथावन मंगळूराक आयल्लो देकोस्ता आपलो मावळो तोमास पायसागेर रावतालो. देकोस्ताचें व्याक्तित्व आनी चिंताप रूपित करच्यांत तो प्रमुख पात्र खेळ्ळा. ताची एकलीच धूव स्तेल्ला पायस, देकोस्ताक ल्हान पिगयेरथावन लागीं आसल्ली. तांचें व्यक्तित्व आनी तालेंत एकामेका ताळ पडटालें. स्तेल्लाय एक फुलोन येवचें साहिती म्हण वळकाल्लें. चाक्राच्या सहवासान ताची साहितीक प्रतिभा आनिकयी चड फुल्ली. तिच्यो मटव्यो कथा कोंकणी साहित्य शेतांत आपलेंच एक स्थान जोडूंक पावल्यात. तिचो एक कथा-संग्रह 'आकांत' (1987) 'नंदिनी' म्हळ्ळ्या लिखणे-नांवाखाल प्रकट जाला.

43 वरसां पिरायेच्या देकोस्ताक आतां एकसुरपण भोगूंक लागलें. ताणे आनी स्तेल्लान लग्ना-भेसांत एकवटचो निर्धार केलो. भाव-भयणींच्या भुग्यांमधें काजार जांवचें अपरूप आसतां हाका विगेधयी आसल्लो. पूण देकोस्ता आपल्या सयऱ्यालागीं म्हणालो की आमी दोगायनयी मस्तू चिंतून हें मेट काडलां. स्तेल्ला म्हणटा, "हें काजार आमकां दोगायक शिवाय हेग कोणाकयी पसंद नातल्लें." तांचें लग्न 1974 आक्तीवर 14वेर मंगळूरांत जालें. तांकां दोगां भुग्यां जलामालीं - मालघडी धूव सोनिया (1976) आनी दुसरो, विनोद (1980). सोनिया वापायच्या मेटांनी चलोन एक फुलतें कथाकार जावन येता.

एका वाटेन कोंकणी साहित्याथंय देकोस्ताची सैवाची वोडणी आनी दुसऱ्या वाटेन लग्ना-जिविताचे संघर्श. ह्या दोनां मधें मांपडोन तो कष्टालो. 1992 मगळें वरसभर तो वऱ्या भलायकेत नातल्लो. नाकांत शेळ जाल्ली ताच्या हर्घात भरली. ताच्या घर्घें वातावरणयी ताच्या भलायकेक ओंववालेना. ताणे आपल्या घगलागीं कुंकडां पोसपाचें एक ल्हान उद्यम हातीं घेतल्लें. सदां कुंकडांची जतन घेवक पडटाली. कुंकडांक पिडा लागानातल्यावरी घुडांत घालच्या रसायनाचो वायट परिणाम देकोस्ताचेर जालो. ताचो घाट ताच्या नाकांतल्यान फोपमाक व्हेचोंक लागलो. शेळ जावन ताचे श्वास-नाळ मुजोन गेल्ले. म्हणजे, ताका 'ब्रोंकायटीस' जाल्ली. रसायनाचो घाट ताच्या फोपसांत भगेन ताची 'ब्रोंकायटीस' दिमानदीस व्हाडोन आयली. फावोनी चिकित्सा ताणें वेळार केलीना. त्या शिवाय गांड-मुताची पिडायी ताका आयल्ली.

त्याच वर्सा थोड्या गोंयकार मित्रांच्या वत्तायेक लागोन तां गांयांत आंलवीन

लांवां म्हळ्ळ्या वळकिच्या वयजाची चिकित्सा करूंक गेलो. थंयसर थोडे हफतं रावलो आनी भलायकेंत थोडें सुधगप जावन पार्टी मंगळूगक आयलो.

त्याच वरसाच्या आक्तोवर म्हयन्यांत मंगळूरांत 'परव' म्हळ्ळें सात दिसांचें सांस्कृतीक कारयें व्हड प्रमाणार जालें. देकोस्ता गौरव अध्यक्ष जावनासल्ल्या प्रसिद्ध 'मांड-मोभाग' सांस्कृतीक संस्थान हें येवजिल्लें. ह्या सात दिसांच्या दवाज्यांत देकोस्ता आपल्या नाजूक भलायकेचें गुमान करिनासतां खुद वावुरलो. 'रोजिक काजार' म्हळ्ळें कोंकणी सांप्रदायिक लग्ना-रीत दाकवचें एक कारयें आसल्लें. तांतलीं उतरां सगळीं चाफ्रान वरयिल्लीं आनी ताणेंच वाचल्लीं. वाचताना परिणाम जांवच्येखातीर ताळो उवारिजाय पडटालो. पयलेंच तो अस्कत आसल्ल्यान ह्या कारयावळी उपरांत ताची भलायकी चड भिगडली.

एका म्हयन्या उपरांत म्हणजे 1992 नवेवर 28वेर ताच्या मानाक 'लेखक तुमच्या भेटेक' म्हळ्ळें साहितीक कारयें केंद्रीय साहित्य अकादमीन गोंयच्या मडगांवांत येवजिल्लें. तो कठीण पिडेस्त जाला म्हळ्ळें तो थंय पावल्ल्या वेळार सगळ्यांक सुसतालें. ताची जडाय देंवोन तो भोव नित्राण जाल्लो. ताच्या तोंडार काळवाण पडल्ली. कष्टांनी तो उलयतालो. कारयें जाल्या उपरांत ताच्या मित्रांनी ताका वत्ताय केली की ताणे थोड्या दिसांक तरयी गोंयांत रावोन विश्रांत घेजाय म्हण. पूण तो आयकालोना. आपणे मोरचें जाल्यार आपल्याच मायगांवांत आनी आपल्याच घरा म्हण हटाक पडलो. त्या कारयाक आयल्लो पुंडलीक नायक म्हणटा, "साहित्य अकादमिच्या कारयाक तो आयलो म्हण आमकां भोव खुशी जाल्ली. पूण ताचो जिनोस पळेताना आमकां सगळ्यांक भोगलें की थोड्याच दिसां भितर कांय तरयी वायट खवार आयकोंक मेळटेली कोण्णा म्हण आनी तशेंच जालें. मंगळूर पावोन दोन दिसां भितर तो ह्या संसाराक अंतरलो म्हळ्ळी खवार आयली आनी सगळ्या गोंयांत विस्तारली. सवार पत्रांनी ताच्ये विषांत लेखनां छापलीं."

1992 दसेंवाची 3 तारिक ती, ब्रेस्ताराचो दीस. सांजेची साडे-पांच वोरां जातीत. घरांत तो एकलोच आसल्लो. शिक्षकी पतीण स्तेल्ला शाळेक गेल्ली. भुरगीं सोनिया आनी विनोदयी शाळेक गेल्लीं. नव्या घराचें काम भायल्यान चलतालें. कामागारांची खवाडदारी ताका घेंवक पडटाली. तांच्या दीस-कूलिचें लोक-पाक कर्न तो वसल्लो. इतल्यार मुर्तोंक जालें म्हण उटोन घराक लागोनच आसल्ल्या मुत्रेक व्हेताना एकाचफारा काळीज रावोन धरणीक कोसाळ्ळो. ताणे पडचें पळेल्ल्या कामागारांनी ताका उकलून घरा भितर हाडून निदायलो. तेदनांच स्तेल्ला शाळेंथावन घरा पावली. पूण वेळ उतरोन गेल्लो. 'साहित्य कुल रतन' चार्ल्स फ्रान्सिस देकोस्तान आपल्यो अमर कृतियो आमकां सोडून सासणाक आदेव्स मागल्लो. ही खवार घडयेभितर मंगळूरांत आनी मंगळूराभायर उज्यावगी विस्तारली.

1992 दसेंवर 4 तारिकेर ताच्याच वामंजूर फिर्गजेच्या देव-मंदिगांत ताची

मरणा-विधी जाली. ताचे मित्र, अभिमानी आनी हितैशी देव-मंदिरांत भरल्ले. देव मंदिराच्या कुशीन आसच्या सिमेतरींत ताची निर्जीव कूड मातयेक पायली. ताच्यो प्रसिद्ध कविता 'काळजांत दवर' आनी 'खंय पुरला कवीक' ह्यो थंयसर हाजर आसल्ल्यांक उडास आयल्यो आसतल्यो.

उपरांत चलयिल्ल्या 'शुद्धांजलींत' सवाय कोंकणी फुडाऱ्यांनी आनी साहितिंनी भाग घेतलो. कवीक मरण ना. तो आपल्या अमर कृतियां मुखांतर हजार हजार वरसां वांचता. चाफ्राचो उडास ताच्या वरपांवरवीं सदांच आमच्या मतींत उरतलो, अशें म्हळें एकल्यान. पिडेन तो कष्टतालो तरयी कोंकणी खातीर आपलो वावर ताणे आपली निमाणी घडी परयांत चालू दवरलो. तीनच म्हयन्यां आदीं कोंकणी भाशेक भारतीय संविधानाच्या आटवे वळेरींत प्रवेश दिल्लो पळेवन तो भोव संतोम पावल्लो. ताचें चेतन फुडेंय आमचे मधें उरतलें आनी वाडतेलें अशें सवार व्यक्तींनी ह्या महान साहितीच्या जिणये आनी मरणावयर आपलीं भोगणां व्यक्त केलीं.

अध्याय 12

समारोप

कोंकणी साहित्याखातीर चा.फ्रा. देकोस्तान जीणभर केल्लो संघर्श निमाणो ताच्या कुडिच्या भलायकेचेर परिणाम करूंक पावलो. विशेश प्रतिकूल परिस्थितींत ताचें भुरगेपण आनी तरनाटपण संपलें. एका वाटेन, कोणायचेंय मार्गदर्शन नासतां, स्वताच्या प्रतिभेन कोंकणी साहित्याचें साधन ताणे ज्यारी दवरलें आसतां, आनयेका वाटेन, दुर्वळकायेचें काळें कूप ताच्या तरनाटपणाच्या जिणयेंत एक सावळी जांवक पावलें. शिकपांत उज्वल भविश्य ताका राकोन आसल्लें. पूण तें आपणांवची वाट ताका दिसलीना. उंचल्या शिकपाची आशा, सुफळ जायनातल्लें सपाण जालें. ताका साध्य आसल्लें तर, ताचे तसल्या धारेभरीत तकलेच्या भुरग्याक कितलो ऊंच शेवटयी हाताभायर जातोना. पूण कुटमाच्या दुर्वळकायेचो वोल्पो दाराभायर दांत पाजून आसताना, ताका भायर दवरच्याखातीर करूंक पडल्लो संघर्श आपलें पयलें कर्तव्य म्हण तो समजालो. ह्या घोर संघर्शांमधेंय ताणे आपलें स्व-शिक्षण सोडलेंना. मंगळूरांत तशें मुंवयंत आपलें गिन्यान वाडवचो हरयेक अवकास ताणे वन्याक वापरलो. ताच्या नाटकांनी, काणयांनी दुरवळ्यांच्या आनी शोशितांच्या जिणयेचेर ताणे आरसो धरला. तांचेथंय सहानुभूती व्यक्त केल्या. तांचे शारीरिक आनी मानसिक कळवळे, वळवळे तो मारको समजालो. आपल्या संवेदनाशाली मनांतलीं मोगाचीं, निराशेचीं, संतोसाचीं, आशेचीं, भर्वश्याचीं सुतां ताणे भोव दक्षतेन संगीत भरल्ल्या काव्या रुपार वोळ्ळीं. ताचो चिंतना-व्हाळो, ताची जिणये-रीत सवार जणांक समजालीना. ताची सहज प्रतिभा ते वळकालेनांत. ताच्या नाटकांची दिशा पारकूंक ते सकलेनांत. चड महत्वाचें ताचें जिणये-साधन मांदचें सोडून ताच्या चुकीं पाटल्यान, ताच्या नित्राणपणा पाटल्यान ते धांवले. एका वाटेन पळेंवक गेल्यार, ती तांचीय चूक न्हंय. साहितिक मौल्य-मापन करची शाथी तांकां नातल्ली. तांच्या सांप्रदायिक चिंतपाच्या अशीर आवाटा भितर ताणी देकोस्ताचें साहितिक साधन वोरयलें. ताच्या साहित्य-साधना परस चड ताच्या जिणये-रितीवयर उज्वाड घालचें प्रयतन चल्लें आनी तांतूं उणेपण दिसलें. पूण ताच्या मर्णा उपरांत ताच्या नाटकांथंय, ताच्या पत्रकारिकेथंय, एक नवी दीट लांवचें प्रयतन ज्यागी आसा..

आधारावळ

पुस्तकां

सौशाचे कान

मोतियां

भांगार मनीस

तरनें तरनें मोरनें

मागिरचें मागीर

सुणे माजार हासता

वोवळां

मोगा पेळो

अमृत

आव्रांवचें यज्ञदान (सं. विल्यम द सिल्व)

नेमाळीं

Indian Literature

जागमाग

पयणारी

विशाल कोंकण

उदेव

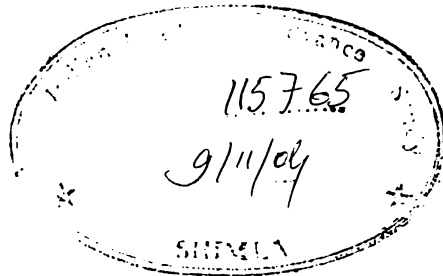
जीवित

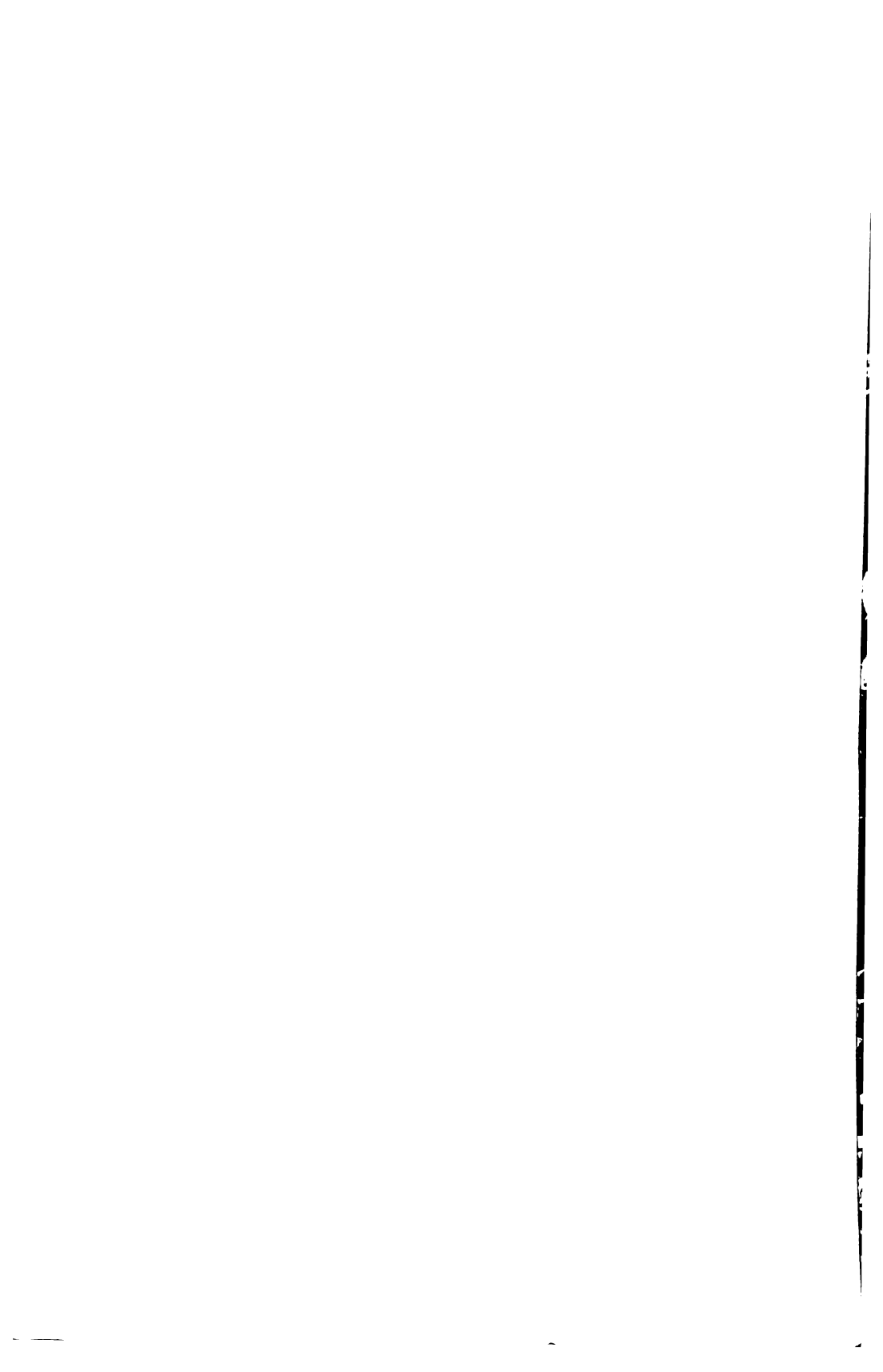
मित्र

जाग

सुनापरांत

राष्ट्रमत

चार्ल्स फ्रान्सिस ('चाफ्रा') देकोस्तान (1931-1992) कविता, नाटक, कथा, साहित्यिक विमर्श, संशोधनात्मक लेख, पत्रकारिका, असल्या कोंकणी साहित्याच्या विविध प्रकारांनी आपली लेखणी झरयली. प्रमुख जावन तो एक श्रेष्ठ कवी आनी नाटककार म्हण प्रसिद्ध जालो. वाकिवाव वोरकर, र.वि. पंडित, मनोहरराय मग्देसाय, लुविस म्फ्फ्रेज आनी मरिदास - ह्या प्रख्यात कोंकणी कविंचो समकालीन तो जावनाशिल्लो. 'चाफ्रा' म्हळ्यार लेखणे नांवानच तो कोंकणी संभागत वळकिचो जालो. मंगळूरांत जलमोन थंय आपलें शिकाप संपयतच तो मुंबय पावलो आनी थंयसर ल्हान एक नौकरी करून आसताना कोंकणी साहित्याक आपली जीण ताणे समर्पिली. कुटुंब आनी परिसरांतली दुरवळकाय पळेवन आनी भांगून जाणा आसल्ल्या ताचेर दाव्या पंगतिचें चिंताप प्रभाव घालूंक लागलें. ताचे सवार नाटक हाका साक्स जावनासात. जशें ताच्या कवितेंत कोंकणीची गिरेस्तकाय आनी संगीताची मोवसाण भरोन गेल्या तशें ताच्या गद्य साहित्यांत कोंकणी भाशेंतलो अलंकार आनी प्रभावी शैली उटोन दिसता. *भांगार मनीस, तरने तरने मोनें, शिरिगुंडी शिमांव* ताचे थोडे श्रेष्ठ नाटक जावनासात. 1987 वर्सा गोंयांत जाल्ल्या णवव्या कोंकणी साहित्य सम्मेलनाचो तो अध्यक्ष आशिल्लो. 1989 वर्सा ताच्या *सोंशाचे कान* कविता संग्रहाक साहित्य अकादमी पुरस्कार लाभलो. 1992 वर्सा मंगळूरांत तो मरण पावलो

प्रस्तुत पुस्तकाचो लेखक जे.वि. मोरायस (ज.1933) चाफ्रा देकोस्ताचो समकालीन मित्र, कवी, कथाकार, नाटककार, पत्रकर्त, जिणये-चरित्रकार आनी अनुवादक म्हण कोंकणी साहित्यांत वळकिचो जाला. *दिवो* सातोळ्याचो स्थापक संपादक तो आशिल्लो. ताच्या *भितरलें तुफान* कविता-संग्रहाक साहित्य अकादमी पुरस्कार आनी महाराष्ट्र गौरव पुरस्कार लाभला. ताच्यो 11 कृतियो परगट जाल्यात. ताची संशोधित कृती *जोर्ज फेर्नांडीस - एक साहसी जीण* कोंकणींतली प्रथम राजकी जिणये चरित्रा जावनासा. 1951 थावन तो मुंबयंत वसती करून आसा.

Cha.Fra. DeCosta (Konkani), Rs. 25

ISBN 81-260-1041-X

22 भाशेंतलें पुस्तकां परगट करची साहित्य अकादमी
संसारांतली अती व्हड प्रकाशन संस्था

Library

IAS, Shimla

KO 891.467 209 2 M 791 C

